

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

ANA GINEVIČ
BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR KRIMINOLOGIJA

LIETUVOS RESPUBLIKOS MUITINĖJE KONTRABANDOS SULAIKYMUI
NAUDOJAMA TECHNIKA IR TECHNOLOGIJOS: PRAKTIKA IR TENDENCIJOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – Prof. dr.
Vidmantas Egidijus Kurapka

Vilnius, 2024 m.

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. KONTRABANDOS SAMPRATA IR JOS SULAIKYMO YPATUMAI LIETUVOS RESPUBLIKOJE	8
1.1. Kontrabandos dalykas ir jos sulaikymo atvejų analizė.....	8
1.2. Rizikos valdymas muitinėje kaip kontrabandos prevencijos priemonė.....	19
2. KONTRABANDOS SULAIKYMUI NAUDOJAMA TECHNIKA IR TECHNOLOGIJOS.....	25
2.1. Technika ir technologijos kaip kriminalistinės charakteristikos elementas.....	25
2.2. Technika ir technologijos naudojamos muitinės patikros metu.....	28
2.3. Technika ir technologijos naudojamos pasienio zonoje.....	44
2.4. Latvijos ir Lenkijos muitinių naudojama technika ir technologijos	49
3. TECHNIKOS IR TECHNOLOGIJŲ NAUDOJIMO PRAKTIKA IR TENDENCIJOS.....	57
3.1. Muitinių bendradarbiavimas saugant Europos Sąjungos išorines sienas.....	57
3.2. Technikos ir technologijų naudojimo praktika ir perspektyvos Lietuvos Respublikos muitinėje	64
3.2.1. Tyrimo metodika.....	64
3.2.2. Kiekybinio tyrimo rezultatų analizė	67
3.2.3. Kokybinio tyrimo rezultatų apibendrinimas.....	75
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	81
LITERATŪRA	83
ANOTACIJA	94
ANNOTATION	95
SANTRAUKA	96
SUMMARY.....	97
PRIEDAI	98
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	121

ĮVADAS

Temos aktualumas. Kontrabandos tema yra labai plati ir aktuali kiekvienu laikotarpiu. Kaip nurodoma mokslinėje literatūroje, prekių kontrabanda mažina netinkamą valstybės muitų ir mokesčių valdymą, sukelia masinį valiutos konfiskavimą, masinį kapitalo nutekėjimą, nedarbo didėjimą, vidaus pramonės gamybos mažinimą ir kt.¹ Kontrabanda, kuriai būdingas slaptas pobūdis, apima daugybę neteisėtų veiksmų, pradedant prekyba narkotikais ir žmonėmis iki neteisėtos prekybos laukiniais gyvūnais, padirbtomis prekėmis². Dėl šių priežasčių kova su kontrabanda yra svarbi³. Atsižvelgiant į vis atsinaujinančias technikas, sparčiai besivystančias technologijas, į tai, kad muitinė ne tik kovoja su „tradicine“ cigarečių kontrabanda, o taip pat turi užkirsti kelią sankcionuotų prekių gabenimui (iš kurių gautas pelnas gali remti Rusijos kariuomenę kare prieš Ukrainą), baigiamasis darbas tampa dar aktualesniu, nes siekiama, išanalizuoti, ar Lietuva yra tinkamai pasiruošusi saugoti išorinę rytinę ES sieną iš kurios Lietuvai tenka penktadalis.⁴ Be jau minėtų sankcionuotų prekių, dar didesnę pavojingumą Lietuvai, tiek visai ES kelia ne kontrabanda gabenamos cigaretės (nors jų kontrabanda sudaro didžiausią dalį Lietuvoje⁵), bet ginklų, šaudmenų, sprogstamųjų medžiagų, kitų strateginės paskirties prekių gabenimas. Atsižvelgiant į pasikeitusią situaciją pasaulyje, sparčiai besivystančias modernias technologijas bei kontrabandos gabenimo tendencijas, darbe aktualu išanalizuoti, ar Lietuvos muitinė, kartu su Latvija ir Lenkija, technikos ir technologijų prasme, yra tinkamai pasirengusios aptikti ir sulaikyti kontrabandą.

Pagrindinės priemonės užkardant ar išaiškinant kontrabandą yra valstybės sienos apsaugos stiprinimas, naujų technikų ir technologijų diegimas, rizikos vertinimas, glaudus bendradarbiavimas tarp valstybės institucijų bei tarptautinis bendradarbiavimas. Remiantis

¹ Hossein Miri, Mohammad Ghasemi, M. „Start smuggling goods and currency – damages and reasons” *Humanidades & Inovacao*, 2019.

² Gafurov Ikromjon Ilxomovich, „Smuggling and methods of increasing the efficiency of fighting it at the present stage of state development”. *International Journal of Law And Criminology*, 3(07), (2023): 74–80. <https://theusajournals.com/index.php/ijlc/article/view/1528>

³ Oleg Reznik ir kt., „Proof during the prejudicial inquiry of smuggling of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogs, or precursors under the legislation of Ukraine” *Amazonia Investiga, Volume 10 - Issue 39 / March 2021* :159-168. https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1380/Proof_during.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁴ Jurgita Baltrūnienė, „Europos Sąjungos saugumo strategijos ir jų įtaka kovos su cigarečių kontrabanda Lietuvoje”. *Zborník príspevkov 17. medzinárodný kongres kriminalistika a forenzná veda: veda, vzdelávanie*, 2021, 16.- 17.: 45 <https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KKFV/2020/CrimCongres2021%20zborn%C3%ADk%20draft%20di git%20v6%20202107.pdf>

⁵ Cigarečių kontrabandos nustatymo atvejų statistikos analizė šio magistro baigiamojo darbo 1.1 dalyje.

Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos (toliau – Valstybės sienos apsaugos tarnyba arba VSAT) 2022 m. veiklos ataskaita, 2022 m. pabaigoje tiek jūrų sienos, tiek išorės sienos su Rusijos Federacija buvo stebimos 100 %, išorės siena su Baltarusijos Respublika – 94 %, o 2023 m. planuojama, kad ir likusiame sienos ruože bus įrengtos sienos stebėjimo sistemos.⁶ Prie valstybės sienos apsaugos taip pat prisidėjo fizinis barjeras ir koncertina prie valstybės sienos su Baltarusija⁷. Nors valstybė deda dideles pastangas kovai su kontrabanda, naudoja skirtingas technikas, diegia modernias technologijas pasienio kontrolės punktuose ir prie valstybės sienos, galime teigti, kad kontrabandos grėsmė išliks ir ateityje, gali tik keistis jos mastas, prekės, gabenimo būdai ir pan. Tai tik dar kartą patvirtina temos aktualumą, o būtent tyrimą, kokia technika ir technologijos naudojamos nustatant kontrabandos ir kitų teisės aktų, už kurių įgyvendinimą atsakinga muitinė, pažeidimus.

1998 m. jau kalbėta apie tai, kad nusikaltėlius, vartojančius paskutinius technikos išradimus, galima nugalėti tik ne blogiau techniškai pasirusus už piktadarį.⁸ Ta pati nuostata aktuali ir šiandien. Tai patvirtindamas J. Nagy nurodo, kad šiandieninėje aplinkoje, kurioje nusikaltėliai ir tie, kurie vengtų vykdyti savo įsipareigojimus, tampa vis rafinuotesni ir naudojami pažangiomis technologijomis, muitinės turėtų turėti reikiamą įrangą ir įgūdžius, kad galėtų gauti, apsaugoti ir naudoti kompiuterinę informaciją, be kita ko, atliekant administracinius tyrimus ir baudžiamuosius procesus. Siekiant užtikrinti optimalų veiksmingumą, jų diegimas turėtų būti grindžiamas rizikos vertinimais.⁹ Šios sistemos turėtų būti plėtojamos kaip integruota muitinio valdymo sistema, leidžianti veiksmingai ir efektyviai naudoti ribotus išteklius. Nepaisant didelių investicijų į aptikimo technologijas, administravimo institucijų aptikimo rezultatai dažnai būna minimalūs.¹⁰ Be kita ko kontrabandos sulaikymo rezultatai priklauso ne tik nuo muitinės turimos technikos ir technologijų, bet ir nuo pareigūnų kompetencijos, patirties, dėmesingumo, sąžiningumo. Remiantis Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenimis didėja muitinės darbuotojų amžiaus vidurkis, tai ypač pastebima teritorinėse muitinėse, kur 50–64 metų amžiaus grupės atstovai sudaro 47–60 proc. visų darbuotojų.¹¹

⁶ Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos 2022 metų veiklos ataskaita. <https://vsat.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/planavimo-dokumentai-1/>

⁷ *Ibid.*

⁸ Vidmantas Egidijus Kurapka, Hendryk Malevski, Eugenijus Palskys ir Samuel Kukliansky, *Kriminalistikos technikos pagrindai* (Vilnius : Eugrimas 1998): 30. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/e2ccba3a-19da-4091-8fd7-377e3ee9355b/content>

⁹ Janos Nagy, „Customs Enforcement and Cooperation with Other Administrations” *Customs Matters: Strengthening Customs Administration in a Changing World*. Augusto A Perez Azcarraga ; Tadatsugu Matsudaira ; Gilles Montagnat-Rentier ; Janos Nagy ; R. James Clark. International Monetary Fund, 15 Jun 2022. <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400200120/CH006.xml>

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ „Dėl Viešojo saugumo stiprinimo ir plėtros programos patvirtinimo.“ 2023 metų balandžio 24 d, nutarimas Nr. XIVP-2663, žiūrėta 2023 m. lapkričio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/738dc782118811ee9ac6bb8cb9c06455?jfwid=y79fq6fru>

Vyresnio amžiaus pareigūnams sunkiau sekasi išmokti dirbti su naujomis sistemomis, pratintis prie naujų taisyklių, taip pat dažnai trūksta motyvacijos dirbti. Todėl atliekant muitinės pareigūnų apklausą bei interviu buvo klausiama apie dirbančių pareigūnų amžių, turimą patirtį, galimybę kelti kvalifikaciją, pareigų teisinį reglamentavimą, o taip pat apie technikos ir technologijų naudojimą.

Teisinių prielaidų kūrimas ir strategijų rengimas, vienodų standartų taikymas ir susitarimai kaip geriau apsisaugoti nuo kontrabandos plitimo bei kitų nusikalstamumo formų – viena iš prioritetinių muitinės veiklos sričių. Siekiant apsisaugoti nuo kontrabandos plitimo 2021 m. birželio 24 d. Taryba ir Europos Parlamentas pasirašė reglamentą, kuriuo nustatoma muitinio tikrinimo įrangos finansavimo priemonė.¹² Naująja priemone siekiama užtikrinti, kad prie ES išorės sienų esančios muitinės būtų tinkamai aprūpintos, ir muitų sąjunga galėtų sklandžiai veikti. Siekiant veiksmingo naudojimo, šios technologijos turi būti diegiamos kaip platesnės vykdymo užtikrinimo strategijos ir plano dalis, ir grindžiamos rizikos valdymo principais ir procesais.

Tiriama problema. Dažnai muitinėje naudojamos technikos ir technologijų administravimas yra silpnas, nes naujų technikų ir technologijų pirkimas yra ilgas ir sunkus procesas, neretai skiriama mažai lėšų arba jų visai nėra, ataskaitų apie jų naudojimą teikimo sistemos yra neišsamios ir valdymo priežiūra yra nepakankama. Nėra pakankamai aišku, kurios technikos ir technologijos yra efektyvios mažinant kontrabandos mastą, ar pareigūnai yra tinkamai apmokomi naudotis naujomis technikomis ir technologijomis. Todėl kyla probleminis klausimas, ar Lietuvos Respublikos muitinėje yra technikos ir technologijų panaudojimo politika? Atsakant į iškeltą klausimą, šio magistro baigiamojo darbo rašymo metu atliktu tyrimu bandoma išsiaiškinti, su kokiomis problemomis susiduria skirtingų grandžių muitinės pareigūnai, tiek tiesiogiai besinaudojantys technikomis ir technologijomis, tiek užtikrinantys jų įsigijimą, priežiūrą, panaudojimo kontrolę.

Mokslinis naujumas ir ištyrimo lygis. Analizuojat Lietuvos Respublikos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojamas technikas ir technologijas, pastebėta, kad didelis dėmesys literatūroje skiriamas kriminalistinės technikos panaudojimui, kontrabandos dalykui bei jos prevencijai, pvz. V. E. Kurapka¹³ A. Gorbatkov¹⁴, J. Baltrūnienė¹⁵, V. Tiščenko¹⁶, N. Salaev¹⁷, E.

¹² *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing, as part of the Integrated Border Management Fund, the instrument for financial support for customs control equipment.* 2018 metų birželio 12 d. Europos tarybos nutarimas Nr. COM(2018) 474 final žiūrėta 2023 m. spalio 1 d., <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7266-2021-INIT/en/pdf>

¹³ Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė ir kt., *Kriminalistika: teorija ir technika: vadovėlis*, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas 2012).

¹⁴ Andrej Gorbatkov, „Kontrabandos tyrimas: disertacija“. (Vilniaus universitetas, 2005)

¹⁵ Jurgita Baltrūnienė, „Europos Sąjungos saugumo strategijos ir jų įtaka kovos su cigarečių kontrabanda Lietuvoje“. *Zborník príspevkov 17. medzinárodný kongres kriminalistika a forenzná veda: veda, vzdelávanie*, 2021,

Drobot ir A. Klevlejeva¹⁸, D. Mamchur, J. Peksa, S. Clainche ir R. Vinuesa¹⁹, W. Nwankwo²⁰, tačiau pasigendama analizės, kokia technika ir technologijos yra efektyviausios nustatant ir sulaikant kontrabandą. Paskutinė disertacija kontrabandos kriminalistinio tyrimo problematika apginta beveik prieš dvidešimt metų, monografinio lygio darbų irgi pasigendame. Atliktų mokslinių tyrimų trūkumas apie technikos ir technologijų naudojimą, neleidžia identifikuoti, ar muitinės pareigūnams iš tikrųjų trūksta technikos ir technologijų, o gal tik technikos ir technologijų panaudojimo politikos.

Baigiamojo darbo reikšmė. Magistro baigiamasis darbas yra reikšmingas siekiant formuoti šiuolaikinę kontrabandos kriminalistinę techninę politiką. Suformuota šiuolaikinė kontrabandos kriminalistinė techninė ir technologijų politika, sudaro prielaidas tobulinti Lietuvos Respublikos muitinėje muitinės pareigūnų darbą, kontrabandos sulaikymo metu naudojant techniką ir technologijas bei numatys, ko trūksta kriminalistinės technikos panaudojimo galimybėms didinti. Išanalizavus kovos su kontrabanda būdus ir priemones bei išskyrus efektyviausius, galima bus padaryti išvadas, ar šiuo metu egzistuojanti sistema yra tinkama bei pateikti rekomendacijas, ką reikėtų pakeisti, siekiant, kad dar mažiau kontrabandinių prekių patektų į LR teritoriją. Taip pat atliktas darbas atskleis, kokia technika ir technologijomis dažniausiai naudojasi muitinės pareigūnai efektyvioje kovoje su kontrabanda ir ar jos pakanka, siekiant sumažinti kontrabandos plitimą. Šį darbą bus galima naudoti universiteto studijų procese, planuojama parengti straipsnį į studentų mokslinių darbų rinkinį, ir, jei pasiseks, sudalyvauti tarptautiniame kongrese „Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika“ 2024 m.

Tyrimo tikslas – nustatyti Lietuvos Respublikos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojamų technikų ir technologijų panaudojimo galimybes, naudojimo praktiką ir pateikti pasiūlymus jų efektyvesniam naudojimui ir plėtrai.

16.-17.

<https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KKFV/2020/CrimCongres2021%20zborn%C3%ADk%20draft%20digit%20v6%20202107.pdf>

¹⁶ Valerij Tiščenko, „Trumpos išvalgos į technologinius ir euristinius nusikaltimų tyrimo aspektus“. *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis*, (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022). <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/60592b50-661f-4041-b2a5-cda2c0573e98/details>

¹⁷ Nodirbek Salaev „Qualification Of Smuggling: Uzbek Legislation And Foreign Experience“. *Ilkogretim Online - Elementary Education Online*, (2021) 1661-1667. https://www.researchgate.net/profile/Nurmukhammad-Khamidov/publication/349945192_Qualification_Of_Smuggling_Uzbek_Legislation_And_Foreign_Experience/link/s/604877cd4585154e8c8afdd5/Qualification-Of-Smuggling-Uzbek-Legislation-And-Foreign-Experience.pdf

¹⁸ Elena Drobot, Aziza Klevleeva, *Risk management in customs control*. (MPRA Paper, 2016) https://mpra.ub.uni-muenchen.de/71677/1/MPRA_paper_71677.pdf

¹⁹ Dmytra Mamchur ir kt., „Application and Advances in Radiographic and Novel Technologies Used for Non-Intrusive Object Inspection“. (*Sensors*, 2022). <https://doi.org/10.3390/s22062121>

²⁰ Wilson Nwankwo, Akinola Olayinka, „Implementing A Risk Management And X-Ray Cargo Scanning Document Management Prototype“. *International journal of scientific & technology research Volume 8, ISSUE* (2019): 10. <http://www.ijstr.org/final-print/oct2019/Implementing-A-Risk-Management-And-X-ray-Cargo-Scanning-Document-Management-Prototype.pdf>

Tyrimo uždaviniai:

1. Per kontrabandos dalyko ir jos sulaikymo praktikos bei rizikų valdymo munitinės veikloje analizę parodyti Lietuvos munitinėje kontrabandos sulaikymui naudojamos technikos ir technologijų šiuolaikinę būklę.
2. Atlikus lyginamąjį tyrimą, įvertinti Lietuvos, Lenkijos ir Latvijos technikos ir technologijų panaudojimo galimybes efektyviam kontrabandos sulaikymui ir prevencijai, saugant ES išorines sienas.
3. Pateikti pasiūlymus dėl technikos ir technologijų taikymo munitinėje tobulinimo, siekiant efektyvesnės kovos su kontrabanda.

Tyrimo metodika. Baigiamojo darbo tyrimas atliktas vadovaujantis sisteminės analizės, abstrakcijos, lyginimo ir apibendrinimo metodais. Taikant sisteminės analizės metodą išanalizuoti teisės šaltiniai (teisinis reguliavimas, mokslinė literatūra) padėjo identifikuoti munitinėje kontrabandos sulaikymui naudojamos technikas ir technologijų panaudojimo teisinius ir metodologinius pagrindus. Abstrakcijos metodas taikytas siekiant išskirti pagrindinius munitinėje kontrabandos sulaikymui naudojamos technikos ir technologijų aspektus bei atskleisti šio dalyko esmę suformuluoti išvadas. Lyginimo ir apibendrinimo metodai pasitelkti siekiant palyginti Lietuvos, Lenkijos ir Latvijos technikos ir technologijų panaudojimo praktiką, taip pat skirtingus mokslinius šaltinius, kurie padėjo suformuluoti darbe reikšmingus apibendrinimus.

Darbe bus naudojamas empirinis metodas – pareigūnų anketavimas, atliktos trys apklausos – interviu, siekiant išsiaiškinti technikos ir technologijų panaudojimo praktiką, teisinį reglamentavimą, aktualias problemas ir ateities perspektyvas.

Tyrimo struktūra. Baigiamąjį magistro darbą sudaro įvadas, trys dėstymo dalys, išvados, literatūros sąrašas, anotacija ir santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, priedai ir atlikto darbo savarankiškumo patvirtinimas.

Ginamieji teiginiai.

1. Savalaikės būtinos technikos ir technologijų įsigijimo procedūros užtikrintų veiksmingą muitų teisės aktų įgyvendinimo kontrolę.
2. Lietuvoje nėra technikos ir technologijų panaudojimo politikos, nors kriminalistikos teorijoje tai aktyviai diskutuojama tema.
3. Munitinė turi būti lanksti ir kovoje su kontrabanda prisitaikyti prie besikeičiančių aplinkybių, kontrabandos dalyko ir gabenimo tendencijų kaitos.

1. KONTRABANDOS SAMPRATA IR JOS SULAIKYMO YPATUMAI LIETUVOS RESPUBLIKOJE

1.1. Kontrabandos dalykas ir jos sulaikymo atvejų analizė

Siekiant išanalizuoti Lietuvos Respublikos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojamas technikas ir technologijas, pirmiausiai yra tikslinga išsiaiškinti, kas tai yra kontrabanda, jos paplitimo lygį bei kokios priežastys lemia jos plitimą.

Pateikiant kontrabandos dalyką pirmiausiai pateikiama kontrabandos samprata. Kaip nurodo G. I. Ilxomovich, kontrabanda reiškia neteisėtą prekių ar žmonių gabenimą per sienas, paprastai vengiant muitinės taisyklių, mokesčių ar kitų teisinių apribojimų. Paprastai tai daroma siekiant išvengti teisinių pasekmių, tokių kaip tarifai ar muitai, arba prekiauti neteisėtais daiktais, tokiais kaip narkotikai, ginklai ar kitos kontrabandinės prekės.²¹

N. Salaev kiek papildo kontrabandos apibrėžimą, teigdamas, kad tai asmens gabentų prekių ar kitų vertybių per muitinės sieną pervežimas slaptose vietose ir naudojant būdus, kurie apsunkina jų radimą, arba suteikiant vienos rūšies prekių išvaizdą kitai. Kaip nurodo minėtas autorius, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas turto slėpimo būdai specialiose saugojimo vietose, kurios gali apimti slaptas zonas, taip pat konteinerius ir kitus konstrukcijos ir talpos daiktus, įrengtus ir pritaikytus transporto priemonėse kontrabandos tikslais, iš anksto apdorotus, surinktus ir pan.²² O tam, kad atrasti šias vietas yra naudojama atitinkama įranga bei technologijos.

J. Baltrūnienė nurodo, kad kontrabanda dažniausiai įvardijama kaip neteisėtas prekių (ar kitų daiktų) gabenimas per valstybės sieną, neteisėtas disponavimas nelegaliai transportuotomis prekėmis, apmokestinamomis valstybėje nustatomais mokesčiais.²³

Kontrabanda tiesiogiai susijusi su tarptautiniu nusikalstamumu. B. Piątkowska išskyrė sritis, kurias apima tarptautinis nusikalstamumas ir daugelis jų susijęs su kontrabanda: a) prekyba žmonėmis / priverstinis darbas, prekyba seksu ir neteisėta organų transplantacija; b) narkotikų, psichoaktyvių medžiagų ir parafarmacinių preparatų kontrabanda; c) banderolėmis saugomų prekių (cigarečių ir alkoholio) ir autorių teisių (CD su filmais ir muzika, firminiai drabužiai, kosmetika) kontrabanda; d)

²¹Gafurov Ikromjon Ilxomovich, „Smuggling and methods of increasing the efficiency of fighting it at the present stage of state development”. *International Journal of Law And Criminology*, 3(07), (2023): 74–80. <https://theusajournals.com/index.php/ijlc/article/view/1528>

²²Nodirbek Salaev, „Qualification Of Smuggling: Uzbek Legislation And Foreign Experience“. *Ilkogretim Online - Elementary Education Online*. 20 (3): (2021): 1661-1667. https://www.researchgate.net/profile/Nurmukhammad-Khamidov/publication/349945192_Qualification_Of_Smuggling_Uzbek_Legislation_And_Foreign_Experience/links/604877cd4585154e8c8afdd5/Qualification-Of-Smuggling-Uzbek-Legislation-And-Foreign-Experience.pdf

²³Jurgita Baltrūnienė, „Neteisėta cigarečių apyvarta, kaip viena iš organizuoto nusikalstamumo formų, ir tarptautinis kriminalistinis bendradarbiavimas kovojant su ja.“ *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*. (Kaunas: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2019 m.).

nusikalstamu būdu gautų transporto priemonių kontrabanda; e) meno kūrinų kontrabanda; f) Vašingtono konvencijos saugomų retų gyvūnų ir augalų rūšių bei gyvūninės kilmės prekių kontrabanda; g) platinimas – medžiagų, prietaisų ir technologijų, naudojamų masinio naikinimo ginklams gaminti, kontrabanda; h) PVM sukčiavimas.²⁴

A. Voytseshchuk atkreipia dėmesį, kad prekyba padirbtomis prekėmis ir jų slepiamas gabenimas per muitinės sienas yra neatsiejama tarptautinių nusikalstamų grupuočių verslo dalis ir veiksnys, didinantis korupcijos lygį valstybės institucijose. Be to, tokių gaminių importas į valstybės teritoriją, be finansinės ir ekonominės rizikos, kelia pavojų žmonių, kurie vartoja suklastotas prekes, gyvybei ir sveikatai bei kenkia aplinkai.²⁵ Dipesh Kumar K. C. taip pat pabrėžia, kad organizuotas tarpvalstybinis nusikalstamumas kelia grėsmę šalies vidaus saugumui. Ryškus pavyzdys – kai organizuotos grupės ir nusikalstamos organizacijos naudojami valstybės teritorija kaip tranzito tašku nelegalių prekių gabenimui į kaimynines šalis.²⁶ Nagrinėdamas prekių kontrabandos problemą Aghazadeh, Ardebili, Ashouri ir Mahdavisabet daro išvadą, kad pagrindinės kontrabandos priežastys yra:

- „skurdas ir nedarbas dėl padidėjusios darbo jėgos ir sumažėjusios darbo jėgos paklausos;
- žmonių noras naudoti užsienietiškus produktus dėl geresnės jų kokybės, kuri traukia vartotojus;
- kai kurių importuojamų prekių importas ir muitinės formalumai reikalauja licencijų, o tai yra ilgas procesas dėl biurokratijos ir korupcijos šalyje;
- nepagrįsti prekių importo ir eksporto tarifai.“²⁷

Dar platesnį ir darbo autorės nuomone tikslesnį sąrašą priežasčių nurodė J. Baltrūnienė ir G. Šarauskas:

- „Rinkos pusiausvyros nebuvimas. Tokia situacija tradiciškai susiklosto planinio reguliavimo ekonomikos šalyse, kai prekės gamintojai ir pardavėjai negali patenkinti prekių paklausos, nes nustatoma prekės kaina būna per žema ir neatitinka rinkos pusiausvyros kainos.
- Kainų kitimas. Paprastai kainos kyla netolygiai, o jų kitimą, be objektyvių priežasčių, skatina ir subjektyvios priežastys, pvz., žmonių lūkesčiai ir t.t. Atsižvelgiant į tai, kad kainos skirtingose šalyse didėja nevienodu tempu, atsiranda rinka realizuoti kontrabandos prekes.

²⁴ Bożena Piątkowska, „XIV ogólnopolska konferencja naukowa, kryzys i organizacja bezpieczeństwa wewnętrznego w obliczu współczesnych zagrożeń. Nowe wyzwania społeczeństwa cyfrowego”. (2022) https://www.sgsp.edu.pl/?page_id=30978

²⁵ Andriy Voytseshchuk, “Contraband of goods and customs offense: the assessment of global challenges and problems for Ukraine”. *EUREKA: Social and Humanities*, 5, (2017): 38–47. <https://doi.org/10.21303/2504-5571.2017.00422>

²⁶ Dipesh Kumar .K.C., “Cross-border crime and its security concerns in Nepal”. *Journal of APF Command and Staff College*, 2(1), (2019): 21–31. <https://doi.org/10.3126/japfcsc.v2i1.26729>

²⁷ Alireza Aghazadeh, Mohammadali Ardebili, Mohammad Ashouri. „Investigating the effective factors on the Occurrence of smuggled goods in Iran”. *Journal of Politics and Law*, 10(5), (2017): 17–23.

- Darbo rinkos nesuderinamumas. Kaip ir daugelis kitų ekonominių nusikaltimų, taip ir kontrabandos bylų praktika rodo, kad motyvacija yra savanaudiškumas - siekis gauti turtinę naudą sau ar kitiems asmenims. Kartais kontrabandos nusikaltimai daromi dėl skurdo, nes žmonės neturi minimalių gyvenimo sąlygų.
- Neoperatyvi muitinio tranzito procedūrų kontrolė. Kai kurie pasienio policijos pareigūnai aplaidžiai atlieka pareigas, o dažnai net nusikalsta.
- Nepakankama prekybos įmonių, kitų ūkio subjektų, finansinė veiklos kontrolė. Tai sudaro sąlygas realizuoti kontrabandines prekes vidaus rinkoje, neišvežti eksportui skirtų prekių. Prekės, suklastojus dokumentus, neišvežamos iš šalies, bet pirkimo pridėtinės vertės mokestis iš valstybės biudžeto atsiimamas.
- Nepakankamas visuomenės pilietiškumo ugdymas ir švietimas. Vyresnių klasių mokiniai užsiima kontrabanda, aktyviai dalyvauja nusikalstamuose kontrabandininkų susivienijimuose, grupuotėse.²⁸

Kontrabandos gabenimo priežastys ir būdai analizuojami ne tik moksliniu lygmeniu, bet ir valstybės valdymo lygmeniu, pvz. Nacionalinėje integruoto sienų valdymo 2020 – 2024 m. strategijoje įvardijamos šios pagrindinės kontrabandos priežastys: didelis kainų skirtumas tarp Lietuvoje ir Rusijos Federacijoje ir Baltarusijos Respublikoje parduodamų tabako gaminių, greitas uždarbis, Lietuvos geografinė padėtis, kuri patogi tolesniam nelegaliai įvežtų tabako gaminių gabenimui į Vakarų Europą ar nelegaliai prekybai jais šalies viduje.²⁹

Byloje Nr. 1-118-851/2019³⁰ užfiksuotas pažeidimas, kai neteisėtai buvo gabenamos narkotinės medžiagos per Lietuvos pasienį iš Vokietijos į Lietuvą per Lenkiją, rodo, kad pažeidėjas kontrabandą gabeno siekdamas sau naudoti, didesnio uždarbio.

Kontrabandos ir neteisėtos prekybos cigaretėmis priežastys analizuojamos ir tarptautiniu lygiu. „Neteisėtą prekybą cigaretėmis iš esmės skatina keturi veiksniai: 1. stiprios paskatos ir didelės spragos; 2. tiekimo grandinės kontrolės priemonės neatitinka grėsmės masto; 3. vykdymo institucijos

²⁸ Jurgita Baltrūnienė, Gintautas Šarauskas, „Kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika ir praktiniai šių nusikaltimų atskleidimo aspektai Lietuvoje.“ *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (6) : mokslinių straipsnių rinkinys = Public security and public order : scientific articles (6)* [Elektroninis išteklius]. Kaunas : Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetas, 2011, t. 6.: 51 <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/2f707d40-0bfc-4e12-afa2-2ed11cef3526/details>

²⁹ „Dėl Nacionalinės Integruoto sienų valdymo 2020–2024 m. strategijos ir Nacionalinės Integruoto sienų valdymo 2020–2024 m. strategijos įgyvendinimo 2020–2022 m. priemonių plano patvirtinimo“ TAR, 2020-04-23, Nr. 8523, žiūrėta 2023 m. lapkričio 05 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6345db80854d11eab005936df725feed>

³⁰ Vilniaus apygardos teismo 2019 metų sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-118-851/2019, žiūrėta 2023 m. spalio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/234222477147255/1-118-851/2019?word=bk%20199%20str...%201%20d...%20nuteisti%20kontrabanda>

susiduria su tam tikrais bendro pobūdžio ir specifiniais sunkumais; 4. silpni neteisėtą prekybą stabdantys veiksniai – taikomos negriežtos sankcijos“.³¹

Byloje Nr. 1-1281-834/2018³² užfiksuotas pažeidimas, kai sulaikyta cigarečių ir alkoholinių gėrimų kontrabanda Lietuvos pasienyje vežant kontrabandą maršrutiniu autobusu. Pažeidėjas muitinės pareigūnui melavo, kad veža galimą kiekį cigarečių ir alkoholinių gėrimų, tačiau apieškojus transporto priemonę, šalia vairuotojo sėdynės, po kilimu įrengtame liuke, kurį atidarius rasta negamyklinė ertmė ir didelis kiekis nelegaliai gabenamų cigarečių.

K. Addisu atskleidžia neigiamus kontrabandos padarinius ir teigia, kad kontrabanda mažina valstybės pajamas, didina mokesčių našta formaliesiems verslo subjektams ir gali juos pašalinti iš oficialios sistemos į neformalią mokesčių nemokėjimo sistemą. Be to, tai žlugdo investicijų ir inovacijų poreikį šalyje, naikina užsienio valiutą, kurią šalis gali uždirbti iš teisėto importo eksporto, ir sukuria nesažiningą konkurenciją rinkoje.³³ Kontrabandos kontrolės procesas susiduria su dideliais iššūkiais, tokiais kaip kyšis, nepakankama kvalifikuota ir kompetentinga darbo jėga, nuolatinio mokymo stoka, mažas darbuotojų atlyginimas, korupcija, netinkamas vykdymo užtikrinimas ir baudos bei neveiksmingas atsakas į mokesčių slėpimą šioje srityje.

J. Baltrūnienė nurodo, kad kontrabanda tai ne tik nelegalus verslas, dėl kontrabandos nedeklaruojamas darbas, pajamos, nemokami pinigai į valstybės biudžetą. Visa tai iškreipia sąžiningą konkurenciją rinkoje, kai konkuruoja legalus ir nelegalus verslas. Kontrabandinės prekės dėl nemokamų mokesčių rinkoje siūlomos už mažesnę kainą, todėl yra tokių prekių paklausa, o tai skatina pasiūlą.³⁴

Aiškinant kontrabandos nusikaltimo sudėties požymius yra reikšminga 2003 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato Teismų praktikos, nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl kontrabandos, apžvalga, kurioje aptarti įvairūs šio nusikaltimo taikymo aspektai teismų praktikoje iki 2004 m. Tačiau, 2004 m. Lietuvos Respublikai įstojus į Europos Sąjungą, pasikeitė muitų sistemos teisinis reguliavimas, 2016 m. įsigaliojo Sąjungos muitinės kodeksas (pakeitęs Bendrijos muitinės kodeksą) – pagrindinis muitų teisės aktas Europos Sąjungos valstybėms narėms, taikomas tiesiogiai ir nustatantis bendrąsias taisykles ir procedūras, taikomas į Sąjungos muitų teritoriją įvežamoms prekėms³⁵, 2005 m.

³¹ Komisijos Komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui, Kovos su cigarečių kontrabanda ir kitokia neteisėta prekyba tabako gaminiais stiprinimas. Visapusė ES strategija. {SWD(2013) 193 final} Briuselis, 2013 06 06 COM (2013) 324 final. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52013DC0324>

³² Vilniaus regiono apylinkės teismo 2018 m. spalio 12 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-1281-834/2018, žiūrėta 2023 m. spalio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/7881676592371/1-1281-834/2018?word=kontrabanda>

³³ Karafo Addisu, “The Effect of Contraband on Government Revenue: Case of Segen Area People’s Zone Global”. *Journal of Management and Business Research: B Economics and Commerce, Volume 18, Issue 3. (2018):5.* <https://ssrn.com/abstract=3285168>

³⁴ Baltrūnienė, *supra note.*, 23

³⁵ Europos parlamento ir tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013. 2013 m. spalio 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas (nauja redakcija, 2013), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0952>

BK buvo papildytas 199¹ ir 199² straipsniais, 212 straipsnio 2 dalimi, be to, 2007, 2016, 2019 m. reikšmingai keitėsi BK 199 – 200 straipsnių redakcijos ir šių nusikalstamų veikų sudėčių turinys. Dėl to pirmiau nurodytos 2003 m. apžvalgos nebepakanka – dalis išaiškinimų tapo neaktualūs, o teismų praktikoje susidurta su naujomis tokių veikų aiškinimo ir kvalifikavimo problemomis. Civilinio ieškinio klausimai 2003 m. apžvalgoje nebuvo plačiau analizuojami, tačiau šioje srityje taip pat įvyko pokyčių, reikšmingų aptariamai bylų kategorijai.

Kontrabandos nusikaltimo dalykas – privalomi pateikti muitinei daiktai, nurodyti BK 199 straipsnio 1, 3 dalių dispozicijose, – yra visi materialūs objektai, pagal galiojančius teisės aktus privalomi pateikti muitiniam tikrinimui. Tai gali būti bet kokios Lietuvos ir kitų šalių prekės, gryniesi pinigai, užsienio valiuta, vertybiniai popieriai, tam tikros akcizais apmokestinamos prekės (pavyzdžiui, cigaretės) ir kiti materialūs objektai, turintys piniginę vertę. Pagal šių normų prasmę kontrabandos dalykas gali būti viskas, ką pagal galiojančius teisės aktus privalu pateikti muitinei, t. y. deklaruoti. Pavyzdžiui, kontrabanda gali būti gabenamos transporto priemonės, mobilieji telefonai, detalės, pinigai, cigaretės, alkoholis, cukrus, maisto produktai.³⁶

Remiantis vadovėliu „Kriminalistika. Taktika ir metodika“ kontrabandos dalykas – tai prekės, daiktai, ir pinigai, kurie gabenami juos nuslepiant nuo muitinio tikrinimo ar kitaip išvengiant muitinės kontrolės, kitaip tariant, tai privalomi pateikti muitinei daiktai, kurių vertė viršija Lietuvos Respublikos teisės aktais nustatytą minimalaus gyvenimo lygio (MGL) dydžio sumą ir kilnojamosios kultūros vertybės bei antikvariniai daiktai, kurių vertė veiktos kvalifikavimui reikšmės neturi.³⁷ Privalomi pateikti muitinei daiktai yra visi materialūs objektai, pagal galiojančius teisės aktus privalomi pateikti muitiniam tikrinimui, t. y. deklaruoti. Tai gali būti bet kokios Lietuvos ir kitų šalių prekės, juvelyriniai dirbiniai, mokslo, meno, istorinės ir kultūros vertybės, archeologiniai radiniai, Lietuvos Respublikos gryniesi pinigai ir užsienio valiuta, vertybiniai popieriai ir kiti materialūs objektai, turintys piniginę išraišką.

Kaip nurodo A. Gorbatkov, analizuojant ir apibūdinant kontrabandos dalyko esmę ir savybes, turinčias reikšmės šiam nusikaltimui atskleisti, tirti bei užkirsti jam kelią, reikia vadovautis sisteminio požiūrio nuostatomis. Tarpdisciplininė kontrabandos charakteristika – tai informacijos, padedančios efektyviau atskleisti, tirti kontrabandą ir užkirsti jai kelią, turinčios praktinę taikomąją reikšmę, visuma. Ji apima baudžiamąją teisinę, kriminalistinę, kriminologinę ir baudžiamąją procesinę

³⁶ Lietuvos aukščiausiojo teismo praktikos baudžiamosiose bylose dėl nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai (BK XXXI skyrius) apžvalga (I dalis). (2023). žiūrėta 2023 m. spalio 7 d., <https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewifuqOH08uBAXWREhAIHYVjC-YQFnoECA4QAO&url=https%3A%2F%2Fwww.lat.lt%2Fdata%2Fpublic%2Fuploads%2F2023%2F06%2F06-58-1.docx&usq=AOvVaw2TvNJSyk5oYmEaNBpJZUIL&opi=89978449>

³⁷ Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė, *Kriminalistika. Taktika ir metodika: vadovėlis*. (Vilnius : Mykolo Romerio universitetas 2013): 16. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/e00c162c-8f82-41d5-8ffa-4f3a67742a39/details>

kontrabandos charakteristikas. Nurodyti tarpdisciplininės kontrabandos charakteristikos elementai – santykiškai savarankiškos sistemos (struktūros), bet kartu jie glaudžiai susiję.³⁸

Prekių kontrabanda yra viena iš grėsmių valstybės muitinės saugumui, kuri yra neatsiejama ekonominio saugumo dalis. Pasak O. Reznik, M. Pochtovyj, K. Yanishevskaja, A. Buturskij kontrabanda yra baudžiamasis nusikaltimas, kuris daugiausia susijęs su neteisėtu prekių gabenimu per muitinės sieną siekiant išvengti muitinės kontrolės. Priklausomai nuo dalyko, kontrabanda išskiriama taip: a) ginklai; b) vaistai; c) narkotinės medžiagos; d) informacija; e) meno kūriniai; f) augalai, gyvūnai; g) programinė įranga; h) autorių teisės ir kt. Tuo pačiu metu prekių ir paslaugų kontrabanda yra viena iš organizuoto nusikalstamumo apraiškų.³⁹

Kriminalistiniu požiūriu kontrabandos dalyką galima suskirstyti smulkiau: 1) plataus vartojimo prekės (maisto produktai, alkoholis, tabakas ir jo gaminiai, vaistai, drabužiai, juvelyriniai dirbiniai, vaizdo ir garso aparatūra, kompiuterinė technika, automobiliai, higienos reikmenys ir pan.); 2) riboto naudojimo prekės; 3) istorinės, antikvarinės, numizmatinės vertybės; 4) nafta ir jos produktai; 5) spalvotieji, juodieji, taurieji, retieji metalai; 6) kiti daiktai (prekės) – pinigai, vertybiniai popieriai, brangakmeniai, gyvūnai ir t.t.⁴⁰

Analizuojant kontrabandos dalyką teismų praktikoje, matyti kad dažniausiai pasitaikanti yra cigarečių kontrabanda. Byloje Nr. 1A-375/2012 Lietuvos apeliacinis teismas analizuoja kontrabandos nusikalstamos veikos sudėties požymius. Atsižvelgiant į bylos aplinkybes, Teismas nurodo „kad BK 199 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos objektyvieji požymiai pasireiškia aktyviais veiksmais – per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabenant privalomus pateikti muitinei daugiau kaip 250 MGL dydžio vertės daiktus, nepateikiant jų muitinės kontrolei ar kitaip išvengiant šios procedūros. Nepateikimas muitinės kontrolei yra tada, kai asmenys, privalantys deklaruoti gabenamus daiktus, jų nedeklaruoja ir nepateikia muitiniam patikrinimui, t. y. nuslepia nuo muitinės kontrolės. Šio nusikaltimo sudėtis yra formalioji, todėl kontrabanda laikoma baigtu nusikaltimu nuo privalomų pateikti daiktų muitinės kontrolei ar kitokio jos išvengimo momento, nereikalaujant padarinių atsiradimo. Kontrabandos subjektyviam požymiui – kaltei – būdinga tiesioginė tyčia, t. y. kaltininkas suvokia, kad jis neteisėtai per valstybės sieną gabena privalomus pateikti muitinei daiktus ir nori taip veikti. Kontrabandos būdu gabenant daiktus siekiama nesumokėti teisės aktais nustatytų mokesčių, biudžetas negauna įplaukų ir taip daroma žala valstybės finansų sistemai (Kasacinė nutartis Nr. 2K-237/2010). Be to, motyvai ir tikslai nėra būtini šio nusikaltimo subjektyvieji požymiai ir neturi

³⁸ Gorbatkov, *supra note*, 14

³⁹ Oleg Reznik ir kt., „Proof during the prejudicial inquiry of smuggling of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogs, or precursors under the legislation of Ukraine” *Amazonia Investiga, Volume 10 - Issue 39 / March 2021:159-168*. https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1380/Proof_during.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁴⁰ Kurapka, Matulienė, *supra note*, 37

reikšmės veikos kvalifikavimui.“⁴¹ Byloje Nr. 2K-7-97-895/2019⁴² vienu iš kontrabandos dalyku laikomi privalomi pateikti muitinei daiktai, kurių vertė viršija 250 MGL dydžio sumą. Nagrinėjamos bylos kontekste pažymėtina, kad tokiais kontrabandos dalyką sudarančiais daiktais gali būti ir tam tikros akcizais apmokestinamos prekės. Byloje Nr. 1-27-380/2020⁴³ kontrabandos dalyku laikomi pinigai, kurie buvo gabenti per valstybės sieną.

2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublikai įstojus į Europos Sąjungą (toliau – ir ES), pasikeitė muitų sistemos teisinis reguliavimas. Pagal Europos Bendrijos steigiamąją sutartį Europos Sąjungos valstybės narės įkūrė bendrą muitų sistemą, jų teritorijos tapo viena muitų teritorija (Sąjungos muitinės kodekso 4 straipsnis). Lietuvos Respublikos sienos su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis tapo vidinėmis sienomis. Kita vertus, kontrabandos, kaip veikos, pavojingumas visuomenei, priešingumas teisei ir baudžiamumas neišnyko, t. y. ji nebuvo dekriminalizuota, tik neliko pareigos pateikti muitinės kontrolei prekes, gabenamas per vidines Europos Sąjungos valstybių sienas.

Aiškinant kontrabandos dalyką, svarbiu veiksmu tampa kontrabandos vietos nustatymas. Kaip nurodo J. Baltrūnienė „kontrabandos vieta yra svarbi nusikaltimo padarymo būdo, jo padarymo mechanizmo, nusikaltimo padarymo aplinkos, nusikaltėlio asmenybės informacija.“⁴⁴ Kontrabandos radimo vieta dažnai yra ta pati vieta ir jų sutapimas padidina greitesnę bylos išsiaiškinimą.

A. Gorbatkov nurodo, kad kontrabandos tyrimas yra dažniausiai pradedamas kai pareigūnai, aptikę kontrabandos dalyką ir nustatė kontrabandos faktą, praneša arba betarpiškai ikiteisminio tyrimo pareigūnas (prokuroras) atskleidžia šio nusikaltimo požymius.

„Kontrabandos požymių buvimas paprastai nustatomas:

- tiriant kitą nusikaltimo veiką;
- aptikus prekių, kurios į valstybės teritoriją galbūt buvo gabenamos neleistinai;
- tikrinant muitininkų ir kitų VSAT darbuotojų veiklą;
- muitinio tikrinimo metu;
- sulaikius asmenį, perėjusį valstybės sieną nenustatytoje vietoje“.⁴⁵

Valstybė turi teisėtą interesą, taip pat ir pareigą, pagal įvairias tarptautines sutartis įgyvendinti priemones grynųjų pinigų judėjimui per sienas išaiškinti ir stebėti, nes didelės pinigų sumos gali būti naudojamos pinigams plauti, prekybai narkotinėmis medžiagomis, terorizmui ar organizuotam

⁴¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-375/2012, žiūrėta 2023 m. spalio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/50611647680329/1A-375/2012>

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-97-895/2019, žiūrėta 2023 m. spalio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/173157113732071/2K-7-97-895/2019?word=kontrabandos%20dalykas>

⁴³ Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. vasario 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-27-380/2020, žiūrėta 2023 m. spalio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/187394242358099/1-27-380/2020?word=kontrabandos%20dalykas>

⁴⁴ Baltrūnienė, *supra note*, 23.

⁴⁵ Gorbatkov, *supra note*, 14.

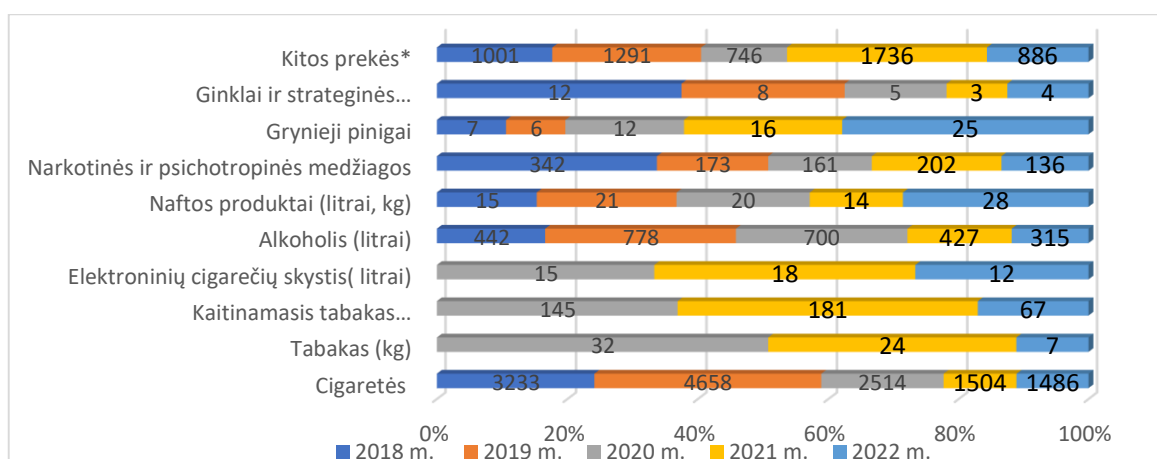
nusikalstamumui finansuoti, mokesčiams vengti ar kitoms sunkioms finansinėms nusikalstamosioms veikoms padaryti. Bendrasis deklaravimo reikalavimas, taikytinas bet kuriam asmeniui, kertančiam valstybės sieną, užkerta kelią neišaiškintam tokių grynujų pinigų įvežimui į šalį arba išvežimui iš jos.

Būtinai BK 199 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos sudėties požymis yra disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis nustatytos tvarkos pažeidimas. Šios nusikalstamos veikos dalykas – prekės, apmokestinamos pagal Lietuvos Respublikos akcizų įstatymą, pavyzdžiui, cigaretės, etilo alkoholis ir kt.⁴⁶ Kontrabandos nusikaltimo dalyku taip pat gali būti šaunamieji ginklai, šaudmenys, sprogmenys, sprogstamosios medžiagos ar kitos strateginės prekės (BK 253-2 str.), branduolinės ar radioaktyvios medžiagos arba kiti jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniai (BK 256-2 str.), narkotikai ar psichotropinės medžiagos (BK 260-1 str.), pirmos kategorijos narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakai (prekursoriai) (BK 266-1 str.). BK 267-2 str. numato baudžiamąją atsakomybę už stipriai veikiančių, nuodingųjų ar cheminių medžiagų kontrabandą, o BK 267-3 str. – už biologinių medžiagų, mikroorganizmų ar toksinų kontrabandą.

Toliau darbe bus analizuojama 5 metų statistika, iš kurios bus matyti, kaip keitėsi skirtingų prekių sulaikymų skaičius per šį laikotarpį, bendras prekių sulaikymo atvejų skaičius, sulaikytų tabako gaminių ir narkotinių bei psichotropinių medžiagų kiekis, pradėtų ikiteisminių tyrimų dėl tabako gaminių bei narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabandos ir (ar) neteisėto disponavimo skaičius. Iš pateiktų duomenų galima bus padaryti išvadas, kokių prekių sulaikoma daugiausiai, kokios gabenamų kontrabandinių prekių tendencijos.

Analizuojant Lietuvos Respublikos muitinėje sulaikytos kontrabandos duomenis 1 paveiksle pateikiama 2018 – 2022 metais sulaikytos prekės ir sulaikymo atvejų skaičius.

1 pav. LR muitinėje sulaikytos prekės 2018 – 2022 metais ⁴⁷

* grynieji pinigai (kyšiai), metalai, transporto priemonės, technika, cukrus ir jo produktai, maisto produktai, vaistai, chemijos pramonės produktai, plataus vartojimo prekės, saugomi gyvūnai ir augalai, kultūros vertybės ir kt.

Sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos Respublikos muitinės 2018 – 2022 metų veiklos ataskaitomis.

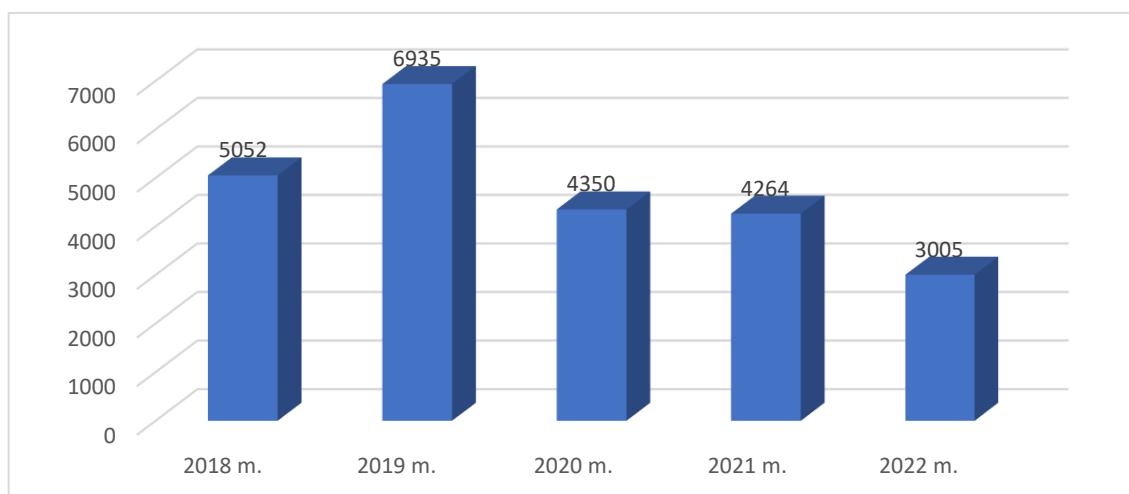
⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-230-489/2019, žiūrėta 2023 m. spalio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/93816566707248/2K-230-489/2019>

⁴⁷ Lietuvos Respublikos muitinės veiklos ataskaitos. Žiūrėta 2023 m. spalio 9 d., [Metinės veiklos ataskaitos \(Irmuitine.lt\)](https://metines.veiklos.ataskaitos.lrmuitine.lt)

Kaip matyti (1 pav.), visu analizuojamu laikotarpiu didžiąją dalį sulaikytų prekių sudaro cigaretės, kitos prekės, bei alkoholis, kaitinamasis tabakas, kurio sulaikoma palyginus su kitomis prekėmis nemažai, tik nuo 2020 m. skaičiuojamas atskirai nuo kitų prekių. Lietuvos Respublikos muitinėje mažiausiai pasitaiko atvejų, kad kai sulaikoma ginklų bei grynųjų pinigų. Nors iš pateiktų duomenų matyti, kad grynųjų pinigų, o taip pat ir naftos produktų kontrabandos sulaikymo atvejų 2022 metais padaugėjo, o cigarečių, tabako, alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų – sumažėjo.

2 paveiksle matyti, kaip 2018 – 2022 m. kito Lietuvos muitinės atliktų prekių sulaikymo atvejų skaičius. Pateiktoje lentelėje nurodyti prekių sulaikymo atvejai dėl muitų teisės aktų pažeidimų, įskaitant ir akcizinių prekių sulaikymo atvejus.

2 pav. 2018 m. – 2022 m. kito Lietuvos muitinės atliktų prekių sulaikymo atvejų skaičius⁴⁸

Sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos Respublikos muitinės 2018 – 2022 metų veiklos ataskaitomis.

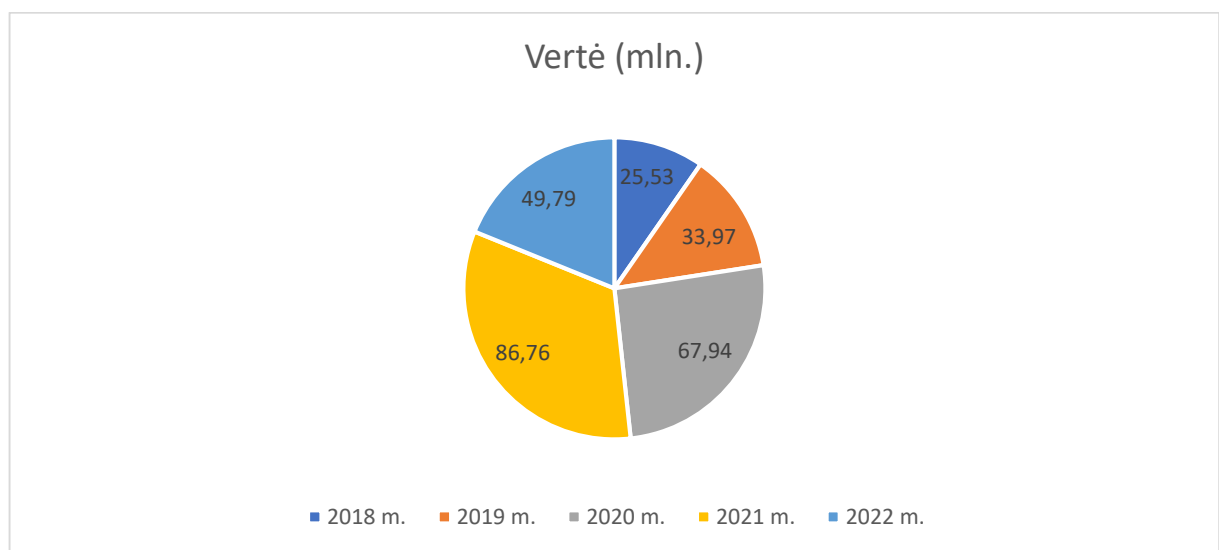
Iš pateiktų duomenų matyti, kad Lietuvos muitinės atliktų prekių sulaikymo atvejų skaičius nuo 2020 m. palaipsniui mažėja nuo 4350 iki 3005 atvejų. Didžiausias sulaikymų skaičius užfiksuotas 2019 metais, kadangi tais metais, buvo sulaikyta daugiausia cigarečių per analizuojamą laikotarpį.

Per metus sulaikomų cigarečių, tabako, alkoholio, ginklų ir strateginių prekių, grynųjų pinigų bei kitų prekių kurių vertė yra didžiulė (3 pav.). Svarbu atkreipti dėmesį, kad remiantis 2 pav. duomenimis, 2021 metais, sulaikymų skaičius per paskutinius 5 metus buvo vidutinis, tačiau sulaikytų cigarečių, tabako, alkoholio, ginklų ir strateginių prekių, grynųjų pinigų bei kitų prekių vertė buvo didžiausia. Taip yra todėl, kad akcizinės prekės buvo gabenamos dideliais kiekiais. Apskritai, 2021 m. laikomi rekordiniais akcizinių prekių sulaikymo atžvilgiu per visą atkurtos muitinės veiklos

⁴⁸ *Ibid.*

laikotarpi.⁴⁹ Dėl nelegalių imigrantų ir nepaprastosios padėties Lietuvos Respublikoje paskelbimo sustiprinta sienų su trečiosiomis šalimis kontrolė, taikomos sankcijos Rusijai ir Baltarusijai. Įvedus sankcijas Baltarusijai, sumažėjo krovinio transporto srutai ir pakito jais gabenamų prekių sudėtis (pvz., dėl sankcijų nebevežama mediena, anksčiau buvusi bene populiariausia priedangos preke nelegaliems rūkalams), taip pat pasikeitė kontrabandos kiekiai ir būdai. Anksčiau didžioji kontrabandos dalis buvo įvežama ypač dideliais kiekiais, tuo tarpu pastaruoju metu dažniau fiksuojami smulkiųjų vežėjų, lengvaisiais automobiliais nedideliais kiekiais gabenami rūkalai. Visa tai turėjo įtakos prekių sulaikymo atvejų skaičiaus sumažėjimui 2022 metais.⁵⁰

3 pav. Sulaikytų cigarečių, tabako, alkoholio, ginklų ir strateginių prekių, grynujų pinigų bei kitų prekių preliminari vertė 2018 – 2022 m.⁵¹

Sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos Respublikos muitinės 2018 – 2022 metų veiklos ataskaitomis

Pažymėtina, kad narkotinių ir psichotropinių medžiagų vertė neįeina į 3 pav. nurodytus duomenis, kadangi jų teisėta apyvarta yra griežtai ribojama, o neteisėtu būdu gabentų sulaikytų narkotinių ir psichotropinių medžiagų vertė neskaičiuojama, susiję asmenys traukiami baudžiamojon atsakomybėn.⁵²

Kita schema parodys sulaikomų narkotikų kiekius (kg.) (4 pav.). Narkotinės ir psichotropinės medžiagos dažniausiai aptinkamos pašto siuntose. Tačiau siunčiama būna ne itin dideliais kiekiais. Kaip pavyzdį galime paimti 2022 metus: siunčiamose siuntose dažniausiai buvo aptinkamos

⁴⁹ Lietuvos Respublikos muitinės 2021 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. spalio 27 d., https://lrmuitine.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2021_Ataskaita.pdf

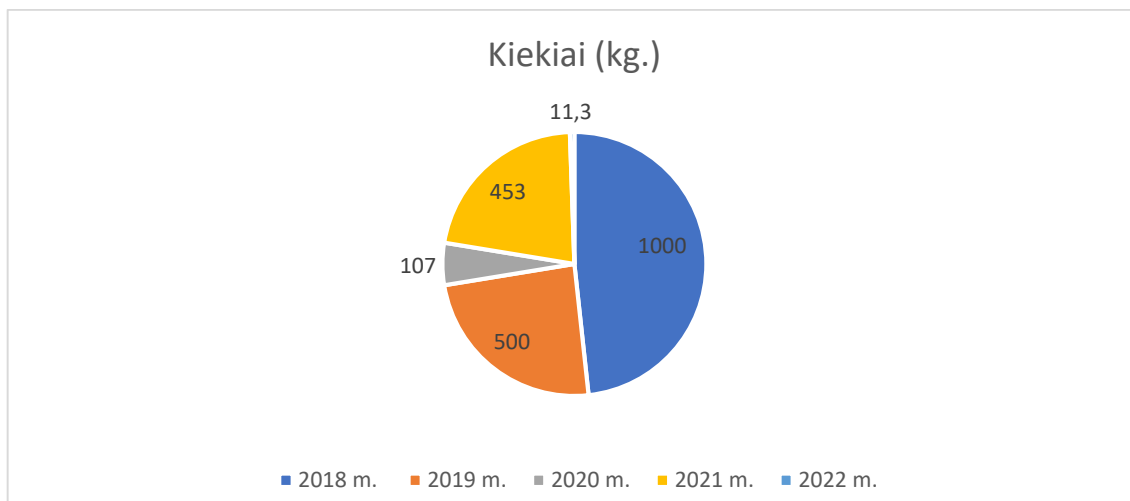
⁵⁰ Lietuvos Respublikos muitinės 2022 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. spalio 27 d., https://lrmuitine.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/Ataskaita_2022.pdf

⁵¹ Lietuvos Respublikos muitinės veiklos ataskaitos, *supra note*, 47.

⁵² *Ibid.*

medžiagos, kurių svoris buvo nuo 1 iki 10 gramų – 55 atvejai (42 proc.). Nuo 10 iki 100 gramų sveriančios medžiagos sudarė 35,1 proc. siuntomis siųstų medžiagų (46 atvejai). Daugiau nei 100 gramų ar mažiau nei 1 gramą sveriančios medžiagos buvo aptiktos panašiu dažnumu – atitinkamai 16 kartų (12,2 proc.) ir 14 kartų (10,7 proc.).⁵³ Dideli kiekiai sulaikomi būna, kai gabenami per Lietuvą kaip per tranzitinę šalį iš Vakarų į Rytų šalis (sintetinės medžiagos ir kokainas), iš Centrinės Azijos valstybių į Vakarų šalis (heroinas), iš Pietų į Šiaurės šalis (hašišas).⁵⁴

4 pav. Sulaikytų narkotikų kiekiai 2018 – 2022 m.⁵⁵

Sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos Respublikos muitinės 2018 – 2022 metų veiklos ataskaitomis.

Apibendrinimui žemiau pateiktoje lentelėje (žr. 1 lent.) nurodyta, kiek ikiteisminių tyrimų dėl tabako gaminių bei narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabandos ir (ar) neteisėto disponavimo pradėta 2018 – 2022 metais.

1 Lentelė. Ikiteisminiai tyrimai pradėti dėl tabako gaminių bei narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabandos ir (ar) neteisėto disponavimo 2018 – 2022 m.⁵⁶

	Ikiteisminiai tyrimai dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabandos ir neteisėto jų disponavimo	Ikiteisminiai tyrimai dėl tabako gaminių kontrabandos ir (ar) neteisėto disponavimo	Ikiteisminiai tyrimai dėl kitų nusikaltimų	Bendras ikiteisminių tyrimų skaičius
2022 m.	136	92	63	291
2021 m.	202	136	5	343
2020 m.	161	95	4	334
2019 m.	173	66	1	306
2018 m.	342	49	7	398

Sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos Respublikos muitinės 2018 – 2022 metų veiklos ataskaitomis.

⁵³ Lietuvos Respublikos muitinės 2022 metų veiklos ataskaita, *supra note*, 50.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos muitinės veiklos ataskaitos, *supra note*, 47.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibid.*

Apibendrinant darbo skyrių apie kontrabandos dalyką, galima teigti, kad kontrabanda yra neteisėtas prekių ar žmonių gabenimas per sienas, paprastai vengiant muitinės taisyklių, mokesčių ar kitų teisinių apribojimų. Kontrabandos nusikaltimo dalykas – kontrabandos dalykas – tai prekės, daiktai, ir pinigai, kurie gabenami juos nuslepiant nuo muitinio tikrinimo ar kitaip išvengiant muitinės kontrolės. Kontrabandos dalyką apima ginklai, vaistai, psichotropinės medžiagos, akcizais apmokestinamos prekės, antikvariniai dirbiniai, didelės pinigų sumos, prekyba žmonėmis ar gyvūnais. Visais laikais dėl savo geografinės ir ekonominės (skirtingų kainų lygių) padėties Lietuva yra nelegalių tabako gaminių tranzito, perkrovimo, laikino sandėliavimo ar pasirengimo tolesniam gabenimui į Vakarų Europos valstybes šalis.⁵⁷ Populiariausia kontrabandine preke išlieka cigaretės, tačiau be cigarečių muitinė turi skirti daug dėmesio narkotinių ir psichotropinių medžiagų, ginklų, šaudmenų ir kitų strateginių prekių, taip pat alkoholio, naftos produktų bei grynujų pinigų kontrabandos sulaikymui.

1.2. Rizikos valdymas muitinėje kaip kontrabandos prevencijos priemonė

Lietuvai tapus Europos Sąjungos (ES) nare muitinės vaidmuo ir jos reglamentavimo svarba dar labiau išaugo, nes atsivėrus sienoms Europos Sąjungoje atsiranda vis daugiau pažeidimų susijusių su muitinės veiklomis. Nors vis didesnis dėmesys skiriamas visoms tarptautinėms operacijoms, vykstančioms šalies pasienyje, tačiau muitinės veikla susijusi su kasdieniais iššūkiais ir rizika, kai tenka vykdyti vis sudėtingesnes funkcijas ir užtikrinti Lietuvos ir Europos saugumą. Kaip ir Lietuvos Respublikos muitinė taip ir kitos Muitinės tarnybos yra teisiškai įgaliotos nustatyti ir sulaikyti neteisėtą prekybą prekėmis ir atlikti bent jau preliminarų tyrimą dėl kontrabandos ar bandymų kontrabanda gabenti prekes.

Jau prieš tai darbe nagrinėta, kad nusikalstamų veikų nustatymas ir sėkmingas ištyrimas turi didelę reikšmę visuomenės ir visos šalies saugumui, tačiau ne tik tai yra svarbu. Kaip nurodo S. Matulienė ir L. Novikovienė, „Visuomenės saugumą didina ne tik išaiškintų nusikalstamų veikų skaičius, bet ir nuosekliai įgyvendinama nusikalstamumo prevencija.“⁵⁸ Šiuolaikiniame kriminalistikos moksle kyla diskusijos dėl nusikaltimų prevencijos ir nusikaltimų profilaktikos sąvokų. Vieni mokslininkai tapatina šias sąvokas, kiti mano, kad nusikaltimų prevenciją sudaro trys dalys (stadijos): kelio nusikaltimams užkirtimas, užkardymas ir profilaktika. „Kelio nusikaltimams užkirtimas suprantamas kaip savalaikis sumanyto nusikaltimo, rengimosi nusikaltimo padarymui faktų aptikimas; užkardymas – reagavimas į pradėtą nusikalstamą elgesį. Savo ruožtu kelio nusikaltimo padarymui

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ Snieguolė Matulienė ir Lina Novikovienė „Kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos ir kriminalistinės profilaktikos vieta šiuolaikinės kriminalistikos koncepcijoje“, *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis*, (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022): 90

užkirtimas ir užkardymas yra tarsi tiltas tarp prevencijos (suprantamos klasikine prasme) arba tarp profilaktikos (esant trinariam nusikaltimų prevencijos supratimui), kuri suprantama kaip veikla, visų pirma, išaiškinant nusikaltimų priežastis, sąlygas ir aplinkybes, sąlygojančias jų padarymą ir, antra, išaiškinant asmenis, galinčius padaryti nusikaltimus.⁵⁹ Tačiau magistro darbo tikslas yra išanalizuoti, kokiomis technikomis ir technologijomis naudojamosi siekiant užkardyti kontrabandą, todėl toliau prevencijos sąvoka bus naudojama klasikine prasme.

Muitinė įgyvendinama jai priskirtas funkcijas pirmiausia vadovaujasi visoms Europos Sąjungos šalims – narėms privalomais teisės aktais – reglamentais. Lietuvos Respublikos muitinės įstatyme nurodyta, kad „Muitinės veiklą reglamentuoja Europos Sąjungos teisės aktai ir Lietuvos Respublikos teisės aktai“, t. y., šiuo požiūriu Lietuva nėra visiškai savarankiška. Taip pat nurodoma, kad Europos Sąjungos teisės aktai, taikomi Sąjungos muitų teritorijai, kuriai priklauso ir Lietuvos muitinė.⁶⁰ Vienas iš LR muitinės uždavinių yra muitinės įgyvendinamų teisės aktų pažeidimų prevencija, atskleidimas ir tyrimas.⁶¹

Rizikos valdymas – tai sistemingas darbas kuriant ir praktiškai įgyvendinant rizikos prevencijos ir mažinimo priemones, jų taikymo efektyvumo įvertinimą, taip pat muitinės operacijų atlikimo kontrolę, nuolat atnaujinant, analizuojant ir tikslinant turimą informaciją muitinėje. Užsienio autoriai savo darbuose pateikia išvadas, kad į riziką reikia žiūrėti kaip į realiai egzistuojantį faktą, praktinį veiksma, kurį galima ne tik valdyti, bet ir numatyti, t. y., galima taikyti prevenciją.⁶² Rizika muitinės veikloje nėra tik vienos kurios valstybės problema. Kadangi muitinės veiklos sritys tarpusavyje yra susijusios, todėl ir požiūris į veiklos veiksmingumą turi būti kompleksinis bei prioritetas tarpvalstybiniu lygmeniu. Muitinės rizikos valdymas yra neatsiejama muitinio įforminimo proceso dalis ir būtina norint aptikti rizikingas siuntas ir sukčiavimą, siekiant apsaugoti piliečių pajamas ir saugumą.

Remiantis rizikų klasifikacija, nesunku nustatyti probleminius atvejus, su kuriais susidūrusios muitinės gali patirti įvairių nuostolių (žr. 2 lentelė.):

2 lentelė. Rizikų klasifikacija⁶³

Rizikos pavadinimas	Galimų atvejų apibrėžimai
Išorinė (nenuspėjama) rizika	Tai - nenumatyti vyriausybinių reguliavimo sprendimai; gamtiniai reiškiniai; nusikaltimai; nelaukti išoriniai efektai: ekologiniai, socialiniai.

⁵⁹ *Ibid.*, 93

⁶⁰ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“ (Žin., 2004, Nr. 73-2517; TAR, 2016-11-16, Nr. 2016-26857), žiūrėta 2023 m. spalio 12 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232350/asr>

⁶¹ *Ibid.*

⁶² Elena Drobot, Aziza Klevleeva, *Risk management in customs control*. (MPRA Paper, 2016) https://mpr.aub.uni-muenchen.de/71677/1/MPRA_paper_71677.pdf

⁶³ Gitanas Kancerevyčius, „Finansai ir investicijos“. (Kaunas: Smaltijos leidykla, 2004).

Išorinė nuspėjama, bet nenumatyta rizika	Tai - rinkos pasikeitimai; neigiamos socialinės pasekmės; valiutos kursų pasikeitimas; nepaskaičiuota infliacija; mokesčių sistemos pasikeitimai.
Vidinė (netechninė) rizika	Tai - nukrypimai nuo darbo plano, medžiagų trūkumo, vėluojančio tiekimo ir t. t.; turimų lėšų viršijimas.
Techninė rizika	Tai - technologijų pasikeitimas ir su tuo susijusios veiklos kokybės pablogėjimas; tai rizikos dėl specifinių technologijų naudojimo.
Teisinės rizikos	Tai - licencijos ir patentai; kontraktų nevykdymas
Draudžiamosios rizikos	Tai - įrenginių perstatymu ir pan.

Sudaryta darbo autorės, remiantis Gitanas Kancerevyčius, „Finansai ir investicijos“. (Kaunas: Šaltis leidykla, 2004).

Remiantis rizikos samprata ir rizikos klasifikacija, kyla klausimas, ar galima rizikos išvengti. Manoma, kad rizikai suvaldyti pagrindinė ir tinkamiausia priemonė yra gerai paruošta vidaus kontrolės sistema, t. y., taisyklių ir procedūrų visuma: valdymo politika, turto apsauga, klaidų ir klautočių išankstinis nustatymas, apskaitos registrų teisingumas, patikimos finansinės informacijos parengimas ir kitos rizikos prevencinės priemonės.⁶⁴ Nors rizika visada susijusi su neapibrėžtumu ir nepageidaujamais pavojais, norint, kad muitinė sėkmingai funkcionuotų, reikia tinkamai įvertinti riziką.⁶⁵ Vadinasi, reikia skatinti muitinės tarnybas sutelkti savo pajėgas į tas sritis, kurios kelia didesnę riziką, ir taip užtikrinti palankų prekių bei asmenų judėjimą per valstybinę sieną. Šio darbo atveju kovai su kontrabanda labai svarbi rizika tampa techninė rizika, kurios siekiant išvengti muitinė turi didelį dėmesį skirti pastoviam technikos ir technologijų atnaujinimui.

Remiantis 2013 m. spalio 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, rizikos valdymas – sistemingas rizikos nustatymas, įskaitant atsitiktinės atrankos būdu atliekamus tikrinimus, ir visų rizikos poveikiui riboti būtinų priemonių įgyvendinimas.⁶⁶

Kova su kontrabanda ir organizuotu nusikalstamumu viena iš pagrindinių muitinės veiklų, todėl mažinant jos plitimą reikalingas muitinės rizikos valdymas. Remiantis Valantiejaus⁶⁷ publikacijų išvadamis galima sakyti, kad, kol stebima nelegali kontrabanda ir šešėlinė prekyba iš trečiųjų dažniausiai „kaimyninių“ šalių per išorinę ES sieną, kuri yra ir Lietuvos Respublikos valstybės siena, tol ši sritis bus svarbi. Todėl veiksmingas kontrolės priemonių užtikrinimas yra prioritetas (nutarimas „Dėl valstybės ekonominės bei finansinės kontrolės ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimo koordinavimo“ buvo priimtas dar 2002 m.). Didesnei apsaugai diegiamos priemonės, pvz., Rizikos

⁶⁴ Rimas Stankevičius, „Rizikos samprata ir jos valdymas muitinėje“. *Jurisprudencija*, t. 69 (61) (2005): 70 – 76.

⁶⁵ Viktorija Stasytytė, Loreta Aleksienė, „Įmonės ciklo rizikos vertinimas ir valdymas mažose ir vidutinėse įmonėse“. *Verslai: teorija ir praktika*, 16 (2) (2015):140 – 148.

⁶⁶ 2013 m. spalio 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas (nauja redakcija, 2013), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0952>

⁶⁷ Gediminas Valantiejus, „Muitų teisinio reguliavimo ypatumai tarptautinėje prekyboje tarp Europos Sąjungos ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos“ (Daktaro disertacija, Vilnius, 2019). <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:36737193/datastreams/MAIN/content>

įvertinimo ir kontrolės sistema. Ši sistema pagal rizikos požymius automatiškai atrenka deklaracijas muitiniam tikrinimui ir fiksuoja tikrinimo rezultatus.⁶⁸

Muitinė taiko rizikos valdymo priemonės siekdama diferencijuoti rizikos lygmenis, susijusius su muitinės tikrinamomis arba prižiūrimomis prekėmis, ir nustatyti, ar tokioms prekėms taikytinas tam tikras muitinis tikrinimas, ir jei taip, kur jis bus atliktas.⁶⁹

Muitinė rizikoms valdyti, kurios siejasi su kontrabandos platinimu naudoja muitinės tikrinimą, kuriam atlikti reikalinga technika ir technologijos. Rizikos valdymas apima duomenų ir informacijos rinkimą, rizikos analizę ir vertinimą, veiksmų parinkimą ir taikymą, reguliarią proceso ir jo rezultatų stebėseną bei peržiūrą, grindžiamus tarptautiniais, Sąjungos ir nacionaliniais šaltiniais bei strategijomis.⁷⁰

Sąvoka „muitinės kontrolė“ Pasaulio muitinių organizacijos muitinės terminų žinyne apibrėžiama kaip „įstatymų ir kitų teisės aktų laikymuisi užtikrinti taikomos priemonės, kurių įgyvendinimas patikėtas muitinei“. Pasaulio muitinių organizacijos (Kioto konvencija) parengto Tarptautinės konvencijos „Dėl muitinės procedūrų supaprastinimo ir derinimo“ Bendrojo priedo „Sąvokų apibrėžimas“ muitinės kontrolė aiškina kaip muitinės tarnybos atliekamų priemonių visuma, siekiant užtikrinti muitinės teisės aktų laikymąsi. Priemonių rinkinys suprantamas kaip specialių veiksmų, tiek dokumentinių, tiek faktinių, įgyvendinimas ne tik muitinės, bet ir prekėms bei transporto priemonėms įgaliotų asmenų, atliekami siekiant užtikrinti prekėms taikomų muitinės ir kitų taisyklių įgyvendinimą. Pagal tarptautinius standartus, įgyvendinant pagreitintą muitinės formalumų įforminimą, turėtų būti suinteresuota tiek muitinė, tiek prekių savininkas arba tokių asmenų atstovai.⁷¹

2013 m. spalio 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas pateikiama, kad atliekant muitinį tikrinimą visų pirma gali būti tikrinamos prekės, imami jų pavyzdžiai, tikrinamas deklaracijoje ar pranešime pateiktos informacijos tikslumas ir išsamumas, taip pat tai, ar egzistuoja dokumentai ir ar jie autentiški, tikslūs ir galiojantys, tikrinami ekonominės veiklos vykdytojų apskaitos ir kiti registrai, apžiūrimos transporto priemonės, tikrinamas bagažas ir kitos prekės, kurias gabena arba su savimi turi asmenys, atliekami tarnybiniai tyrimai ir kiti panašūs veiksmai.⁷²

Kaip nurodo A.P. Azcarraga, M. Tadatsugu, G. Montagnat-Rentier ir J. Nagy⁷³, visos muitinės administracijos taiko rizikos valdymą – bent jau teoriškai – kaip savo varomąją jėgą.

⁶⁸ Šešėlinė ekonomika. Pokyčiai per dešimtmetį (2016). Vilnius: Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija.

⁶⁹ Europos parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013, *supra note*, 66.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ Abdunor Suyunov, Rushana Fakhridinova, „Improvement of customs control forms is the key to simplification of customs procedures. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(3), (2022): 698–706. <https://giirj.com/index.php/giirj/article/view/2038>

⁷² Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013, *op.cit.*

⁷³ Augusto Perez Azcarraga ir kt. *Strengthening the Core Customs Processes through Integrated Risk Management*. (2022). <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400200120/CH005.xml>

Daugumoje tarptautinės muitinių gerosios patirties pavyzdžių pabrėžiama, kad svarbu taikyti rizikos valdymą kaip pagrindinį ramstį siekiant tinkamai įgyvendinti tinkamą kontrolę ir palengvinti teisėtą prekybą. Nepaisant šio įsipareigojimo valdyti riziką, atrodo, kad daugeliui muitinių administracijų dar turi pavykti pereiti prie brandžios rizikos valdymo sistemos. Techninės pagalbos šia tema poreikis ir įžvalgos, gautos bendradarbiaujant su TVF valstybėmis narėmis, patvirtina, kad vis dar yra daug muitinių administracijų, kurios nesugebėjo visiškai įgyvendinti rizikos valdymo. Norint tinkamai valdyti riziką, reikia priimti struktūrizuotą ir sistemingą rizikos nustatymo, analizės, vertinimo, prioritetų nustatymo ir valdymo procesą. Tai priklauso nuo visapusiškos vizijos, kaip spręsti institucinės ir atitikties rizikos klausimus, kartu dirbant su turimais ištekliais dabartinėmis muitinės aplinkybėmis bei turima technika ir technologijomis.

Muitinė turi naudoti veiksmingus metodus, kad nustatytų finansinį sukčiavimą ir kitus ekonominės integracijos sukeltus rizikos objektus, tačiau taip pat svarbu vengti operacijų vėlavimo ir sumažinti neigiamą pardavimų užsienyje poveikį. Dėl išorinės ir vidinės aplinkos neapibrėžtumo taip pat didėja muitinės rizikos skaičius ir lygis.⁷⁴ Norint pasiekti veiksmingą rizikos valdymo procesą, reikalingos atitinkamos priemonės, pavyzdžiui, kvalifikuoti žmonės, technika ar technologijos. Tai ypač svarbu IT (informacijos ir ryšių technologijų) sistemoms, kurios šiandien užtikrina tarptautinės prekybos greitį ir sudėtingumą.⁷⁵

Siekdamos kovoti su kontrabanda, vyriausybės ir tarpvyriausybės organizacijos steigia specializuotas agentūras, diegia naujas automatizuoto tikrinimo technologijas muitinėje ir kituose kontrolės punktuose ir išduoda patobulintas instrukcijas dėl neįkyrių tikrinimo mechanizmų. Dėl saugumo kontrolės prie nacionalinių sienų raidos padaugėjo sienų kontrolės rūšių, padidėjo kontroliuotinių duomenų kiekis ir technologijų, naudojamų visų šių rūšių kontrolei atlikti, skaičius. Daugėjant sienų kontrolei naudojamų technologijų, diegiami nauji jutikliai, aparatinė ir programinė įranga, taip pat duomenų analizės sistemos, skirtos stebėjimui, identifikavimui, duomenų saugojimui ir analizei.⁷⁶

Apibendrinant atliktą tyrimą apie rizikos valdymą muitinėje, kaip kontrabandos prevencinę priemonę, galima teigti, kad rizikos valdymas – tai sistemingas darbas kuriant ir praktiškai įgyvendinant rizikos prevencijos ir mažinimo priemones, jų taikymo efektyvumo įvertinimą, taip pat muitinės operacijų atlikimo kontrolę, nuolat atnaujinant, analizuojant ir tikslinant turimą informaciją muitinėje. Mažinant rizikas susijusias su kontrabanda svarbiu aspektu tampa muitinės kontrolė, kai tikrinamos importuojamos ar eksportuojamos prekės. Muitinės kontrolės metu atliekamas

⁷⁴ Olha Borysenko ir kt., „Modeling the risks of the global customs space”. *Journal of Risk and Financial Management*, (2022): 15(12), 598. <https://www.mdpi.com/1911-8074/15/12/598>

⁷⁵ Elena Drobot, Aziza Klevleeva, *Risk management in customs control*. (MPRA Paper, 2016) https://mpra.ub.uni-muenchen.de/71677/1/MPRA_paper_71677.pdf

⁷⁶ Dmytra Mamchur ir kt., „Application and Advances in Radiographic and Novel Technologies Used for Non-Intrusive Object Inspection”. (*Sensors*, 2022). <https://doi.org/10.3390/s22062121>

patikrinimas, kuriam naudojama techninė ir technologinė įranga. Muitinė, atlikdama savo funkcijas, susiduria su technine rizika, kurios siekiant išvengti muitinė turi didelį dėmesį skirti pastoviam technikos ir technologijų atnaujinimui. Todėl muitinė turi pastoviai atnaujinti savo naudojamą techniką bei įrangą. Sekantis skyrius leis atkleisti, kokia technika ir kokiomis technologijomis naudojasi muitinės pareigūnai bei kokios technikos ir technologijos minimos mokslinėje literatūroje.

2. KONTRABANDOS SULAIKYMUI NAUDOJAMA TECHNIKA IR TECHNOLOGIJOS

2.1. Technika ir technologijos kaip kriminalistinės charakteristikos elementas

Kriminalistikoje nėra vieningos nuomonės, kokie elementai sudaro kriminalistinę nusikalstamos veikos charakteristiką. A. Gorbatkov 2001 m. savo straipsnyje nagrinėjo kontrabandos kriminalistinę charakteristiką ir pagrindinius jos struktūrinius elementus. Pagal minėtą autorių kontrabandos kriminalistinė charakteristika „Tai duomenų (informacijos) apie kontrabandą, padedančių efektyviau spręsti kontrabandos atskleidimo, tyrimo bei prevencijos uždavinius ir turinčių pažintinę – tiriamąją reikšmę, sistema.“⁷⁷ Šios sistemos elementai tai: „1) duomenys apie nusikaltimo būdą; 2) nusikaltimo mechanizmą; 3) nusikaltimo aplinką; 4) nusikaltimo objektą (dalyką) 5) duomenys apie nusikaltimo subjektą.“⁷⁸ Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika yra bet kurios nusikaltimų rūšies tyrimo metodikos pagrindinis elementas.⁷⁹ Dauguma kriminalistikos mokslininkų pripažįsta, kad kriminalistika yra dinamiškas reiškinys, todėl kriminalistinės charakteristikos apibrėžime neturėtų būti išvardinti visi jos požymiai ir struktūriniai elementai. Neturime pagrindo nesutikti su šiuo teiginiu. S. Matulienė savo disertacijoje, išanalizavusi daug kriminalistinės charakteristikos sąvokų priėjo išvadą, kad kriminalistinė nusikalstamų veikų charakteristika yra visuma kriminalistiškai svarbių nusikalstamos veikos požymių, išryškinančių nusikalstamą veiką, jos padarymo mechanizmą ir dėsningumus.⁸⁰ Toliau savo disertacijoje S. Matulienė nurodo, kokie požymiai sudaro kriminalistinės charakteristikos turinį: a) duomenys apie kriminalistikai reikšmingus konkrečios nusikaltimo grupės, rūšies ar porūšio požymius; b) duomenys apie dėsningus ryšius tarp atskirų kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos elementų; c) duomenys, tarnaujantys tyrimo versijoms iškelti ir patikrinti.⁸¹ Žinodami kuo daugiau duomenų apie nusikalstamos veikos požymius, pareigūnai galės tikslingiau pasirinkti nusikalstamos veikos nustatymo, tyrimo ir užkardymo būdus ir metodus. Tą patvirtina ir J. Baltrūnienė teigdama, kad nusikalstamų veikų tyrimo sėkmė priklauso nuo pagrindinių požymių, rodančių kontrabandos atvejį, nustatymo.

⁷⁷ Andrej Gorbatkov, „Kontrabandos kriminalistinė charakteristika“. Teisė. (2001). Nr.39: 19.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Vidmantas Egidijus Kurapka, Hendryk Malevski, „Šiuolaikinė nusikaltimų tyrimo koncepcija ir jos kriminalistinis bei procesinis užtikrinimas. Pirmieji rezultatai“ // *Tomas 43 Nr. 35 (2003): Jurisprudencija.*: 82.

⁸⁰ Snieguolė Matulienė, „Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimo metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004): 21. https://elaba.lvb.lt/prim-explore/search?query=any.contains,Kriminalistin%C4%97%20nusikaltim%C5%B3%20charakteristika%20nusikaltim%C5%B3%20tyrimo%20metodikoje:%20teorini%C5%B3%20ir%20praktini%C5%B3%20problem%C5%B3%20%C5%A1iuolaikin%C4%97%20interpretacija&tab=default_tab&search_scope=LABTFALL&vid=ELABA

⁸¹ *Ibid.*

„Šiuos požymius atspindi kriminalistinė kontrabandos nusikaltimų charakteristika, laikoma struktūriniu kiekvienos nusikalstamos veikos rūšies, taigi – ir kontrabandinių veikų, tyrimo metodikos elementu ir šios nuostatos nuosekliai laikomasi rengiant metodines rekomendacijas.“⁸² Teisingai panaudoti metodai lemia ne tik tyrimo kryptingumą, techniką, bet ir tyrimo proceso veiksmingumą.⁸³

Kaip nurodo V. E. Kurapka „kriminalistikos technika – tai teorinių teiginių ir jais pagrįstų techninių priemonių, metodų bei būdų, naudojamų potencialiems įrodymams surasti, įtvirtinti, paimiti, iširti ir panaudoti, taip pat kitiems nusikalstamų veikų tyrimo ir jų prevencijos uždaviniams spręsti, sistema“.⁸⁴ Teisinėje literatūroje galima surasti ir kitokius kriminalistikos technikos apibrėžimus, tačiau iš esmės visi jie apibūdina tuos pačius esminius kriminalistikos technikos požymius. Kriminalistikos technika gali būti apibūdinama kaip kriminalistikos mokslo dalis arba kaip visuma techninių priemonių (prietaisų, aparatūros, įrenginių, instrumentų, medžiagų ir pan.), naudojamų įrodomajai informacijai surasti, užfiksuoti paimiti ir iširti.⁸⁵ Svarbu paminėti, kad kriminalistinė technika yra svarbi ne tik nusikalstamų veikų nustatymui ir tyrimui bet ir prevencijai.

Nusikalstamos veikos tyrimui didelę reikšmę turi ir kita kriminalistikos mokslo dalis, glaudžiai susijusi su kriminalistikos technika, t. y. kriminalistinė taktika. Pagal V. E. Kurapka, H. Malevskį ir kt., „kriminalistinę taktiką sudaro bendrosios taktikos teorija, apimanti nusikaltimų tyrimų planavimo klausimus, tardymo versijas, tardymo veiksmų ir operatyvinės paieškos priemonių koordinavimą ir kt., ir tardymo veiksmų taktika, kuri apima optimaliausius, racionaliausius konkrečių tardymo veiksmų taktinius būdus ir rekomendacijas.“⁸⁶ Tai mokymas apie tai, kaip tikslingai ir veiksmingai taikyti kriminalistikos technikos laimėjimus atliekant tyrimo veiksmus – apžiūrą (patalpų, vietovės, daiktų, asmenų), kratą, poėmį, eksperimentą, parodymų patikrinimą vietoje, parodymą atpažinti ir kt.⁸⁷

D. Siegel nurodo, kad kriminalistiką galima apibrėžti kaip mokslinių metodų taikymą pripažįstant, renkant, nustatant ir lyginant fizinius įrodymus, gautus vykdant nusikalstamą ar

⁸² Baltrūnienė, Šarauskas, *supra note*, 28: 50 <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/2f707d40-0bfc-4e12-afa2-2ed11cef3526/details>

⁸³ Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė, *Kriminalistika: teorija ir technika: vadovėlis*, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas 2012): 44. <https://core.ac.uk/download/pdf/382466493.pdf>

⁸⁴ *Ibid.*, 40.

⁸⁵ *Ibid.*, 262.

⁸⁶ Kurapka, *supra note*, 8: 11

⁸⁷ Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė, *Kriminalistika. Taktika ir metodika : vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas 2013): 16. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/e00c162c-8f82-41d5-8ffa-4f3a67742a39/details>

neteisėtą civilinę veiklą. Tai taip pat apima tokių įvykių rekonstrukciją, įvertinant fizinius įrodymus ir nusikaltimo vietą.⁸⁸

V. Tiščenka nurodo, kad „technologijos yra įtrauktos į kriminalistikos sąvoką ir dalyką kaip mokslo apie technologijas ir paieškos bei pažintinės veiklos priemones atskleidžiant ir tiriant nusikaltimus. Kriminalistikos technologija laikoma bendra nusikaltimo įvykio žinojimo priemonių ir metodų doktrinos apibrėžimo kategorija, viena iš konkrečių bendrosios kriminalistikos teorijų. Taip pat siūloma naudoti technologinį metodą mokslo plėtroje, ypač kuriant individualius tyrimo metodus.“⁸⁹

Kriminalistinė technika ir technologijos muitinės veikloje vadinamos techninės muitinės kontrolės priemonės. Tai patvirtina ir D. Afonin teigdamas, kad „techninės muitinės kontrolės priemonės – tai priemonės, kurias muitinės tarnybos tiesiogiai naudoja operatyvinio muitinio tikrinimo procese visų rūšių per valstybės sieną pervežamiems objektams, siekiant nustatyti ir atrasti tarp jų daiktus ir medžiagas kurias draudžiama importuoti ir eksportuoti arba jos neatitinka deklaruoto turinio“.⁹⁰ Minėtas autorius technines priemones taip pat įvardija kaip muitinės patikros procesą, teigdamas, kad „techninės muitinės kontrolės priemonės – tai operatyvinis visų rūšių muitinės kontrolės procesas, kuris atliekamas specialių integruotų muitinės tarnybų naudojamomis techninėmis priemonėmis, tiesiogiai naudojamomis draudžiamų objektų įsivežimui per valstybės sieną.“⁹¹

Labai panašiai šį apibrėžimą pateikia V. I. Kabanovas, nurodydamas, kad techninės muitinės kontrolės priemonės gali būti apibrėžiamos kaip „specialių techninių priemonių rinkinys, kurį muitinės tarnybos tiesiogiai naudoja operatyvinio visų rūšių objektų, pervežamų per valstybės sieną, muitinės kontrolės procese, siekiant nustatyti tarp jų daiktus ir medžiagas, kurias draudžiama importuoti ir eksportuoti arba kurios neatitinka deklaruoto kiekio“.⁹²

A. Dugin pateikdamas muitinėje naudojamos kriminalinės technikos apibrėžimą, kuri naudojama ištirti kontrabandos nusikaltimą, teigia, kad techninėmis muitinės kontrolės priemonėmis vadinamas operatyvus visų objektų muitinis patikrinimas, atliekamas muitinės sienos kirtimo procese, naudojant specialią įrangą, tam, kad patikrinti objektus deklaruojančius

⁸⁸ Dina Siegel, „Organized Crime in the 21st Century Organized Crime in the 21st Century: Motivations, Opportunities, and Constraints | SpringerLink

⁸⁹ Tiščenka, *supra note*, 16: 147-148. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/60592b50-661f-4041-b2a5-cda2c0573e98/details>

⁹⁰ Denis Afonin, Organization of operation of technical means of customs control in customs authorities: textbook. / D. N. Afonin, P. N. Afonin. — (Saint Petersburg: Intermedia, 2021).

⁹¹ *Ibid.*

⁹² Vitalij Kabanov, „Technical means of customs control: the concept and role in customs control“. Symbol of Science. No. (2016): 4-1. p. 80.

dokumentus, nustatyti kontroliuojamų objektų atitiktį jiems pateiktai informacijai bei identifikuoti objektus atitinkančius muitinės pažeidimus.⁹³

Kaip teigia V. Shepitko ir M. Shepitko „Šiuo metu aktualiausia kriminalistikos, teismo ekspertizės ir ekspertologijos paskirtis yra implementuoti naujausias priemones, technikas ir technologijas į baudžiamojo persekiojimo sistemą, prisidėti prie ikiteisminių, teisminių ir neteisminių procesų optimizavimo, gerinti teisėsaugos pareigūnų ir ekspertų veiklą.“⁹⁴

Technologijos gali būti laikomos gyvybiškai svarbiu katalizatoriumi mokslinių išvadų ir įžvalgų perėjime prie inovacijų. Pridėtinė mokslo vertė materializuojama per technologijas, leidžiančias visuomenei visapusiškai pasinaudoti naujais atradimais. Tokia nauda yra labai įvairi (pvz., sveikatos, ekonomikos, prekybos, transporto, ryšių, tvarumo, kultūros paveldo išsaugojimo, saugos, saugumo ir teisingumo), tačiau ją sieja tai, kad ji gerina gyvenimo kokybę ir užtikrina pažangą bei gerovę visuomenėse (darant prielaidą, kad ši nauda nusveria galimą piktnaudžiavimą ir grėsmes, kurios taip pat susijusios su naujais moksliniais duomenimis). Valstybinės institucijos, tarp jų ir Lietuvos muitinė, technologijų prasme turėtų vystytis lygiagrečiai su mokslu, deja, realybė yra kitokia.

Apibendrinant galima teigti, kad kiekviena nusikalstama veika, tarp jų ir kontrabandos, yra individuali, todėl kiekvienu atveju, jas tiriant reikia atsižvelgti į visumą bendrų bei individualių požymių. Nustačius kuo daugiau kriminalistiškai svarbių požymių, bus lengviau nustatyti tyrimo kryptį bei pasirinkti, kokios technikos ar technologijų gali prireikti, kad tyrimas būtų sėkmingas. Kriminalistinė technika ir technologijos muitinės veikloje vadinamos techninės muitinės kontrolės priemonės, įvardijamos kaip technika ir technologijos, kurias muitinės tarnybos tiesiogiai naudoja muitinio tikrinimo procese arba siekiant stebėti pasienio zoną.

2.2. Technika ir technologijos naudojamos muitinės patikros metu

Pagrindinis tarptautinis muitų teisės aktas visoms valstybės narėms yra 2013 m. spalio 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 952/2013 patvirtintas Sąjungos muitinės kodeksas. Pagrindiniai tikslai, kurių buvo siekiama Sąjungos muitinės kodeksu: ES muitų teisės aktų supaprastinimas; elektroninių formalumų pirmenybės „popierinių“ formalumų atžvilgiu užtikrinimas; nuostatų, būtinų ES išorinių sienų saugumui užtikrinti, įtvirtinimas. Vienas iš svarbesnių nacionalinių teisės aktų yra Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas, kuriame

⁹³ Aleksander Dugin, „Technical means of customs control“. *Educational and methodological manual - M.*: (2012): 48.

⁹⁴ Valerij Shepitko, Mykhaylo Shepitko, „Kriminalistika ir teismo ekspertizė Ukrainoje: istorija ir šiuolaikinės tendencijos“, *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis*, (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022): 132 [Criminalistics and Forensic Sciences in Ukraine: History and Current Trends \(mruni.eu\)](https://www.mruni.eu)

nurodyta, kad muitinės pareigūnai tikrindami transporto priemonės ir (arba) gabenamas prekes teisės aktų nustatytais atvejais ir tvarka turi naudoti technines ir kitas priemones.⁹⁵ Informacinių ir ryšių technologijų naudojimas, kaip nustatyta 2008 m. sausio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendime Nr. 70/2008/EB⁹⁶ dėl nepopierinės muitinės ir verslo aplinkos, yra esminis veiksnys, užtikrinantis palankesnių prekybos sąlygų sudarymą ir tuo pačiu metu muitinio tikrinimo veiksmingumą, dėl ko mažėja verslo subjektų išlaidos ir visuomenei kylanti rizika. Todėl 2013 m. spalio 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, nustatytas teisinis pagrindas tam sprendimui įgyvendinti ir visų pirma siekiama nustatyti teisinį principą, kad visos muitinės ir prekybos operacijos turi būti atliekamos elektroninėmis priemonėmis ir kad kiekvienos valstybės narės muitinės veikloje naudojamos informacinės ir ryšių sistemos turi sudaryti ekonominės veiklos vykdytojams tokias pačias galimybes.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau – BPK) nėra nurodyta techninių priemonių samprata, tik atskiruose straipsniuose minimas terminas „techninės priemonės“ (BPK 179 str. ir BPK 205 str.)⁹⁷. Taip pat skirtinguose „BPK straipsniuose yra minimos atskiros techninės priemonės, besiskiriančios savo veikimo principais, invazijos giliu į asmens privatų gyvenimą, paskirtimi, turiniu ir kt. parametrais (BPK 8, 82, 171, 48, 81, 88, 90, 92, 94, 96–98, 1311, 154, 156, 168–160, 179, 182–183, 186, 189–190, 192–194, 204–205, 207, 218, 220, 233, 236, 246, 260–261, 269, 276, 279–280, 282–285, 290, 308, 317, 319, 375 str.) kalbama apie informacines ir elektroninių ryšių technologijas; fotografavimą, filmavimą, vaizdo ir garso įrašymą; tyrimo metodus ir technines priemones; magnetinius, lazerinius ir elektroninius įrašus; garso ir vaizdo juostas, kompaktines plokšteles ir kitas elektroninės informacijos laikmenas; elektronines stebėjimo priemones; elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, jos fiksavimą ir kaupimą; apklausą vaizdo ir garso nuotolinio perdavimo priemones; elektroninės formos protokolą; elektroninį parašą; telefoną, akustines ir vizualines kliūtis; elektroninę laikmeną; elektroninio pašto adresą, technines priemones, specialų interneto puslapį. Kaip matome iš pateiktų pavadinimų terminu „techninės priemonės“ santykinai įvardijame visas išvardintas priemones, tačiau tai nėra išsamus ir baigtinis techninių priemonių sąrašas, kurias galima naudoti baudžiamajame procese.“⁹⁸

⁹⁵ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *supra note*, 60.

⁹⁶ „2008 m. sausio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 70/2008/EB dėl nepopierinės muitinės ir verslo aplinkos“, žiūrėta 2023 spalio 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32008D0070%2801%29>

⁹⁷ Gediminas Bučiūnas, „Naujausių mokslo ir technologijų pasiekimų taikymas tiriant nusikalstamas veikas“ *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis*, (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022): 174. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/0af22c4d-2ad2-40b9-8f93-7b89ee9901b3/content>

⁹⁸ *Ibid.*

Techninės priemonės gali būti klasifikuojamos pagal įvairius kriterijus. Užsienio literatūroje (JAV) išskiriamos keturios valstybės sienų apsaugos technologijų rūšys, kurias dažniausiai naudoja JAV pasienio agentai: „a) fizinės kliūtys; b) technologijos kontrabandiniams kroviniams aptikti; c) sienos stebėjimo technologijos žmonėms atokiose vietovėse sekti; d) biometrinės identifikavimo technologijos.“⁹⁹ Darbo eigoje matysime, kad šį klasifikavimą galima pritaikyti ir Lietuvos muitinėje naudojamai technikai ir technologijoms.

G. Bučiūnas technines priemones klasifikuoja pagal paskirtį baudžiamajame procese: a) organizacinės logistinės techninės priemonės (pvz., rengiantis tyrimo veiksmo atlikimui, jį atliekant ir užbaigiant); b) techninės priemonės tyrimo veiksmo eigai ir rezultatams fiksuoti, duomenims išsaugoti; c) techninės priemonės, skirtos surasti tyrimui reikšmingus objektus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, užfiksuoti ir paimiti; d) techninės priemonės paimtų objektų tolimesniam ekspertiniam ištyrimui; e) pristatomosios-demonstracinės techninės priemonės; f) prevencinio pobūdžio techninės priemonės – skirtos sumažinti galimą grėsmę žmonių gyvybei, sveikatai atliekant tyrimo veiksmus.¹⁰⁰ Remiantis V. E. Kurapka, vykdant krovinių patikrą muitinės veikloje ir tiriant, ar nėra kontrabandos nusikaltimo, naudojama operatyvioji technika. „Operatyvioji kriminalistikos technika yra techninės priemonės ir darbo su materialiais objektais tyrimo metodai, kurie naudojami tiesiogiai įvykio vietoje apžiūrint, tiriant ir atliekant kitus tyrimo procesinius veiksmus.“¹⁰¹ Dar kelis klasifikavimo kriterijus aprašė V. G. Makarenko: 1. Pagal konstrukciją ir konfigūraciją: a) prietaisai; b) aparatūra ir įranga; c) įrankiai ir įtaisai; d) priedai ir medžiagos e) techninių ir kriminalistinių priemonių rinkiniai, programinės įrangos sistemos. 2. Pagal kilmę: a) tiesiogiai sukurtos teismo ekspertizės tikslais; b) pasiskolintos iš kitų mokslo ir technikos sričių ir pritaikytos kriminalistiniams tikslams; c) pasiskolintos ir naudojamos be pakeitimų. 3. Pagal paskirtį: a) naudojamos įrodymams rinkti. Šiai grupei taip pat gali būti priskirtos techninės muitinės kontrolės priemonės, nes jos naudojamos aptikti objektus, kuriuos draudžiama gabenti per Muitų sąjungos muitų sieną arba klaidingai deklaruoti; b) naudojamos tyrimo procesams reikšmingų daiktinių įrodymų tyrimui.¹⁰²

J. Nagy nurodo, kad kontrabandos aptikimui palaikyti turėtų būti naudojamos šiuolaikinės kontrabandos aptikimo technologijos, įskaitant neinvazinius tikrinimo prietaisus, pvz., skaitytuvus ir (arba) rentgeno spindulius, spektrometrus, pėdsakų aptikimą ir radiacijos

⁹⁹ „High-Tech Border Security: Current and Emerging Trends“. IEEE Publik Safety Technology Initiative. <https://publicsafety.ieee.org/topics/high-tech-border-security-current-and-emerging-trends>, Žiūrėta 2023 m. spalio 15 d.

¹⁰⁰ Bučiūnas, *supra note*, 97.

¹⁰¹ Kurapka, Matulienė, *supra note*, 83 <https://core.ac.uk/download/pdf/382466493.pdf>

¹⁰² Макаренко В. Г. „Теоретические аспекты технико-криминалистического обеспечения расследования таможенных преступлений“ *Vestnik kriminalistiki Nr.1 (57) (2016): 61.*

detektorius, taip pat pagrindinės tikrinimo priemonės.¹⁰³ Be minėtų priemonių, muitinės kontrolė naudoja endoskopus, vaizdo endoskopus ir mobiliuosius skenavimo įrenginius. Taip pat siuntų tikrinimo atveju tarnybiniai šunys vis dažniau naudojami kaip muitinės pareigūnų partneriai kovojant su narkotikų ir tabako nusikalstamumu. Jų pagalba žymiai sutrumpina laiką, reikalingą veiksmingai kontrolei atlikti.¹⁰⁴

Per pastaruosius 20–30 metų stebėjimo technologijos nuolat tobulėjo. Jos apima rentgeno spindulių tikrinimo metodus, skirtus neįkyriam bagažo, asmeninių daiktų, krovinio ir kt. patikrinimui, neįkyrius kūno tikrinimo metodus, oro analizės metodus, skirtus aptikti sprogmenis, narkotines medžiagas, žmones, kurie gali būti paslėpti krovinyje, ir kitas neteisėtas prekes.¹⁰⁵ Muitinės kontrolė pasienyje vykdoma naudojant modernius dvigubu spindulių pluoštu skenuojančius įrenginius, kurie yra visiškai saugūs tiek vairuotojams, tiek importuojamoms prekėms, tiek tikrinantiems pareigūnams, todėl trunka palyginti trumpai – nuo kelių iki keliolikos minučių (vietoj kelių valandų).¹⁰⁶

Toliau trumpai apžvelgsime minėtus prietaisus, kurie galėtų palengvinti muitinės pareigūnų darbą ir pagerinti kontrabandos nustatymo ir sulaikymo rezultatus. Kai kurie jų jau naudojami Lietuvos muitinėje.¹⁰⁷

- Nešiojamos atbulinės sklaidos rentgeno kontrolės sistema (PX1) (žr. 5 pav.) – suteikia galimybę be intervencijos atlikti asmeninių daiktų, transporto priemonių, pakuočių, konstrukcijų apžiūrą, ieškant organinių ar neorganinių medžiagų, kurios gali būti paslėptos; padėti atlikti kitų rūšių saugumo veiksmus, kai būtina išsami žmonių, transporto priemonių, paketų ir konstrukcijų apžvalga; registruoti visus atliktus patikrinimus statistiniams duomenims gauti.¹⁰⁸

¹⁰³ Nagy, *supra note*, 9.

¹⁰⁴ Ewa Gwardyńska, „Efektywność polskiej Służby Celnej a zwalczanie przemytu celnego towarów naruszających prawa własności przemysłowej”. (2015): 3 <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/6621/Nielegalne-wprowadzanie-rozdzial-3.pdf?sequence=2>

¹⁰⁵ Dennis Broeders. „The New Digital Borders of Europe: EU Databases and the Surveillance of Irregular Migrants“. *Int. Sociol.* 22, (2007): 71–92

¹⁰⁶ Gwardyńska, *op.cit.*

¹⁰⁷ Muitinės departamento įgyvendinami pirkimai skelbiami Centriniam viešųjų pirkimų portale <https://cvpp.eviesiejipirkimai.lt/>. Išanalizavus keletą, (priedas Nr.1, Nr.2, Nr.3, Nr.4), galime daryti išvadas, kad perkamos įrangos kainos būna labai didelės, kai kurios jų finansuojamos Europos Sąjungos lėšomis, o kai kurios perkamos iš valstybės biudžeto. Be to, pastebėta, kad paraiškas teikia nuo 1 iki 4 įmonių, todėl konkurencija ir pasirinkimo galimybės nėra didelės.

¹⁰⁸ Nešiojamos atbulinės sklaidos rentgeno kontrolės sistemos (PX1) vartotojo instrukcija.

5 pav. Nuotraukos iš Atbulinės sklaidos rentgeno kontrolės sistemos (PX1) vartotojo instrukcijos¹⁰⁹

Sudaryta darbo autorės, remiantis Nešiojamos atbulinės sklaidos rentgeno kontrolės sistemos (PX1) vartotojo instrukcija

- Žmogaus kūno skeneriai (6 pav.) – naudojami saugiai ir greitai patikrinti žmogaus kūną visu jo ūgiu ir padėti aptikti draudžiamus įsinešti į teritoriją daiktus ar kontrabandą. Skirtingai nuo metalo iešiklių – šie įrenginiai suteikia galimybę aptikti bet kokios medžiagos, formos ar dydžio objektus, tiek kūno viduje, tiek išorėje.¹¹⁰

6 pav. Žmogaus kūno skeneriai ¹¹¹

Šaltinis: novatex.lt svetainė

- Kontrabandos detektorius RadReflex2 (žr. 7 pav.) – greitai ir efektyviai tikrina tuštumas. Tikrinamas plotas skanuojamas naudojant radioaktyvų bandomąjį šaltinį esantį prietaiso korpuse. Gaunama informacija yra tikrinama su esančiais etaloniniais duomenimis. Žymus nukrypimas nuo rodomų arba etaloninių reikšmių aiškiai parodo, kad tuštumoje kažko esama. Plačiai naudojamas Vokietijos, Turkijos, Bulgarijos, Lenkijos, Prancūzijos, Švedijos, Lietuvos, Latvijos ir kitose muitinėse.¹¹²

¹⁰⁹ PXI vartotojo instrukcija paimta iš Lietuvos Respublikos muitinės vidinės interneto svetainės.

¹¹⁰ Novatex įranga, žiūrėta 2023 m. spalio 17 d. <http://www.novatex.lt/produkcija-saugai/>

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² *Ibid.*

7 pav. Kontrabandos detektorius ¹¹³

Šaltinis: novatex.lt svetainė

- Videoskopai (žr. 8 pav.). Leidžia teisėsaugos agentūroms saugiai atlikti vizualinę transporto priemonių ir kitų sričių, kur gali būti slepiama kontrabanda, patikrą.¹¹⁴

8 pav. Videoskopai ¹¹⁵

Šaltinis: novatex.lt svetainė

- AVIAN Širdies dūžių detektorius (žr. 9 pav.)- tai pažangi transporto tikrinimo sistema aptinkanti transporto priemonėje esančių asmenų buvimą. Naudodamasis specialių jutiklių duomenimis, "AVIAN" nustato smūgio bangą, kurią sukelia širdies plakimas, kuri sklinda bet koku paviršiumi ar daiktu, su kuriuo jis kontaktuoja.¹¹⁶

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ *Ibid.*

¹¹⁶ *Ibid.*

9 pav. Širdies dūžių detektorius¹¹⁷

Šaltinis: novatex.lt svetainė

Remiantis Vilniaus teritorinės muitinės veiklos ataskaita, muitinė mato poreikį įsigyti daugiau endoskopų, tankio matuoklių, daugiafunkcinį pneumatinių įrankių su rinkiniu, bagažo rentgeną, fizinių asmenų patikrinimui naudojamą metalo detektorius, sulankstomos kopetėlės (užlipti į puspriekabę bei pasiekti puspriekabės viršutinius paviršius)¹¹⁸.

Lietuvos Respublikos muitinėje kovojant su kontrabanda dažniausiai naudojami rentgeno spinduliai, todėl šiame darbe šiai technikai skiriamas didžiausias dėmesys. Šiomis techninėmis priemonėmis dažniausiai siekiama vizualizuoti didelių gabaritų objektų turinį ir identifikuoti juose esančias medžiagas, daiktus su muitinės deklaracijose ir kituose gabenimo dokumentuose įrašytais medžiagomis ir daiktais. Tačiau norint sėkmingai įgyvendinti tokias užduotis, būtina išspręsti nemažai gana sudėtingų organizacinių, veiklos ir techninių problemų.¹¹⁹

Šiuo metu beveik kiekviename oro uoste ir kelių kontrolės punktuose yra rentgeno patikra. Yra keletas skirtingų rentgeno spindulių nuskaitymo metodų, kurie skiriasi savo sudėtingumu, kaina ir pateiktais rezultatais. Plačiausiai naudojamos dvi pagrindinės rentgeno aparatų grupės, pagrįstos vienos arba dvigubos energijos analize¹²⁰. Paprastos vienos energijos mašinos pateikia nespalvotus 2D vaizdus, vaizduojančius patikrinto objekto "šešėlį", kurį sukuria tiesioginis rentgeno spindulių įsiskverbimas per jį. Šie vaizdai galėtų suteikti bendros informacijos apie objekto formą ir tankį, tačiau informacija apie objekto gylį ir struktūrą lieka nežinoma; taigi, norint vėliau apdoroti gautą neapdorotą informaciją, reikia taikyti papildomus vaizdo apdorojimo metodus. Dvigubos energijos mašinos sukuria didelės ir mažos energijos rentgeno spindulius dėl Compton efekto ir naudoja išsklaidytos spinduliuotės analizę, kad nustatytų patikrinto objekto atominius skaičius. Šie atominiai skaičiai vėliau naudojami objektų

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ Vilniaus teritorinės muitinės 2022 m veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 lapkričio 01 d.

¹¹⁹ Olimjon Olimov. „Undamental tadjikotlar journal“. Journal of fundamental studines. Volume 1, (2023):3. <https://imfaktor.com/index.php/jofs/article/download/320/540>

¹²⁰ Nils Reims, Tobias Schoen, Michael Boehnel, Frank Sukowski, „Strategies for efficient scanning and reconstruction methods on very large objects with high-energy X-ray computed tomography. Dev. X-ray Tomogr. IX, 9212, (2014) 921209.

medžiagų nustatymui, padedant atpažinti ir klasifikuoti objektus tiek pagal jų formą, tiek pagal sudėtį.

Vienas iš populiariausių ir plačiausiai naudojamų rentgeno spindulių tikrinimo sprendimų yra pagrįstas plokštuminės rentgenografijos principu. Pagal šią technologiją vienos energijos rentgeno aparatai naudojami rentgeno spinduliams, kurie prasiskverbia į patikrintus objektus, generuoti. Skirtingų tipų medžiagos, priklausomai nuo jų tankio, sugeria skirtingą rentgeno spinduliuotės procentą, todėl gautame vaizde atsiranda skirtingas pilkos spalvos atspalvis. Norėdami įrašyti vaizdą, receptorius dedamas priešais rentgeno spindulių šaltinį, o patikrintas objektas atsiranda tarp šaltinio ir detektoriaus.¹²¹

Dideliems kroviniams tikrinti, esantiems transporto priemonėse naudojami didelės talpos rentgeno krovinių aparatai. Krovinių skaitytuvo esmė yra pašalinti bet kokią žmogaus įsikišimą į krovinio tikrinimo procesą, tokiu būdu patikrinti prekes, gabenamas bet kokio tipo kelių transporto priemonėse (sunkiasvoriuose automobiliuose, priekabose ar puspriekabėse, lengvuosiuose automobiliuose ar mikroautobusuose) ir jūriniuose konteineriuose, taip pat juos gabenančias transporto priemones (ar nėra įrengta slėptuvių ar kitų konstrukcijos pakitimų kontrabandai gabenti).

Tikslinga apžvelgti Rentgeno kontrolės sistemas (toliau – RKS) naudojamas Lietuvos muitinėje. RKS yra skirta muitinės nustatytoje vietoje pasirinktų skenavimo objektų skenavimui, atlikti radiografinio vaizdo analizę, įvertinti riziką, siekiant aptikti nedeklaruotas prekes ir nustatyti kitus teisės aktų pažeidimus.¹²² Priklausomai nuo vietos, kurioje bus naudojamas rentgeno aparatas, taip pat nuo paskirties, gali būti mobili arba stacionari (kilnojama) rentgeno kontrolės sistema, skirta transporto priemonių/konteinerių tikrinimui. (žr. 10 ir 11 pav.).

10 pav. Mobili rentgeno kontrolės sistema Kybartų kelio poste¹²³.

¹²¹ Mamchur, Peksa, ir kt., *supra note*, 76

¹²² „Muitinės departamento prie LR finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2019 m. balandžio 4 d. įsakymo Nr. 1B- 312 (nuo 2019 m. balandžio 8 d.) redakcija „Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnų, dirbančių su muitinės rentgeno kontrolės sistemomis, darbo organizavimo taisyklės““. Žiūrėta 2023 m. spalio 20 d.

¹²³ Sudaryta darbo autorės remiantis www.inta.lt internetine svetaine.

11 pav. Stacionari (kilnojama) rentgeno kontrolės sistema Lavoriškių kelio poste¹²⁴

Šaltinis: www.inta.lt internetinė svetainė

Šiuo metu Lietuvos pasienio kontrolės punktuose Mobilios rentgeno kontrolės sistemos (toliau – MRKS) veikia Malkų įlankos jūrų uosto poste, Pilies jūrų uosto poste, Kybartų kelio poste ir Raigardo kelio poste. Stacionarios rentgeno kontrolės sistemos (toliau – SRKS) – Medininkų kelio poste, Lavoriškių kelio poste ir Šalčininkų kelio poste. Pažymėtina, kad skenuojant bet kuriuo rentgeno aparatu, tiek muitinės pareigūnai, tiek transporto priemonių vairuotojai yra visiškai saugūs, kadangi visi skeneriai atitinka radiacinės saugos reikalavimus. Be to, prieš skenavimą, vairuotojas ir keleiviai supažindinami su skenavimo instrukcija bei apie rentgeno kontrolės sistemą gali pasiskaityti Lietuvos muitinės lankstinuke „Ar saugi muitinėje taikoma rentgeno kontrolė?“ (žr. priedą Nr. 5). Nuo 2022 m. Lietuva turi galimybę rentgeno kontrolės sistema tikrinti ne tik kelių transportu gabenamas prekes, bet ir geležinkeliu. Kenos geležinkelio posto rentgeno kontrolės sistema skenuoja sąstatus, judančius iki 60 km/h greičiu. Panašaus modelio rentgeno sistemos įdiegtos Lenkijoje ir Latvijoje. Sistema veikia automatinio režimu, ji gali skenuoti tiek atvykstančius, tiek išvykstančius krovinių traukinių vagonus. Tai leidžia užtikrinti visišką krovinių sąstatų rentgeno kontrolę. Kenos rentgeno kontrolės sistema suprojektuota veikti 24/7 ir 365 dienas per metus.¹²⁵ Šis patikros būdas pasiteisino bene iš karto.

Muitinės pareigūnų, dirbančių su RKS funkcijas bei darbo organizavimo taisyklės reglamentuoja „Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnų, dirbančių su muitinės rentgeno kontrolės sistemomis, darbo organizavimo taisyklės“. Minėtos taisyklės numato rentgeno kontrolės sistemos skenavimo būdus naudojant stacionarią rentgeno kontrolės sistemą (SRKS) ir

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ Lietuvos Respublikos finansų ministerijos internetinė svetainė, žiūrėta 2023 m. spalio 23 d. <https://finmin.lrv.lt/lt/naujienos/kenos-muitines-gelezinkelio-poste-moderniausia-europoje-traukiniu-rentgeno-kontroles-sistema>

mobilią rentgeno kontrolės sistemą (MRKS).¹²⁶ Minėtų taisyklių 20 punkte nurodyta, kad MRKS skenavimo būdai yra šie: Skenavimo objekto (transporto priemonės) vairuotojui nurodoma sava eiga važiuoti per MRKS tikrinimo zoną arba MRKS dirba mobiliuoju režimu judėdama palei skenuojamą transporto priemonę (priemones). MRKS grupės pareigūnai darbo metu gali naudoti kelis skenavimo būdus, priklausomai nuo pasirinktos skenavimo vietos, darbo užduočių, gautų nurodymų ar skenuojamų objektų specifikos. Galutinį sprendimą dėl skenavimo būdo priima MRKS grupės vyresnysis. Tuo tarpu SRKS skenavimo būdai yra šie: SRKS skenuoja judėdama palei skenuojamą transporto priemonę (priemones) arba SRKS skenavimo objektas ant specialaus įrenginio tempiamas per SRKS tikrinimo zoną.¹²⁷

Svarbu pažymėti, kad vien vaizdo analize transporto priemonės tikrinimas nesibaigia. Dokumentų valdymas yra neatsiejama kiekvienos krovinių nuskaitymo politikos dalis, nes gauti vaizdai, dažnai saugomi kaip tikrinimo ir įforminimo dokumentų dalis, yra esminiai priimant sprendimus dėl bet kokio krovinio tikrinimo uoste. Pareigūnas, analizavęs nuskenuotos transporto priemonės rentgenogramą, pažymi vaizdo analizės rezultatą „Neįtartinas“, „Įtartinas“ arba „Fizinis tikrinimas“. Pažymėjus, kad vaizdo analizės rezultatas yra „Įtartinas“ arba „Fizinis tikrinimas“, nurodomos įtartinos vietos, jei reikia suvedamos pastabos. Baltijos šalių muitinių naudojamų rentgeno kontrolės sistemų vieningo duomenų mainų tinklo (toliau – BAXE) byloje suvestas rezultatas automatiškai siunčiamas į Rizikos įvertinimo ir kontrolės sistemą (toliau RIKS).¹²⁸ Atsižvelgiant į vaizdo analizės rezultatą, nurodytas įtartinas vietas ir pastabas, pasirenkami tolesni tikrinimo būdai. Kai atsakymas pažymimas „Neįtartinas“, RIKS sistemoje užbaigiamas patikrinimas ir dokumentai grąžinami juos pateikusiam asmeniui.¹²⁹

2018 m. lapkričio 26 d. Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo baudžiamąją bylą Nr. 1A-286-449/2018, kurioje kontrabandos gabenimo atvejis nustatytas naudojant mobilią rentgeno kontrolės sistemą. Remiantis liudytojų parodymais, o būtent pareigūnų, dirbančių su RKS, MRKS sistema gali dirbti dviem režimais: stacionariuoju ir mobiliuoju. Stacionarus skenuoja transporto priemonę, kai ši važiuoja skenavimo tuneliu, mobilus – kai automobilis stovi vietoje, o rentgeno kontrolės sistema juda norima kryptimi.¹³⁰ Jei skenavimas atliktas sėkmingai, vaizdas automatiškai išsaugomas. Sėkmingam skenavimo procedūros atlikimui būtina išpildyti šias sąlygas: 1) skenuojant stacionariuoju režimu vairuotojas neturi viršyti 5 km/val. greičio, 2) skenuojant turi būti išlaikytas saugus atstumas tarp rentgeno kontrolės sistemos ir tikrinamos

¹²⁶ „Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnų, dirbančių su muitinės rentgeno kontrolės sistemomis, darbo organizavimo taisyklės“, *supra note*, 122.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-286-449/2018, žiūrėta 2023 m. spalio 26 d. <https://eteismai.lt/byla/59361487681221/1A-286-449/2018?word=rentgeno%20kontrol%C4%97s%20sistema>

transporto priemonės, 3) operatorius, prieš pradėdant skenuoti, privalo į sistemą suvesti transporto priemonės informaciją, 4) skenavimo metu radiacinės saugos zoną stebi specialūs infraraudonųjų spindulių davikliai, davikliams skenavimo metu užfiksavus objektą, kertantį radiacinės saugos zonos ribas, skenavimas automatiškai stabdomas. Jei bent viena iš šių sąlygų neišpildoma, tai tikrinamos transporto priemonės vaizdas nebus išsaugomas tarnybinėje stotyje ir nebus galimybės jį peržiūrėti vėliau. Tas pats gali atsitikti, jei skenavimo metu įvyksta sistemos techninis gedimas.¹³¹

Visi pateikti rentgeno aparatų tipai ir rentgeno vaizdų apdorojimo principai šiuo metu naudojami įvairių tipų valdymo taškuose, pradėdant nuo oro uosto rankinio bagažo ir krovinių skaitytuvų, baigiant pašto patikra ir asmeniniu žmogaus patikrinimu. Be to, yra keletas tyrimų tipų, susijusių su rentgeno spindulių skenavimo rezultato pagerinimu modifikuojant jutiklį ar sistemų aparatinę įrangą arba neapdorotus duomenų apdorojimo algoritmus.¹³²

Skaitmeninimas suteikia daug galimybių panaudoti informacines technologijas muitinės srityje. Siekdama visapusiškai plėtoti prekybą ir užsienio ekonominę veiklą, muitinė turėtų kuo daugiau naudoti šiuolaikines technologijas. Atliekant muitinės veikloje naudojamų technologijų analizę, pastebėta, kad dauguma skaitmeninimo pastangų pramonėje buvo sutelktos į muitinės formalumų valdymą, daugiausia dėmesio skiriant deklaracijų apdorojimui, ypač tokios funkcijos kaip rizikos valdymas, vertinimas, duomenų tikrinimas. Apžvelgsime pagrindines muitinės informacines sistemas: Muitinės deklaracijų apdorojimo sistemą (toliau – MDAS), išmaniąją Muitinės deklaracijų apdorojimo sistemą (toliau – iMDAS), Rizikos įvertinimo ir kontrolės sistemą (toliau – RIKS), Transporto priemonių valstybinių numerių ir konteinerių kodų atpažinimo sistemą (toliau – NAS).

Prieš pradėdant analizuoti Lietuvos muitinėje naudojamas informacines sistemas, svarbu paminėti, kad nepertraukiamą integruotos Muitinės informacinės sistemos (MIS) veikimą užtikrina Muitinės informacinių sistemų centras (toliau – MISC). Remiantis Muitinės informacinių sistemų centro nuostatomis MISC yra specialioji LR muitinės įstaiga, kurios veiklos tikslas - plėtojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas, užtikrinti efektyvų muitinės funkcijų vykdymą.¹³³

Nuo 2003 m. Lietuvoje pradėtas taikyti elektroninis deklaravimas. 2009 m. visose Lietuvos muitinės įstaigose įdiegta Muitinės deklaracijų apdorojimo sistema. Šiuo metu sistemoje apdorojami įprastinės eksporto (kartu su saugos ir saugumo duomenimis arba be jų, kai

¹³¹ *Ibid.*

¹³² Mamchur, Peksa, ir kt., *supra note*, 76.

¹³³ „Muitinės informacinių sistemų centro nuostatai“ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2023 m. sausio 2 d. įsakymo Nr. 1BE-4 redakcija. Žiūrėta 2023 m. spalio 27 d. <https://www.lrmuitine.lt/web/guest/274>

šių duomenų pateikti neprivaloma), įprastines importo deklaracijas, įvežimo ir išvežimo bendrąsias deklaracijas bei išankstinius pranešimus apie kompensuojamus žemės ūkio produktus.¹³⁴ Nuo 2021 m. liepos 1 dienos MDAS sistemoje įdiegtas mažos vertės siuntų deklaracijų ir paštu atsisiunčiamų prekių deklaracijų apdorojimo funkcionalumas bei fizinių asmenų deklaravimo reikmėms skirtas kliento portalas. Tokiu būdu pradėta sistemos MDAS pertvarka į naujomis technologijomis pagrįstą išmaniają Muitinės deklaracijų apdorojimo sistemą (iMDAS).¹³⁵

Nuo 2019 m. pradėjo veikti automatinė RIKS sąsaja su Šengeno informacine sistema ir Interpolo duomenų baze, kuri nukreipia tikrinimui transporto priemones, jei muitinės deklaracijoje nurodyti jų duomenys aptinkami Šengeno informacinėje sistemoje arba Interpolo duomenų bazėje. Lietuvos muitinėje nuolat tobulinama Rizikos įvertinimo ir kontrolės sistema, kuri skirta automatizuotu būdu įvertinti riziką ir apskaičiuoti rizikos lygį. RIKS naudinga ne tik rizikos vertinimo specialistams, ji yra neatskirama muitinio įforminimo ir tikrinimo proceso dalis.¹³⁶ Remiantis 2021 m. LR muitinės veiklos ataskaita, „RIKS įforminimo komponentė pertvarkyta į du atskirus savarankiškus Naujosios RIKS ir Tikrinimų valdymo sistemos (toliau – KOMANDORAS) posistemius. Naujojoje RIKS įdiegti automatinės rizikos analizės metodai, sukurtas Tikrinimų valdymo ir priežiūros funkcionalumas, KOMANDORAS pritaikytas darbui išmaniuose mobiliuose įrenginiuose, jame sukurtas pareigūnų paskirstymo į darbo vietas modulis, sukurti nauji funkcionalumai ir patobulinti esami Asmenų rizikos valdymo ir patikrinimų sistemos (AUDITAS) posistemyje¹³⁷. Pažymėtina, kad pareigūnų dirbančių su bet kuria iš minėtų sistemų veiklą reglamentuoja vidiniai teisės aktai, tokie kaip Lietuvos Respublikos muitinės informacinių sistemų naudotojų administravimo taisyklės¹³⁸ ir kiti vidiniai teisės aktai.

Dar viena iš taikomų technologijų Lietuvos muitinės veikloje yra Transporto priemonių valstybinių numerių ir konteinerių kodų atpažinimo sistema. NAS buvo įdiegta 2008 metais. „Specializuota programinė ir techninė Transporto priemonių valstybinių numerių ir konteinerių kodų atpažinimo sistema skirta kaupti informacijai apie transporto priemonių eismą muitinės postuose, atpažinti transporto priemonių valstybinius numerius ir konteinerių kodus kelių ir geležinkelių postuose prie išorinių ES sienų.“¹³⁹ NAS sistema naudoja ANPR kameras.

¹³⁴ Lietuvos Respublikos muitinės internetinė svetainė, žiūrėta 2023 m. spalio 27 d. <https://lrmuitine.lt/web/guest/273>

¹³⁵ Lietuvos Respublikos muitinės 2021 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. spalio 27 d.,: 17 https://lrmuitine.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2021_Ataskaita.pdf

¹³⁶ Lietuvos Respublikos muitinės internetinė svetainė, *op.cit.*

¹³⁷ Lietuvos Respublikos muitinės 2021 metų veiklos ataskaita, *op.cit.*

¹³⁸ „Lietuvos Respublikos muitinės informacinių sistemų naudotojų administravimo taisyklės“, patvirtintos Muitinės departamento Generalinio direktoriaus 2011-05-31 įsakymu Nr. 1B-311, žiūrėta 2023 m. spalio 27 d.

¹³⁹ Lietuvos Respublikos muitinės internetinė svetainė, *op.cit.*

Šiuolaikinės ANPR kameros gali ne tik nuskaityti lenteles, bet ir suteikti naudingos papildomos informacijos, tokios kaip skaičiavimas, kryptis, transporto priemonių grupės ir jų greitis. Galimybė aptikti ir nuskaityti didelius greitai judančių transporto priemonių kiekius reiškia, kad ANPR technologija atsidūrė daugelyje šiuolaikinės skaitmeninės aplinkos aspektų. Nors ANPR technologija gali būti supakuota į daugybę skirtingų paketų, jos visos atlieka tą pačią pagrindinę funkciją – užtikrinti labai tikslią transporto priemonės nuskaitymo sistemą be žmogaus įsikišimo¹⁴⁰.

Siekiant kovoti su neteisėtu asmenų judėjimu, skirtingose pasaulio valstybėse taikomi skirtingi automatinio tapatybės patvirtinimo metodai. Dauguma šių metodų naudoja mašininį mokymąsi (angl. *machine learning*) (toliau – ML) ir kitus dirbtinio intelekto (toliau – DI) metodus veido atpažinimui, o vėlesnės paieškos pasaulinėse tarpusavyje susijusiose duomenų bazėse naudojant asmens biologinius duomenis. Toks požiūris reiškia gilų informacinių sistemų sujungimą visame pasaulyje arba bent jau tam tikroje pasaulio vietoje, kuriai reikalingas glaudus bendradarbiavimas tarp įvairių valstybinių organizacijų iš daugelio šalių. Tačiau tokios sudėtingos sistemos galėtų užtikrinti labai greitą tapatybės patvirtinimą (nuo kelių sekundžių iki kelių minučių), pagerinti teisėtų keleivių keliavimo patirtį ir kartu aptikti neteisėtus keleivius.¹⁴¹

Dirbtinis intelektas tradiciškai reiškia dirbtinį žmogaus intelekto kūrinių, kuris gali mokytis, samprotauti, planuoti, suvokti ar apdoroti natūralią kalbą. Mašininis mokymasis yra ypatingas požiūris į dirbtinį intelektą, kuris naudoja mokymosi algoritmus, kad padarytų išvadas iš duomenų, kad išmoktų naujų užduočių, nustatytų modelius ir priimtų sprendimus su minimaliu žmogaus įsikišimu. ML gali būti laikomas duomenų analizės metodu, kuris automatizuoja nuspėjamąją analizę. Kuo daugiau duomenų, tuo geresnė ML ir loginė išvestis. ML gali būti atliekamas kaip prižiūrimas arba neprižiūrimas žmonių. Prižiūrimame ML naudojami „pažymėti duomenys“, o tai reiškia, kad šie duomenys jau pažymėti teisingu atsakymu. Prižiūrimas ML mokosi iš pažymėtų mokymo duomenų ir prognozuoja nenumatytų duomenų rezultatus. Prižiūrimas mokymasis iš istorinių duomenų bus labai naudingas siekiant veiksmingai įvertinti riziką ir priimti tikslius tikslinius sprendimus. Kita vertus, neprižiūrimas mokymasis neturi pažymėtų rezultatų, todėl jo tikslas yra leisti modeliui daryti išvadą duomenų taškų rinkinyje. Neprižiūrimas ML metodas buvo išbandytas sukčiavimo aptikimo, neteisingo klasifikavimo ir nepranešimo deklaracijų srityje.¹⁴² Gauti rezultatai, rodo, kad modelis nepraleidžia deklaracijų

¹⁴⁰ Lubna, Naveed Mufti, Syed Afaq Ali Shah Shah, „Automatic Number Plate Recognition: A Detailed Survey of Relevant Algorithms“. (Sensors 2021): 21, 3028 <https://doi.org/10.3390/s21093028>

¹⁴¹ Mamchur, Peksa, ir kt., *supra note*, 76.

¹⁴² Daniel Roux, Boris Perez, Andres Moreno, „Tax Fraud Detection for Under-Reporting Declarations Using an Unsupervised Machine Learning Approach.“ KDD '18: Proceedings of the 24th ACM SIGKDD International Conference on Knowledge Discovery & Data Mining. (London. August, July 2018). <https://dl.acm.org/doi/abs/10.1145/3219819.3219878>

žymėjimo kaip įtartinų ir anksčiau nepastebėtų mokesčių deklaracijų žymėjimo kaip įtartinų, taip padidindamas mokesčių priežiūros proceso veiklos efektyvumą, nereikalaujant istorinių pažymėtų duomenų.

J. Baltrūnienė analizavo DI trimis aspektais: pirmuoju aspektu autorė apžvelgia dirbtinio intelekto sampratą, jo veikimo principus, rūšis bei teisinio statuso suteikimą DI; antruoju aspektu – asmenų teises, kurios turi būti apsaugotos nuo dirbtinio intelekto daromo poveikio (asmens teisė į duomenų apsaugą, privatumą, orumo garantavimą, draudimas diskriminuoti, teisė į teisingą teismą, ir kt.). Autorė analizuoja atsakomybės klausimą už asmens teisių pažeidimą bei teisinį reglamentavimą; trečiuoju aspektu autorė apžvelgia kaip kriminalistikos mokslas ir jo strategija reaguoja į šiuos procesus.¹⁴³ Dirbtinis intelektas – tai sistemos, kurios elgiasi protingai, analizuodamos savo aplinką ir darydamos gana savarankiškus sprendimus tikslui pasiekti. Šios sistemos gali būti grindžiamos vien tik programine įranga ir veikti virtualiajame pasaulyje (pvz., balso sintezatoriai, vaizdo analizės programinė įranga, paieškos sistemos, kalbos ir veido atpažinimo sistemos) arba gali būti integruotos techninėje įrangoje (pvz., pažangiuose robotuose, savaeigėse transporto priemonėse, bepiločiuose orlaiviuose ar daiktų interneto objektuose).¹⁴⁴ Pažymėtina, kad DI yra ganėtinai naujas reiškinys ir nėra dar vieningo šios sąvokos apibrėžimo, tačiau jau dabar DI nauda yra akivaizdi.

Atlikus teisinės literatūros analizę, matome, kad dirbtinio intelekto įdiegimas į muitinės veiklą padeda plėtoti efektyvų muitinės funkcionavimą. Norint efektyviai taikyti dirbtinį intelektą muitinėje, reikia esminių organizacinės-funkcinės struktūros pokyčių, modernizuoti ir tobulinti muitinės materialinę ir techninę bazę. Galima teigti, kad skaitmeninės technologijos leidžia įvesti dirbtines daugiafunkcines muitinės programas. Dirbtinis intelektas – tai technologinių sprendimų kompleksas, leidžiantis imituoti žmogaus pažinimo funkcijas (įskaitant savarankišką mokymąsi ir problemų sprendimą be iš anksto nustatyto algoritmo) ir gauti rezultatus, palyginamus bent su žmogaus intelektinės veiklos rezultatais, atliekant konkrečias užduotis. Kad išspręstų užduotis, dirbtinis intelektas turi turėti šias galimybes: mokytis, samprotauti, spręsti problemas ar klausinėti, suvokti, suprasti kalbą. Sprendimų priėmimo

¹⁴³ Jurgita Baltrūnienė, „Dirbtinis intelektas ir duomenų apsauga kriminalistikos plėtros kontekste“ *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis*, (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022): 202 <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/0af22c4d-2ad2-40b9-8f93-7b89ee9901b3/content>

¹⁴⁴ Europos Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų tarybai, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Dirbtinis intelektas Europai {SWD(2018) 137 final}, 2018 04 25 COM(2018) 237 final. 1.: 1., žiūrėta 2023 m. spalio 29 d. [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/api/files/COM\(2018\)237_0/de00000000142386?rendition=false](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/api/files/COM(2018)237_0/de00000000142386?rendition=false)

procesas reikalauja praeities patirties studijavimo ir savęs taisymo, kad būtų galima priimti tam tikrus sprendimus ir padaryti teisingas išvadas.¹⁴⁵

H. Tyler¹⁴⁶ nurodo, kad į sienas orientuotos dirbtinio intelekto technologijos yra įvairių formų ir gali apimti algoritmus, skirtus įvertinti beveik nepastebimas keliautojų emocijas išraiškas, biometrines pirštų atspaudų analizę ir veido atpažinimą bei skaitytuvų programinę įrangą, kuri gali atskirti žmones nuo laukinės gamtos atokiose pasienio atkarpose. Daugelis sistemų kyla iš stebėjimo įrankių, kurie tam tikra forma egzistavo dešimtmečius, tačiau tapo vis labiau automatizuoti, kad kompiuteriai, o ne žmonės, galėtų preliminariai nuspręsti apie galimas grėsmes ir tai, kaip valdžios institucijos turėtų reaguoti. Dirbtinis intelektas žada išplėsti šį stebėjimą, kad įrankiai taptų galingesni ir galėtų apdoroti bei interpretuoti daugiau duomenų nei anksčiau. Tačiau spartus šių technologijų diegimas, kuris dažniausiai įgyvendinamas sparčiau nei sukuriama teisės aktai ir kitos sistemos, siekiant reguliuoti jų naudojimą, taip pat sukėlė susirūpinimą dėl privatumo ir didėjančio vyriausybės vykdomo ne tik migrantų ir keliautojų, bet ir platesniu mastu ištisu gyventojų stebėjimo.

J. Sevinov pažymi, kuriuos išvardytus dirbtinio intelekto gebėjimus galima panaudoti muitinės veikloje:

- analitinę informacijos ir rezultatų apdorojimą, pagrįsta įgytomis žiniomis ir prognozuojant pasiūlymus;
- vizualinio modelio nustatymą ir vaizdo analizę, nustatant ką galima atpažinti ateityje ir suteikiant galimybę atpažinti netipines vaizdo dalis;
- balso atpažinimą naudojant technines priemones;
- teksto atpažinimą, ranka rašytus tekstus verčiant į elektroninį formatą;
- automatinę tekstų vertimą iš vienos kalbos į kitą;
- informacijos saugumą;
- robotiką ir kt.¹⁴⁷

B. Newboul¹⁴⁸ analizuodama dirbtinio intelekto naudą muitinės veikloje, nurodo, kad jį galima panaudoti muitinės procesams ir procedūroms, kurioms reikia daug skirtingų dokumentų. Šie dokumentai turi būti tvarkingi. Kai duomenys yra neteisingi arba neišsamūs, tai gali sukelti

¹⁴⁵ Olena Filchakova, „Elektroninės muitinės transformacija į intelektualinę. Muitinės reguliavimas“. Muitinės kontrolė. T. 694, Nr.9. (2022): 20-26.

¹⁴⁶ Hannah Tyler, „The Increasing Use of Artificial Intelligence in Border Zones Prompts Privacy Questions. (2022). <https://www.migrationpolicy.org/article/artificial-intelligence-border-zones-privacy>

¹⁴⁷ Jasur Sevinov, „Classification methods and models for automatic determination of goods code by foreign economic activity goods nomenclature“ Published in E3S Web of Conferences 2023. <https://www.semanticscholar.org/author/G.-R.-Khamroev/2223302223>

¹⁴⁸ Bee Newboul, „Artificial Intelligence: How it can Impact Customs Operations. Will AI become the future of customs?“ (2022), žiūrėta 2023 m. spalio 27 d. <https://www.customssupport.com/insights/artificial-intelligence-how-it-can-impact-customs-operations>

vėlavimus, baudas. Ideali situacija, kuomet IT sistemos yra sujungtos, o duomenys perduodami sklandžiai. Kai taip nėra, dokumentais dalijamasi tam tikra skaitmenine forma ar net popieriuje. Siekiant suskaitmeninti tuose dokumentuose esančią informaciją, naudojamas OCR. Šis kompleksas pagrįstas tuo, kad nėra dviejų vienodų dokumentų, nėra dviejų vienodų sąskaitų faktūrų tarp įmonių. Tai gali sumažinti atvejus, kai vežant kontrabandą klastojami krovinių dokumentai.

H. Tyler¹⁴⁹ įžvelgdama dirbtinio intelekto naudą muitinės veikloje nurodo, kad dabartinėje praktikoje dirbtinio intelekto sistemos paprastai naudojamos kaip pasienio pareigūnų papildymas, leidžiantis mažiau asmenų stebėti daugiau teritorijos ir nuskaityti daugiau migrantų ir kitų keliautojų per trumpesnę laiką ir už mažesnius pinigus, nei būtų įmanoma kitu atveju.

Robotizuotas procesų automatizavimas (RPA) yra naujesnė verslo procesų automatizavimo forma, kuri išnaudoja mašinos ar programinės įrangos gebėjimą pakartotinai atlikti iš anksto užprogramuotą užduotį, tačiau daug efektyviau nei žmonės. RPA vystėsi kartu su dirbtiniu intelektu / ML taip, kad programinės įrangos robotas arba „robotas“ gali būti užprogramuotas taip, kad imituotų daugumą žmogaus ir kompiuterio sąveikų, kad būtų galima atlikti užduotis be klaidų dideliu garsu ir greičiu. RPA robotai gali prisijungti prie aplikacijų, tvarkyti didelės apimties, pasikartojančias užduotis, kurios apima užklausas, skaičiavimus ir įrašų bei operacijų tvarkymą ir tada atsijungti. RPA gali išlaisvinti darbuotojus nuo menamo pasikartojančio darbo, kuris turi būti panaudotas kitam pridėtinės vertės darbui, pavyzdžiui, analizei, veiklos kontrolei, auditams po muitinio įforminimo ir suinteresuotųjų subjektų dalyvavimui.¹⁵⁰

2022 m. Lietuvos muitinėje tęsėsi skirtingų ES projektų finansavimo formalumų darbai. Pasirašytos dvi dotacijos sutartys su Europos Komisija dėl muitinio tikrinimo įrangos įsigijimo muitinės postams aprūpinti, Muitinės laboratorijos gebėjimų stiprinimo ir techninės bazės atnaujinimo iš CCEI lėšų, pradėtos suplanuotos muitinio tikrinimo įrangos įsigijimo procedūros. Pasirašyta sutartis su CPVA dėl muitinės kontrolės, informacinių technologijų infrastruktūros ir muitinio tikrinimo įrangos sprendimų Brexit pasekmėms mažinti finansavimo iš BAR lėšų¹⁵¹.

Darant LR muitinės naudojamų technikos ir technologijų analizę, būtina paminėti dar vieną specialiąją muitinės įstaigą, kuri plačiai naudoja skirtingas technikas ir technologijas, tai Muitinės laboratoriją. Muitinės laboratorijos uždaviniai yra šie: 1. atlikti prekių pavyzdžių (mėginių) tyrimus ir teikti tyrimo išvadas muitinės įstaigoms, kitoms valstybės ir savivaldybių

¹⁴⁹ Tyler, *supra note*, 146.

¹⁵⁰ Matsudaira Tadatsugu, „Customs Administration and Digitalization“ *Customs Matters. Strengthening Customs Administration in a Changing World*. International Monetary Fund, 15 Jun 2022. <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400200120/CH007.xml?tabs=fulltext>

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos muitinės 2022 metų veiklos ataskaita, *supra note*, 50: 29

institucijoms bei įstaigoms dėl prekių klasifikavimo pagal Kombinuotąją nomenklatūrą, Europos Sąjungos integruotą tarifą (TARIC), Žemės ūkio produktų, už kuriuos skiriamos eksporto gražinamosios išmokos, nomenklatūrą ir kitas muitinės naudojamas nomenklatūras; 2. identifikuoti narkotines, psichotropines, nuodingas, pavojingas medžiagas ir kitus draudžiamus arba ribojamus įvežti į Lietuvos Respubliką ir išvežti iš jos daiktus.¹⁵² Pažymėtina, kad Muitinės laboratorijos užsakovu gali būti ne tik Lietuvos muitinė, bet ir tokios institucijos kaip Valstybinė mokesčių inspekcija, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, prokuratūra, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, policijos komisariatai, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas ir kt., taip pat juridiniai ir fiziniai asmenys. Muitinės laboratorijai ištyrimui gali būti teikiamos įvairios prekės, pvz. maistas, gėrimai, tekstilės ir plastiko gaminiai, metalo dirbiniai, naftos produktai. Dėl tiriamų mėginių įvairovės, laboratorija naudoja virš 100 tyrimo metodų ir naudoja daugiau kaip 80 skirtingų įrenginių.¹⁵³

Muitinės pareigūnai, taikydami technines muitinės kontrolės priemones, turėtų mokėti tinkamai valdyti muitinės įrangą, laikytis saugos procedūrų, žinoti visų rentgeno vaizdų, kurie pateikiami patvirtinant, kad ši prekė yra ta prekė, kuri nurodyta siuntimo dokumentuose, aprašymą, taip pat turėti pakankamai žinių, kad užtikrintų, jog nėra prekių, kurias draudžiama importuoti ar eksportuoti.¹⁵⁴

Apibendrinant muitinėje naudojamas technikas ir technologijas, galime teigti kad egzistuoja daug skirtingos technikos ir įvairių technologijų, tačiau jų poreikis priklauso nuo vietos, kurioje ji bus naudojama. Kontrabandos aptikimo atvejų skaičius tiesiogiai priklauso nuo naudojamos technikos ir technologijų, todėl muitinėje jos turi būti kuo naujoviškesnės, kadangi nusikalstamas pasaulis taip pat greitai, o gal ir dar greičiau prisitaiko prie inovatyvių technologijų. Dideles muitinio tikrinimo galimybes Lietuvos muitinei turėtų suteikti dirbtinis intelektas, kuris optimizuotų muitinės pareigūnų veiklą ir sumažintų krūvį, padėtų nustatyti rizikingus krovinius bei geriau ir greičiau užkirsti kelią muitų teisės aktų pažeidimams.

2.3. Technika ir technologijos naudojamos pasienio zonoje

Sienų valdymas vis labiau tampa skaitmenizuotas, o technologinės priemonės naudojamos siekiant paspartinti teisėtą tarptautinį sienos kirtimą ir sumažinti neteisėtą migraciją.

¹⁵² „Muitinės laboratorijos nuostatai“ patvirtinta Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2011 m. gruodžio 6 d. įsakymu Nr. 1B-668 (Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2018 m. gruodžio 6 d. įsakymo Nr. 1B-1075 redakcija). Žiūrėta 2023 m. lapkričio 10 d. <https://lrmuitine.lt/web/guest/288>

¹⁵³ Lietuvos Respublikos muitinės internetinė svetainė <https://lrmuitine.lt/web/guest/287>

¹⁵⁴ Olimjon Olimov, „Fundamental tadkikotlar journal“. *Journal of fundamental studines*. Volume 1, (2023):3. <https://imfaktor.com/index.php/jofs/article/download/320/540>

ES aktyviai veikė šioje srityje diegdama informacijos rinkimo, stebėjimo ir didelių duomenų bazių valdymo technologijas ir remdama ES nepriklausančias šalis, kad jos darytų tą patį. Jos leidžia užtikrinti veiksmingesnę ir tikslesnę sienų kontrolę, apsaugant šalis nuo kontrabandos masto.¹⁵⁵

S. Roy¹⁵⁶ išskiria priemones, kurios naudojamos pasienio zonoje sulaikant kontrabandą:

- Palydoviniai vaizdai: didelės skiriamosios gebos palydoviniai vaizdai padeda stebėti atokias vietas ir sekti transportavimo maršrutus.
- Bepiločiai orlaiviai: dronai tampa visuotinai priimamais įrankiais, palengvinančiais teisėsaugos užduotis. Pasak UNODC, teisėsaugos institucijos pasinaudojo bepiločių orlaivių teikiama žvalgybine informacija kovojant su neteisėtu sienų kirtimu ir stabdant kontrabandą.
- Kameros: strategiškai išdėstytos vaizdo stebėjimo kameros padeda stebėti didelės rizikos zonas, tokias kaip sienos kirtimo punktai, uostai ir miestų centrai, todėl galima stebėti realiuoju laiku ir rinkti įrodymus.

Toliau trumpai apžvelgsime užsienio valstybėse naudojamas technologines naujoves, kurios naudojamos ir Lietuvos valstybės sienos apsaugos srityje.

- „E. vartai, taip pat žinomi kaip ABC (*angl. automated border control*) sistemos, yra automatizuotos savitarnos užtvartos, kurios naudoja biometrinių pasų lustuose saugomus duomenis kartu su biometrinio atpažinimo programine įranga, paprastai veido ar pirštų atspaudų, paso turėtojo tapatybei patikrinti. Jie dažniausiai randami oro uostuose, tačiau jie taip pat gali būti naudojami jūrų uostuose. Sėkmingai patikrinus asmens tapatybę, atsivers fizinis barjeras, pavyzdžiui, vartai ar turniketas, kad būtų galima praeiti. Tačiau jei dėl kokių nors priežasčių paso turėtojo tapatybės negalima patikrinti, vartai ar turniketas liks uždaryti, o pareigas perims imigracijos pareigūnas.¹⁵⁷
- Sienų apsaugos agentūros diegia vis daugiau kamerų sistemų – vis daugiau jų pasitelkia dirbtinį intelektą, kad atliktų sudėtingą filmuotos medžiagos analizę ir automatiškai aptiktų bei nustatytų galimas grėsmes saugumui. Tai dažniausiai matoma naudojant biometrines kameras, kurios naudoja veido atpažinimo programinę įrangą, kad aptiktų ar identifikuotų konkrečius žmones arba patikrintų asmens tapatybę.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Alberto Tagliapietra, „Technologies and Borders“. (2023).

<https://www.policycenter.ma/publications/technologies-and-borders>

¹⁵⁶ Shounak Roy, „Role of Technology in Combating Drug Trafficking“. (2022).

<https://www.drishtiiias.com/blog/role-of-technology-in-combating-drug-trafficking>

¹⁵⁷ „Which Technologies Are Driving Modern Border Security?“ Posted by Jordan Rookes, Juniper research, 2022.11.24, žiūrėta 2023 spalio 30 d. <https://www.juniperresearch.com/blog/november-2022/which-technologies-driving-modern-border-security>

¹⁵⁸ *Ibid.*

- Perimetro įsibrovimo aptikimo sistemos – gali būti naudojamos kuriant virtualias sienas arba padedant apsaugoti fizines kliūtis, tokias kaip tvoros ar sienos. Naudojant UGS (*angl. Underground Sensors*) požeminių jutiklių, kamerų sistemų ir kitų tipų technologijų (pvz., Mikrobangų įsibrovimo aptikimo sistemų) derinį, šie sprendimai gali įspėti pasienio pareigūnus apie veiklą netoli sienų, kai žmonės ar transporto priemonės per daug priartėja prie sienos kirtimo per iš anksto nustatytą stebimą tašką.¹⁵⁹
- Radarų sistemos vis dažniau naudojamos įvairiose aplinkose, kad padėtų vykdyti sienų apsaugą. Labiausiai paplitusi forma apima antžemines radarų sistemas, kurios pirmiausia naudojamos sausumos sienoms apsaugoti ir transporto priemonėms bei asmenims, kurie gali bandyti apeiti saugumą ir patekti į šalį neteisėtomis priemonėmis, nuskaityti. Taip pat yra pakrančių radarų sistemų, kurios dažnai naudojamos siekiant padėti stebėti pakrantes ir jūrų sienas arba apsaugoti uostus. Šios sistemos skirtos aptikti ir sekti upių ir jūrų laivus; įspėti pasienio pareigūnus apie įtartina ar neteisėtą veiklą.¹⁶⁰
- Pilotuojamos transporto priemonės. Sienų saugumo valdymui dažnai reikia masiškai naudoti sausumos transporto priemones, įskaitant visureigius, sunkvežimius, motociklus ir sniego motociklus. Sienų saugumo valdymo tikslais naudojami įvairių tipų orlaiviai, įskaitant lėktuvus ir rotacinius orlaivius. Sienų saugumo valdymui taip pat gali prireikti naudoti pilotuojamus jūrų ir upių laivus.¹⁶¹

A. Tagliapietra¹⁶² nurodo, kad Europos sienų kontrolės sistemoje (EUROSUR), kuri yra viena pirmųjų ES sukurtų skaitmeninių infrastruktūrų, pasienio zonoje daugiausia dėmesio skiriama stebėjimui. 2013 m. įsteigta EUROSUR yra keitimosi informacija sistema naudojant bepiločius orlaivius, bepiločius laivus ir palydovus sienoms stebėti, kad būtų užkirstas kelias tarpvalstybiniais nusikaltimams ir neteisėtai migracijai. Didelės apimties IT sistemos taip pat yra vienas iš pagrindinių ES sienų valdymo priemonių rinkinio išteklių, nors, kitaip nei EUROSUR, atlieka esminį vaidmenį asmeniui įstojus į ES. Šiose sistemose, kurias sudaro kelios duomenų bazės, trys pagrindinės yra Šengeno informacinė sistema, Vizų informacinė sistema ir EUROSUR.

Darbo autorės manymu, didesnę dėmesį reikia skirti dronams, kadangi šie bepiločiai orlaiviai naudojami ne tik valstybės sienos apsaugai, bet ir tarp kontrabandininkų tai populiarus priemonė gabenti kontrabandinės cigaretės. VSAT fiksuoja didėjančią dronų skrydžių, per Lietuvos valstybės sieną arba netoli Lietuvos valstybės sienos, tendenciją. Remiantis VSAT 2022 m. veiklos ataskaita „per 2022 m. užfiksuoti 264 (per visus 2021 m. – 134) atvejai, kai stebėti

¹⁵⁹ *Ibid.*

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ *Ibid.*

¹⁶² Tagliapietra, *supra note*, 155.

342 dronų skrydžiai (vienu atveju gali būti stebimi dronų skraidymai pirmyn ir atgal ar stebima dronų grupė). Prie valstybės sienos su Baltarusija dronai pastebėti 243 kartus, stebėjimo metu įvykdė 311 skrydžių, prie sienos su Rusijos Federacija – 21 kartą ir įvykdė 30 skrydžių. Valstybės sienos pažeidimas šiais atvejais nefiksuojamas.¹⁶³ 2022 m. iš viso buvo 49 atvejai, kai kontrabandinės cigaretės buvo atgabentos dronais, palyginus su 2021 m., šis skaičius išaugo (2021 m. buvo 17).¹⁶⁴

Valstybės sienos apsaugoje, vienas iš šiuolaikinių labiausiai taikomų vaizdo užfiksavimo būdų yra dronai, kurie ypač naudingi nustatant kontrabandos nusikaltimus. Dronai yra užprogramuoti skristi pagal vartotojo nustatytas specifikacijas ir turi įrenginyje esančius daiktų interneto jutiklius ir kameras, papildytas pasaulinės padėties nustatymo sistemos (GPS) valdikliu, kad palengvintų jų skrydį ir visą su jų veikla susijusią veiklą. Kaip dronų kriminalistikos dalis, skrydžio metu sugeneruoti duomenys, kurie yra užfiksuoti žurnalo failuose, gali būti apdorojami siekiant atskleisti įvairius drono judėjimo ir operacijų aspektus, tokius kaip laiko žymos, skrydžio trukmė, galios greitis, žingsnis ir ritinys, aukštis ir drono tipas. Duomenys gali būti panaudoti analizei, bet šifravimas apsunkina tokią veiklą. Drono skrydžio vizualizacija gali būti atliekama siekiant papildyti teismo ekspertizę, jei duomenys yra skaitomais formatais.¹⁶⁵ Pažymėtina, kad VSAT naudoja ir bepiločių orlaivių užkardymo priemones (anti dronus).

Techninė kriminalistika apima drono tipą, naudingosios apkrovos aprašymą, pirštų atspaudų ėmimą ir drono skrydžio vietą/trajektoriją. Tipiškas dronų duomenų gavimo metodas susideda iš drono konfiskavimo iš avarijos vietos ir įvairių metodų taikymo, siekiant kruopščiai atkurti aparatinę įrangą ir saugomus duomenis. Siūlomą dronų kriminalistikos metodiką sudarė šie etapai: duomenų gavimas, skaitmeninė kriminalistika, aparatinės įrangos kriminalistika ir bendra teismo ekspertizės sistema. Be to, teismo ekspertizės procedūros apima įrodymų išsaugojimą ir konfiskuotų komponentų bei gyventojų duomenų vientisumo užtikrinimą per saugojimo grandinę.¹⁶⁶ Atliekant aparatinės įrangos kriminalistinę ekspertizę, pirštų atspaudų ėmimas nustato naudotojus, kurie kontaktavo su dronu ir atskirais jo komponentais, tokiais kaip baterija, sraigtai, naudingoji apkrova ir sparnai, ir yra fiksuojami bei vėliau analizuojami, kai

¹⁶³ Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos 2022 metų veiklos ataskaita. (2023): 4, žiūrėta 2023 spalio 30 d. <https://vsat.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/planavimo-dokumentai-1/>

¹⁶⁴ *Ibid.*, 12.

¹⁶⁵ Zubair Baig ir kt., „Forensics and Machine Learning: Sustaining the Investigation Process”. *Sustainability* 14, (2022): 4861. <https://doi.org/10.3390/su14084861>

¹⁶⁶ *Ibid.*

naudingose apkrovose gali būti neteisėto turinio, pavyzdžiui, ginklų, narkotikų ir mobiliųjų įrenginių, atsižvelgiant į tai, kad komerciniai bepiločiai orlaiviai gali gabenti nuo 2 iki 20 kg.¹⁶⁷

Kontrabandos ir prekybos žmonėmis tinklai dažnai pritaiko savo metodus, kad išvengtų teisėsaugos. Šiame sparčiai besikeičiančiame kraštovaizdyje tradicinių stebėjimo metodų gali nepakakti. Technologijų integravimas į stebėjimo praktiką gali pagreitinti praktiškai pritaikomą dirbtinį intelektą, praturtinant duomenis, kad būtų galima aptikti anomalijas, atlikti vaizdo analizę, balso atpažinimą ir garso transkripciją. Ši technologija suteikia pareigūnams galimybę nustatyti įtariamuosius, sekti jų judėjimą ir veiksmingiau užkirsti kelią nusikalstamai veiklai.¹⁶⁸

Kaip nurodo S. Ros¹⁶⁹ kontrabandos sulaikymui viena iš naudojamų dirbtinio intelekto priemonių yra biometrinės duomenų bazės kartu su automatinėmis pirštų atspaudų identifikavimo sistemomis (AFIS) padeda nustatyti teistumą turinčių asmenų tapatybę, susieti juos su kontrabandos veikla ir padėti juos sulaikyti. Veido atpažinimo technologija leidžia teisėsaugos institucijoms suderinti stebėjimo filmuotoje medžiagoje ar vaizduose užfiksuotus veidus su duomenų bazėmis, padedant nustatyti ir sekti žinomus kontrabandininkus net ir perpildytoje aplinkoje.

K. Juszka ir K. Dziedzic analizuodamos šiuolaikines technologijas kriminalistikoje nurodė, kad veido atpažinimo sistemos gali būti naudojamos siekiant: „1) identifikavimo (*ang. identification*), kuriuo remiantis nustatoma, ar konkretus asmuo turi tokias pat savybes kaip ir asmuo, įtrauktas į konkrečią duomenų bazę. Jis vis dažniau naudojamas oro uostų, geležinkelio ir autobusų stočių stebėjimo sistemose; 2) patikrinimo (*ang. authentication/verification*), naudojamas situacijose, kai žmonių skaičius yra ribotas, o asmens duomenų bazėje yra tiek asmeninė, tiek patikrinimo (prieigos) sistemos informacija. Ribota asmens duomenų bazė leidžia saugoti labai turtingas tikrintinų asmenų duomenų bases, o tai leidžia labai greitai jas palyginti (pvz., patikrinimas neleidžia pašaliniam asmeniui naudotis pavogtomis identifikavimo kortelėmis; 3) aptikimo, (*ang. detection*), apibrėžiamas kaip priežiūra realiuoju laiku, kurį sudaro veido vaizdo įrašymas naudojant vaizdo stebėjimą ir jo suderinimas su duomenų bazėse turima medžiaga.”¹⁷⁰

¹⁶⁷ Joseph Flynt, „How Much Weight Can a Drone Carry?“ (2022). <https://3dinsider.com/drone-payload>

¹⁶⁸ Mark Massop, „How decision intelligence and data-driven approaches can combat drug smuggling, trafficking networks“. (2023). <https://www.police1.com/police-products/intelligence-led-policing/articles/how-decision-intelligence-and-data-driven-approaches-can-combat-drug-smuggling-trafficking-networks-FEr9i1xmzjLIEzMI/>

¹⁶⁹ Shounak Roy, „Role of Technology in Combating Drug Trafficking“. (2022). <https://www.drishtiiias.com/blog/role-of-technology-in-combating-drug-trafficking>

¹⁷⁰ Kazimiera Juszka, Karolina Dziedzic, „Kontrowersyjne nowe technologie w kryminalistyce“ (2022): 107-108. <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sp/article/view/7379>

N. Kham ir M. Efthymiou¹⁷¹ savo straipsnyje išskiria biometrinių technologijų naudojimą. Biometrinių technologijų naudojimas greitai tampa pagrindine priemone plėtojant saugumo procesus oro uostuose. Tapatybės nustatymas yra neatsiejama keleivio kelionės per oro uostą dalis nuo tapatybės nustatymo registracijos metu iki patikrinimo saugumo punkte, sienų kontrolės, įlaipinimo ir atvykimo. Automatizavus autentiškumo patvirtinimo procesą galima užtikrinti didesnę saugumą, veiklos efektyvumą ir patogumą, nes gerybiniai keliautojai gali būti atskirti nuo apsimetėlių ar pripažintų nusikaltėlių. Technologijas naudojamos įvairiose oro uosto vietose, pavyzdžiui, registracijos metu, muitinėje, išvykstant, skrydžių valdymo ir pagalbos keleiviams tarnybose¹⁷².

Apibendrinant techniką ir technologijas, naudojamas kontrabandos nustatymui ir sulaikymui, galima teigti, kad muitinės kontrolės procese techninės priemonės ir technologijos naudojamos, siekiant nustatyti daiktus, objektus ir medžiagas, kurias draudžiama importuoti ir eksportuoti arba kurios neatitinka deklaruoto kiekio. Kontrabandos aptikimui palaikyti naudojami skeneriai, kameros, radarai, pilotuojamos transporto priemonės, įvairios informacinės programos, dronai, palydoviniai vaizdai, uždaro televizijos, žmonių atpažinimo technikos ir kt. Muitinės patikroje populiariausia priemonė yra rentgeno kontrolės sistema, kuri leidžia peršviesti krovinius ir rasti paslėptą neteisėtą krovinį arba krovinį, neatitinkantį deklaracijoje nurodytus duomenis.

2.4. Latvijos ir Lenkijos muitinių naudojama technika ir technologijos

Lenkija ir Latvija, kartu su Lietuva saugo ES išorines sienas, trijose valstybėse dažniausiai kontrabanda gabenama prekė yra cigaretės, su šiomis šalimis įgyvendinami bendri projektai, todėl kovos su kontrabanda būdai ir priemonės turėtų būti panašūs, harmoniški. Dėl šių priežasčių darbe bus analizuojama, kokias technikas ir technologijas naudoja kaimyninių šalių muitinės.

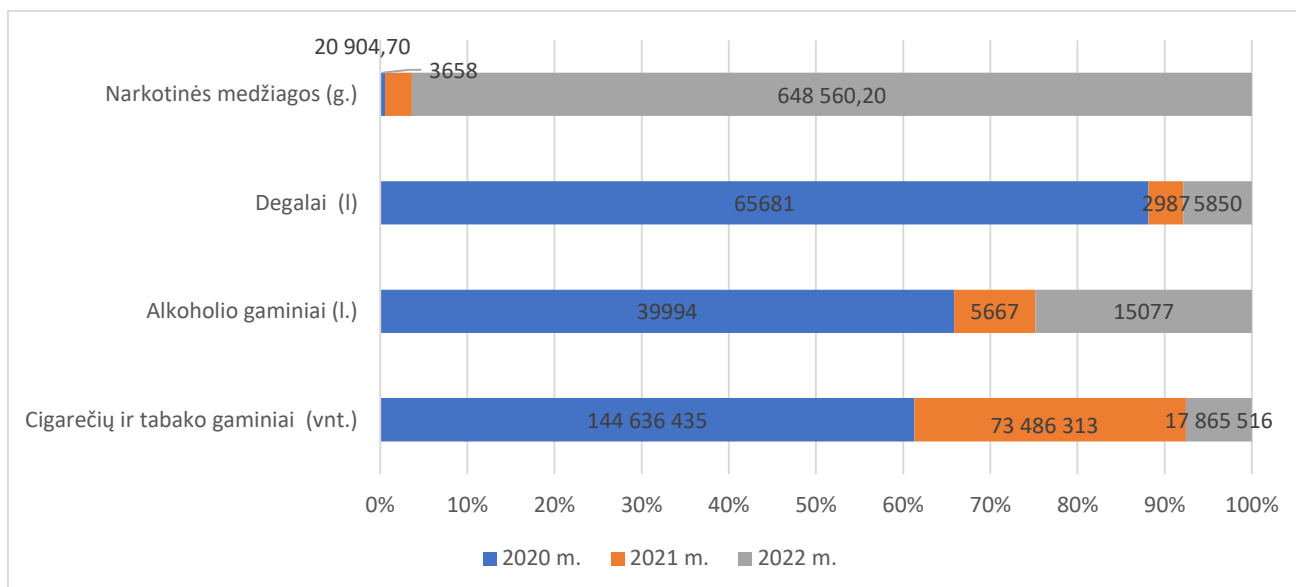
Prieš pradėdant naudojamos technikos ir technologijų analizę, tikslinga pateikti, kiek ir kokios kontrabandos sulaikoma šiose valstybėse. Pirmiausia bus analizuojama Latvijos Respublikos sulaikytų prekių statistika, technika ir technologijos, o vėliau Lenkijos.

Remiantis Latvijos Respublikos muitinės ataskaitomis, Latvijoje sulaikytų prekių skaičius pateikiamas 12 paveiksle.

¹⁷¹Nimra Kham, Marina Efthymiou, „The use of biometric technology at airports: The case of customs and border protection (CBP). *International Journal of information management data insights. Volume 1, Issue (2021): 2.* <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2667096821000422>

¹⁷²Sorin Eugen Zaharia, Casandra Venera Pietreanu, „Challenges in airport digital transformation“. *International Conference on Air Transport – INAIR 2018 (2018). 90-99* <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352146518303569>

12 pav. Latvijoje sulaikytų prekių skaičius 2020 – 2022 metais¹⁷³;

Sudaryta darbo autorės remiantis Latvijos Respublikos muitinės 2020 – 2022 metų veiklos ataskaitomis

Kaip jau buvo minėta, Latvijoje kaip ir Lietuvoje, didžiąją dalį kontrabandinių prekių kiekio kasmet sudaro tabako gaminiai (12 pav.). Taip yra dėl didelio cigarečių, pavyzdžiui, Baltarusijoje ir Europos Sąjungoje parduodamų cigarečių, kainų skirtumo. Kontrabandą bandoma gabenti neteisėtai tiek sunkvežimiuose, tiek gabenimo konteineriuose, taip pat fizinių asmenų bagaže ar automobiliuose. Nuo 2021 metų, įgyvendinant rizikos analize pagrįstas muitinės kontrolės priemones, ribojamas kontrabandinių, pavojingų ir nesaugių prekių patekimas į laisvą apyvartą. 2022 metais lyginant su 2020 metais cigarečių kontrabanda sumažėjo. Tačiau lyginant 2022 metus su 2021 metais, matyti, kad Latvijoje vėl išaugo narkotinių medžiagų, degalų bei alkoholinių gaminių kontrabanda. Didžiausia 2022 metais narkotikų kontrabanda sulaikyta, kai buvo bandoma daugiau kaip 600 kg hašišo gabenti puspriekabėje, skirtoje arklius gabenti, grindų skyriuose sukurtose slėptuvėse.¹⁷⁴ Manoma, Latvijoje kaip ir Lietuvoje sulaikomų kontrabandinių cigarečių skaičius, be kitų priežasčių, galėjo sumažėti dėl įvestų sankcijų, sustiprintos kontrolės, sustiprintos valstybės sienos apsaugos. Latvija sėkmingai kovoja su cigarečių kontrabanda, gabenama geležinkeliu importuojamų prekių kroviniuose, pvz.: biriuose kroviniuose (medžio drožlėse, medžio granulėse, medžio anglyse, grūduose, anglyse, metalo lauže), kroviniuose su gabalinėmis prekėmis (pavyzdžiui, betoninių stulpų kroviniuose, geležies ir plieno gaminių kroviniuose – tarp vielos ritinių, strypų), cisternose ir vagonų

¹⁷³ Latvijos Respublikos muitinės veiklos ataskaitos. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., <https://www.vid.gov.lv/en/annual-reports-state-revenue-service>

¹⁷⁴ Latvijos Respublikos muitinės 2022 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d. <https://www.vid.gov.lv/en/annual-reports-state-revenue-service>

konstrukcijose.¹⁷⁵ Remiantis Lietuvos muitinės 2022 m. veiklos ataskaita prie Lietuvos – Latvija sienos 2022 metais tabako gaminių nesulaikyta.¹⁷⁶

2022 metais Valstybės nekilnojamasis turtas (*angl. State Real Estate*) baigė didelio masto sienos kirtimo punktų (PKP) rekonstrukciją Latvijos-Baltarusijos ir Latvijos-Rusijos pasienyje, siekdama pagerinti esamą kontrolės infrastruktūrą, padidinti krovinių ir kitų transporto priemonių apimtį, ir pagerinti darbo sąlygas.¹⁷⁷ Šiuo metu Lietuvoje vyksta didžiausia Medininkų kelio posto rekonstrukcija. Prognozuojama, kad po rekonstrukcijos per parą juo galės važiuoti iki 6 tūkst. automobilių ir iki 2 tūkstančių vilkikų. Atliekant respondentų apklausą – interviu, du tyrimo dalyviai, kaip technikos ir technologijų trūkumą nurodė prastą muitinės postų infrastruktūrą. Įvardijo kelias priežastis: 1. Postų infrastruktūra neapsaugo nuo galimybės apvažiuoti patikros vietą; 2. Netinkamas kamerų išdėstymas; 3. Netinkami kelio užtvarai.¹⁷⁸ Tačiau patvirtina ir Nacionalinė integruoto sienų valdymo 2020-2024 m. strategija, kurioje nurodyta, kad „Vertinant muitinės priežiūros pasienio kontrolės punktuose efektyvumo lygį, stebimas tam tikrų spragų atsiradimas, pirmiausiai siejamas su PKP infrastruktūros neatitikimu kelių, geležinkelių ir jūrų transporto srautams, neintervencinės tikrinimo įrangos nusidėvėjimu, jos trūkumu PKP.“¹⁷⁹

Kovai su kontrabanda Latvijoje didelę įtaką daro muitinės rizikos analizės tobulinimas ir naujausių technologinių sprendimų diegimas. Muitinėje efektyviai naudojamos neįkyrios kontrolės technologijos – transporto priemonių ir krovinių skenavimo įranga. Svarbiu įvykiu kovoje su kontrabanda buvo 2017 m. sukurtas Baltijos šalių muitinių naudojamų rentgeno kontrolės sistemų vieningas duomenų mainų tinklas (BAXE). Projektą finansavo Europos Sąjunga ir Lietuvos, Latvijos bei Estijos valstybės. Projekto tikslas: sukurti vieningą duomenų mainų tinklą tarp rentgeno kontrolės sistemų, naudojamų Baltijos šalių muitinės įstaigų.¹⁸⁰ Tai reiškia, kad įdiegus BAXE sistemą Lietuvos, Latvijos bei Estijos muitinėse, šalys realiuoju laiku gali mainytis ne tik duomenimis, pranešimais apie transporto priemones ir gabentus krovinius, bet ir radiografiniais vaizdais, kas suteikia galimybę juos palyginti, pvz. ar transporto priemonės konstrukcijose nėra pakitimų, bei dalintis patirtimi. Pažymėtina, kad Latvijos Respublika siekia, kad iki 2026 m. 95% skenuotų krovinių būtų analizuojami centralizuotai ir nuotoliniu būdu per

¹⁷⁵ Inese Helmene, Aiga Nulle, Edike Brikmane, „Tolerance pret nelegālu preču apriti – zaudēti miljoni valsts makā“. (2022). <https://lvportals.lv/norises/341307-tolerance-pret-nelegalu-precu-apriti-zaudeti-miljoni-valsts-maka-2022>

¹⁷⁶ Lietuvos Respublikos muitinės 2022 metų veiklos ataskaita, *supra note*, 50.

¹⁷⁷ Latvijos Respublikos muitinės 2022 metų veiklos ataskaita, *supra note*, 174.

¹⁷⁸ 3.2.3. poskyris „Kokybinio tyrimo rezultatų apibendrinimas“.

¹⁷⁹ „Dėl Nacionalinės Integruoto sienų valdymo 2020–2024 m. strategijos ir Nacionalinės Integruoto sienų valdymo 2020–2024 m. strategijos įgyvendinimo 2020–2022 m. priemonių plano patvirtinimo“ TAR, 2020-04-23, Nr. 8523, žiūrėta 2023 m. lapkričio 05 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6345db80854d11eab005936df725feed>

¹⁸⁰ Inta svetainė, žiūrėta 2023 lapkričio 7 d. www.inta.lt

BAXE sistemą.¹⁸¹ Todėl dar vienas iš projektų, prisidėjusių prie kontrolės efektyvumo ir efektyvumo didinimo, yra nuotolinės ir centralizuotos skenuotų vaizdų analizės įdiegimas Latvijos muitinėje. Jis palaiapsniui buvo įvestas nuo 2019 metų, o nuo 2020 metų rugsėjo buvo užtikrinta centralizuota visų krovinių kontrolės rentgeno įranga, esančios automagistralių ir uostų muitinės kontrolės punktuose, skenuotų vaizdų analizė. Ateityje planuojama įdiegti centralizuotą skenuotų geležinkelio krovinių vaizdų analizę. Sustiprinus analitinius gebėjimus, padidėjo nustatytų muitų teisės pažeidimų skaičius. 2021 m., remiantis centralizuotai atliktos rizikos analizės ir muitinės ekspertų atlikto skenuojamo vaizdo vertinimo rezultatais, konfiskuota 21,6 milijono cigarečių, tai yra 42 proc. viso 2020 metais Latvijos muitinės administracijos aptikto kontrabandinių cigarečių kiekio. 2022 metais buvo modernizuojama Automatinės transporto priemonių ir konteinerių identifikavimo sistema (AVCIS), tobulinant muitinės kontrolei reikalingus technologinius sprendimus, užbaigtas AVCIS diegimas. Visavertis AVCIS naudojimas pradėtas 13 vietų – VSAT muitinės kontrolės punktuose prie išorinių sausumos sienų ir uostų bei trijuose Valstybės sienos apsaugos PKP.¹⁸²

Lietuvos muitinė tęsdama 2022 m. lapkričio mėn. kartu su Estijos mokesčių ir muitų tarnyba bei Latvijos valstybinė pajamų tarnyba pasirašė Baltijos šalių muitinių administracijų 2023–2025 metų bendradarbiavimo veiklos planą, kuriame numatytos trišalės veiklos yra sėkmingai įgyvendinamos, siekiant kovoti su kontrabanda. Baltijos Plano tikslas – muitinės kontrolės veiklos ir procedūrų išoriniame ES pasienyje suvienodinimas, kinologų gebėjimų stiprinimas, Automatinės numerių atpažinimo sistemos modernizavimo planų sukūrimas, naujausių žinių pritaikymas muitinės laboratorijos veikloje.¹⁸³

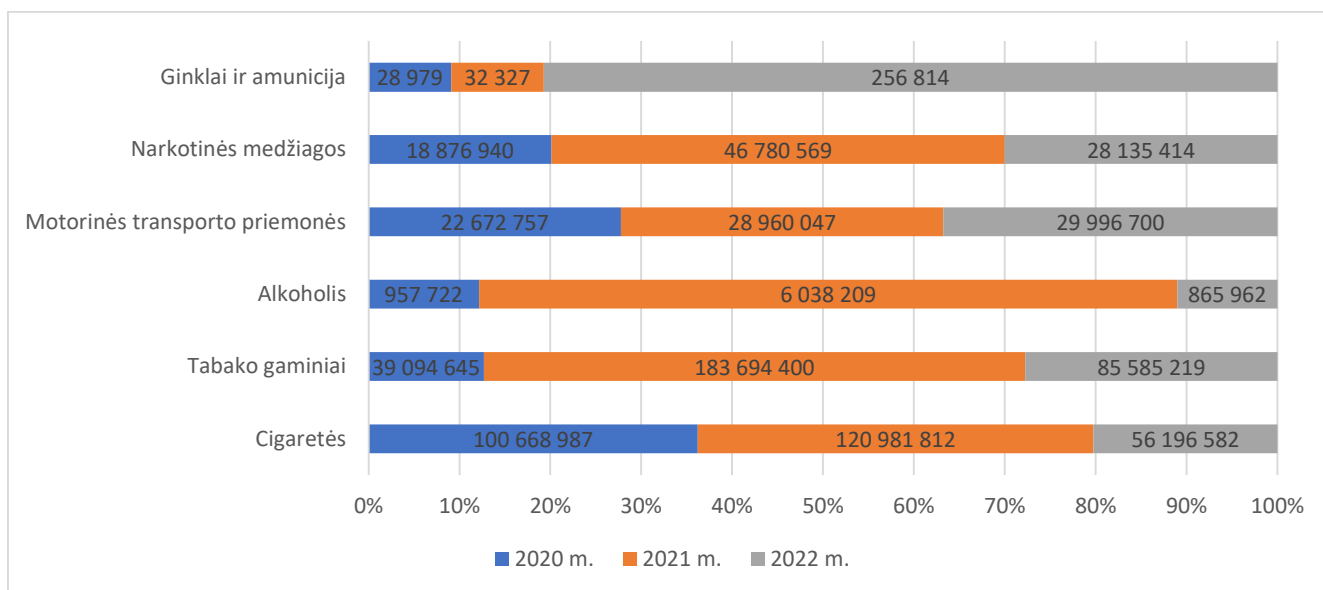
Toliau darbe bus analizuojama Lenkijos Respublikos sulaikytų prekių statistika, technika ir technologijos. Analizuojant Lenkijos metinių veiklos ataskaitų duomenis, matyti, kad kontrabandos nusikalstamų veikų tendencijos yra panašios į Lietuvos ir Latvijos, t. y. dažniausiai sulaikoma nelegali prekė – tabako gaminiai ir cigaretės, narkotinės medžiagos (žr.13 pav.)

¹⁸¹ Priedas prie Pasiūlymo dėl Tarybos įgyvendinimo sprendimo dėl Latvijos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano įvertinimo patvirtinimo. (Briuselis, 2021 06 22 COM(2021) 340 final), žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ed06727e-d327-11eb-ac72-01aa75ed71a1.0004.02/DOC_2&format=PDF

¹⁸² Latvijos Respublikos muitinės 2022 metų veiklos ataskaita. *supra note*, 174.

¹⁸³ Lietuvos Respublikos muitinės internetinė svetainė. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d. <https://lrmuitine.lt/web/guest/bendradarbiavimas/trecios>

13 pav. Lenkijoje sulaikytų prekių skaičius 2020 – 2022 metais¹⁸⁴

Sudaryta darbo autorės remiantis Lenkijos Respublikos muitinės 2020 – 2022 metų veiklos ataskaitomis

Lenkijoje 2020 – 2022 metų laikotarpiu daugiausiai kontrabandos sulaikyta 2021 metais. Paskutinių metų įvykiai pasaulyje lėmė padidėjusią ginklų ir amunicijos, bei motorinių transporto priemonių kontrabandą. Tačiau analizuojamu laikotarpiu sumažėjo cigarečių ir tabako gaminių, narkotinių medžiagų bei alkoholio kontrabanda, taip pat kaip Latvijoje ir Lietuvoje. Be to, cigarečių kontrabandos sulaikymo skaičiaus mažėjimą galėjo lemti nuo 2018 metų įgyvendintas projektas, kurio metu buvo atnaujinta technika ir technologijos Lenkijos muitinėje.

Lenkijoje kovai su kontrabanda nuo 2018 metų vykusio C-BORD projekto metu patobulinta rentgeno vaizdavimo ir pasyvosios spinduliuotės aptikimo prototipai, taip pat naujos technologijos, kurios dar nėra prieinamos didelės apimties krovinių tikrinimui: garavimu pagrįstas aptikimas, pažymėtas neutronų tikrinimas ir foto-dalijimasis. Taip pat sukurta bendra vartotojo sąsaja, paremta rentgeno vaizdu, kurioje muitinės analitikas gali peržiūrėti įrenginių patikrinimo rezultatus¹⁸⁵.

Minėto projekto iniciatyva Lenkijoje kovai su kontrabanda naudojamos šios technikos ir technologijos:

- rentgeno technologija, grindžiama rentgeno aparatais, kurie rentgeno spindulių dėka leidžia užfiksuoti kontroliuojamos transporto priemonės ir prekių vaizdą. Modernus rentgeno aparatas, pagrįstas linijiniu greitintuvu, sklaidžiančiu rentgeno

¹⁸⁴ Lenkijos Respublikos veiklos ataskaitos. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d. <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html>

¹⁸⁵ Results of the project: presentations from the C-BORD public workshop. (2021). žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d. <https://www.cbord-h2020.eu/page/post/results-of-the-project-presentations-from-the-c-bord-public-workshop28.php?p=0>

spindulius, bus papildytas dar 4 technologijomis, kurių rezultatas atsispindi vienoje nuosekloje vartotojo sąsajoje - moderniuose radiometriniuose vartuose (RPM).

- "dirbtinis šuo" – rentgeno technologiją papildantis prietaisas, kurio paskirtis – išbandyti orą inde ir analizuoti lakiąsias daleles, siekiant nustatyti galimas pavojingas medžiagas (sprogmenis) ir narkotikus, tabako gaminius, taip pat gyvas būtybes.
- perkeliama neutronų sistema – pagrįsta dalelių pluošto naudojimu – neutronai, išmetami iš neutronų generatoriaus, kurie patenka į sandariai uždarytą indą ir sužadina į konteinerį dedamas medžiagas (šių medžiagų atomus), kurie skleidžia detektoriaus užfiksuotus gama spindulius esančius įrenginyje.
- fotofission - yra pagrįsta specialios branduolinės medžiagos švitinimu didelės energijos fotonais, kurių energija ne mažesnė kaip 6 MeV. Šios technologijos dėka galima aptikti neteisėtą branduolinių medžiagų gabenimą konteineriuose.

Taip pat Lenkijos muitinė naudoja dronus, visureigius, mobilius rentgeno aparatus, naudojamus siuntiniams tikrinti dėl kontrabandos, stacionarias ir mobilias muitinės laboratorijas, kriminalistikos technikams skirtą įrangą, įskaitant pirštų atspaudų pėdsakų aptikimo įrangą¹⁸⁶. Mobilios laboratorijos įranga apima laboratorines transporto priemones, kurios aprūpintos moderniausia įranga, leidžiančia išbandyti pagrindinius žaliąsias naftos, biokuro ir biokomponentų parametrus, tokius kaip tankis, garų slėgis, sieros kiekis ir pliūpsnio temperatūra. Tai padeda atlikti pirminę patikrą, norint sužioti, ar naudojami degalai atitinka vežimo dokumentuose esančią informaciją.

Lenkijos Respublika plačiai naudoja rentgeno kontrolės sistemas, jų visoje valstybės teritorijoje turi virš 35¹⁸⁷. Tai yra veiksmingos, neinvazinės priemonės, naudojamos aptikti tiek pačią kontrabandą, tiek modifikacijas ir slėptuves transporto priemonėse ir krovinių sandėliuose (pvz., dvigubos sienos, papildomos talpyklos ir kt.). Jie yra visiškai saugūs aplinkai ir tvarkymui. Juose įrengta valdymo ir stebėjimo sistema. Jie atitinka visus radiacinės saugos reikalavimus, įtrauktus į Lenkijos, Europos ir tarptautinės teisės nuostatas.¹⁸⁸ Naujiena Lenkijos muitinėje (Liubline) yra šiuolaikinis 3D rentgeno aparatas, naudojamas pašto siuntoms, kurios atkeliauja iš

¹⁸⁶ Krajowa Administracja Skarbowa, Urząd Celno-Skarbowy. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., [KAS na Wschodnich Targach Ochrony Granic GRANICE 2023 - Aktualności - Lubelski Urząd Celno-Skarbowy w Białej Podlaskiej](#)

¹⁸⁷ Vien Rentgeno kontrolės sistemų, skenuojančių geležinkelių transportu gabenamą krovinį, Lenkija turi daugiau negu Lietuva ir Latvija (žr. priedą Nr. 6). Lenkija, kuri yra pirmaujanti valstybė narė CELBET ekspertų grupėje, yra antra iš 11 CELBET šalių pagal sienos kirtimo punktų skaičių prie išorinės ES sienos. Beje, iš 11 CELBET valstybių narių tik Lenkija turi rentgeno prietaisą, suprojektuotą ir pagamintą šalies įmonės. <https://www.celbet.eu/celbet/new-x-ray-device-on-polish-russian-railway-border-crossing-point-in-korsze/>

¹⁸⁸ Krajowa Administracja Skarbowa, Urząd Celno-Skarbowy. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., [Nowoczesna technologia w służbie granicy - uroczyste otwarcie RTG w Terespolu - Aktualności - Lubelski Urząd Celno-Skarbowy w Białej Podlaskiej \(kas.gov.pl\)](#)

trečiųjų šalių. Iki šiol naudojamų rentgeno prietaisų vaizdai pateikiami horizontalioje arba vertikalioje padėtyje. Naujoji įranga nuskaitys siuntas 3D formatu, todėl pašto siuntose bus daug lengviau aptikti draudžiamas prekes. Tai taip pat žymiai sutrupės patikrinimo laikas.¹⁸⁹

Lenkijos ir Lietuvos muitinės tarnybų bendradarbiavimas visų pirma grindžiamas užduočių, susijusių su: „1) informacija apie kontrabandą (kontrabandoje dalyvavę asmenys, nusikaltimo padarymo aplinkybės, laikas, vieta ir būdas, daiktiniai įrodymai ir techninė įranga); 2) informacija apie akcizais apmokestinamų, pavojingų ar dvejopo naudojimo prekių gabenimą per sieną; 3) informaciją apie kitus muitinės taisyklių pažeidimus; 4) informacija apie prekių dokumentų klastojimą; 5) kita informacija apie operatyvinį bendradarbiavimą, informacijos apie mobiliųjų grupių veiklą teikimas; 6) informacija apie pastebėtus rizikos veiksnius, svarbius abiem muitinės administracijoms; 7) informaciją apie muitinės pareigūnų naudojamas muitinės plombas, antspaudus ir plombas; 8) informacija apie dokumentus, susijusius su prekių gabenimu, jų pildymo būdus, patvirtinančius jų tikrumą vienos iš šalių prašymu.“¹⁹⁰

Remiantis Kauno teritorinės muitinės veiklos ataskaita 2022 metais muitinės pareigūnai, vykdantys keitimosi informacija su Lenkijos Respublikos Bialystoko muitinės rūmų pareigūnais funkcijas, 918 kartų pateikė informaciją Lenkijos Respublikos muitinės pareigūnams, iš Lenkijos pareigūnų informacija gauta 763 kartus.¹⁹¹ 2021 metais Lietuvos muitinės pareigūnai Lenkijos pareigūnams informaciją pateikė 776 kartus, o Lenkijos pareigūnai – 581 kartą.¹⁹² Pažymėtina, kad ši informacija svarbi ne tik kontrabandos sulaikymui, bet naudojama ir analitinei veiklai, mobiliųjų grupių operatyviniam darbui. Ši informacija papildo žinias apie sistemingą tabako gaminių kontrabandos gabenimą į Lenkiją ar kitas Lietuvos pusėje atskleistas nusikalstamas veikas, veiklos būdus ir grupių sudėtį. Tuo pačiu metu iš Lietuvos pusės Muitinės tarnyba Lenkijoje gauna signalus apie kontrolės tarnybų veiklos, vykdomos remiantis Lenkijos pusės pateikta informacija, poveikį.¹⁹³

Lyginant naudojamos technikos ir technologijas Latvijoje, Lenkijoje ir Lietuvoje pastebėta, kad visų šalių muitinės veikloje sulaikant kontrabandą naudojama panaši technika ir technologijos. Visos trys šalys saugo ES išorines sienas, todėl kontrabandos sulaikymui naudojama technika ir technologijos yra harmonizuotos. Visose šalyse pasienio kontrolės punktuose plačiai naudojama skenavimo įranga – rentgeno aparatai. Atliktas šalių lyginimas

¹⁸⁹ Krajowa Administracja Skarbowa, Urząd Celno-Skarbowy. žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., [Nic się nie prześliznie. Nowoczesny rentgen w Oddziale Celnym Pocztownym w Lublinie - Aktualności - Izba Administracji Skarbowej w Lublinie \(kas.gov.pl\)](https://www.kas.gov.pl/aktualnosci/nowoczesny-rentgen-w-oddziale-celnym-pocztowym-w-lublinie)

¹⁹⁰ Grazyna Paulina Wójcik, Magdalena Rybicka, „Współpraca transgraniczna służb celnych Polski i Litwy.“ (Katedra Organizacji i Inżynierii Produkcji, 2013): 271.

<https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-937abc80-c4d9-4d69-8bf3-46af7e0aea52>

¹⁹¹ Kauno teritorinės muitinės 2022 m. veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d.

¹⁹² Kauno teritorinės muitinės 2021 m. veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d.

¹⁹³ Wójcik, Rybicka, *op.cit.*

atskleidžia, kad Lenkija lyginant su Latvija ir Lietuva naudoja daugiau inovatyvios technikos ir technologijų ir yra pirmaujanti valstybė narė CELBET ekspertų grupėje. Latvija ir Lietuva naudoja bendrą Baltijos šalių muitinių naudojamų rentgeno kontrolės sistemų vieningą duomenų mainų tinklą (BAXE) bei taiko centralizuotą rentgeno vaizdų analizės sistemą, kuri dar labiau užtikrina muitų teisės politikos įgyvendinimą.

3. TECHNIKOS IR TECHNOLOGIJŲ NAUDOJIMO PRAKTIKA IR TENDENCIJOS

3.1. Muitinių bendradarbiavimas saugant Europos Sąjungos išorines sienas

Tarptautinis bendradarbiavimas, bendra muitų politika, išorinės ES sienos apsauga, integruotas sienų valdymas tai vienos iš prioritetinių ES veiklos sričių. Nacionalinės valstybės institucijos turi laikytis tarptautiniuose teisės aktuose nustatytų normų ir valstybės valdymo politiką derinti prie ES politikos.

Glaudžiai bendradarbiaudama su kitomis Europos Sąjungos institucijomis, muitinė atlieka itin svarbų vaidmenį, kadangi neleisdama kontrabandinėms prekėms pakliūti į prekybą, remia teisėtą prekybą ir stiprina konkurencingumą, užtikrina teisingą muitų ir mokesčių mokėjimą. Taip pat muitinė nustato ir sulaiko suklastotas prekes, atlieka rizikos vertinimą, kad būtų atskleistos finansinės apgaulės, teroristinė ir nusikalstama veikla. Tokiu būdu prisideda prie kovos su kitų rūšių sukčiavimu, organizuotu nusikalstamumu, prekyba narkotikais ir terorizmu, taip pat nustato ir sulaiko pavojingas prekes, keliančias grėsmę aplinkai ir piliečiams, įgyvendina ekonomines sankcijas ir užsienio prekybos politiką.¹⁹⁴ Esminis dokumentas, formuojantis ilgalaikę Europos Sąjungos politiką teisėsaugos srityje, yra Europos Sąjungos vidaus saugumo strategija.¹⁹⁵ „Europos Sąjungos vidaus saugumo strategijos numatyti tikslai: veiksmingiau kovoti su sunkiais nusikaltimais ir organizuotu nusikalstamumu, terorizmu ir elektroniniais nusikaltimais, stiprinti išorės sienų valdymą ir didinti gebėjimą įveikti gaivalines ir žmogaus sukeltas nelaimes.“¹⁹⁶ Valstybės turi bendradarbiauti kovodamos su mafija, pinigų plovimu, korupcija, tarnautojų vykdomais nusikaltimais ir kitų formų organizuotu nusikalstamumu.¹⁹⁷ Bendradarbiavimo tarp ES valstybių narių reikšmė pažymima Komisijos komunikate Kovos su cigarečių kontrabanda ir kitokia neteisėta prekyba tabako gaminiais stiprinimas. Visapusė ES strategija.: „ES lygmeniu taip pat būtina gerinti keitimąsi žiniomis ir informacija tarp ES įstaigų, dalyvaujančių kovoje su kontrabanda, organizuotu nusikalstamumu ir tarpvalstybiniais

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos muitinės 2022 metų veiklos ataskaita, *supra note*, 50.

¹⁹⁵ 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl Europos Sąjungos vidaus saugumo strategijos (2010/2308(INI)) Žiūrėta 2023 m. lapkričio 10 d. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2012-0207_LT.pdf

¹⁹⁶ European Commission Communication from the commission to European Eurorean Parliament and the council The EU Internal Security Strategy in Action: Five steps towards a more secure Europe 22.11.2010 COM(2010) 673 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0673&from=EN>

¹⁹⁷ Jurgita Baltrūniene, „Europos Sąjungos saugumo strategijos ir jų įtaka kovos su cigarečių kontrabanda Lietuvoje“. *Zborník príspevkov 17. medzinárodný kongres kriminalistika a forenzná veda: veda, vzdelávanie*, 2021, 16.- 17.: 45
<https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KKFV/2020/CrimCongres2021%20zborn%C3%ADk%20draft%20di git%20v6%20202107.pdf>

nusikaltimais (OLAF, Europol, Eurojustas ir FRONTEX).¹⁹⁸ Minėtame Komunikate pažymėta, kad bendradarbiauti būtina ir su kilmės ir tranzito šalių institucijomis, nors tokio bendradarbiavimo sąlygos kartais būna labai sudėtingos.¹⁹⁹ Kitos kovos su kontrabanda tarptautiniu lygmeniu priemonės tai šalių dalijimasis patirtimi, mokymai apie neteisėtą prekybą tabako gaminiais skirtingų teisėsaugos institucijų darbuotojams, korupcijos priemonių taikymas ir dalijimasis patirtimi šioje srityje, visoje ES nustatyti veiksmingas atgrasomąsias sankcijas už kontrabandos nusikalstamą veiką.²⁰⁰ Analizuodama Europos Sąjungos Komisijos Komunikatą Kovos su cigarečių kontrabanda ir kitokia neteisėta prekyba tabako gaminiais stiprinimas. Visapusė ES strategija., J. Baltrūnienė padarė išvadas, kad yra keturios pagrindinės sritys, kuriose reikia imtis veiksmų dėl neteisėtos prekybos tabako gaminiais, tai: priemonės kontrabandos paskatoms mažinti, priemonės tiekimo grandinės saugumui gerinti, griežtesnė mokesčių, muitinės, policijos ir pasienio institucijų teisės aktų vykdymo užtikrinimo veikla, griežtesnės bausmės už kontrabandą.²⁰¹ Autorė pažymi, tam, kad valstybės institucijų kovos su cigarečių kontrabanda strategija būtų efektyvi, ji turi būti nuolat atnaujinama, atsižvelgiant į klaidas ir ieškant naujų būdų tikslams pasiekti. Dabartines atskirų valstybinių institucijų strategijų nuostatus autorė vertina kritiškai, kaip gana deklaratyviai, abstrakčiai ir nekonkrečiai. J. Baltrūnienė siūlo sukurti tarpinstitucinę (valstybės teisėsaugos institucijų) kovos su cigarečių kontrabanda strategijos įgyvendinimo koordinavimo grupę, kuri turėtų koordinuoti ir kontroliuoti veiksmų programos įgyvendinimą. Atsižvelgiant į koordinavimo grupės išvadas, strategija būtų nuolat peržiūrima ir pritaikoma prie besikeičiančios aplinkos, ekonominių ir socialinių veiksmų.²⁰²

Regioninis bendradarbiavimas yra vienas iš svarbiausių integracijos instrumentų Europos erdvėje. Jis neatmeta šalių, esančių už išorinių ES sienų. Europos praktika patvirtina, kad regioninis ir tarptautinis bendradarbiavimas duoda apčiuopiamos naudos regiono vystymuisi ir stabilizavimui pasienio ruože, turi įtakos nelegalių prekių gabenimui, prekybai ir bendrai organizuotam nusikalstamumui. Tai taip pat saugių sienų kūrimo ir veiksmingo jų veikimo priemonė.²⁰³

ES vidaus saugumo strategija pabrėžia naujų technologijų svarbą sienų valdyme. Šiuolaikinių technologijų naudojimas sudaro galimybes piliečiams lengviau kirsti sienas išorės

¹⁹⁸ Komisijos Komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui. Kovos su cigarečių kontrabanda ir kitokia neteisėta prekyba tabako gaminiais stiprinimas. Visapusė ES strategija. {SWD(2013) 193 final} Briuselis, 2013 06 06 COM (2013) 324 final. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52013DC0324>

¹⁹⁹ *Ibid.*

²⁰⁰ *Ibid.*

²⁰¹ Baltrūnienė, *supra note*, 197: 52

²⁰² *Ibid.*, 56

²⁰³ Anna Moraczewska „Funkcjonowanie Polskiej granicy wschodniej w ramach Europejskiej polityki sąsiedztwa“. *Krakowskie studia międzynarodowe* (2009).

pasienio postuose, taikant automatizuotas sistemas, išankstinę registraciją, dažno keliautojo sistemas ir pan. Taip pat technologijos padeda atlikti būtinus patikrinimus, kad sienų nekirstų asmenys ar nebūtų įvežamos prekės, kurie kelia pavojų Sąjungai. Kad tai įgyvendinti būtinas valstybių narių glaudus teisėsaugos ir pasienio kontrolės institucijų bendradarbiavimas. Teisėsaugos institucijos turėtų sudaryti palankesnes sąlygas teikti informaciją, kuri reikalinga saugumo priemonių įgyvendinimui pasienyje.²⁰⁴

Siekiant, kad išorinės ES sienos būtų tinkamai apsaugotos nuo kontrabandos ir kitų grėsmių susijusių su prekių gabenimu per Sąjungos sieną, tuo pačiu neapsunkinant teisėtos prekybos su trečiosiomis šalimis 2021 m. birželio 24 d. Taryba ir Europos Parlamentas pasirašė reglamentą, kuriuo nustatoma muitinio tikrinimo įrangos finansavimo priemonė. Šiuo reglamentu siekiama valstybes nares aprūpinti lygiaverte muitinio tikrinimo įranga, kad užkirsti kelią prekių srautų nukreipimui į silpniausias muitinio tikrinimo sistemos vietas, kurios dažnai vadinamos kaip palankiausios įvežimo vietos.²⁰⁵ Remiantis minėta paramos priemone Lietuvos Respublikoje įgyvendinami du projektai: Lietuvos Respublikos muitinės postų gebėjimų stiprinimas (CCEI) ir Muitinės laboratorijos gebėjimų stiprinimas ir techninės bazės atnaujinimas veiklos tęstinumui užtikrinti (CCEI). Įgyvendinus pirmąjį projektą nauja muitinio tikrinimo įranga bus aprūpinta 13 muitinės postų. Bus įsigyti didelės galios rentgeno skeneriai, keleivių bagažo rentgeno skeneriai, endoskopai, Raman tipo spektrometrai ir mobilieji radiacijos aptikimo prietaisai. Minėta įranga bus skirta Lietuvos ir Baltarusijos bei Lietuvos ir Rusijos pasienio postams, taip pat Klaipėdos jūrų uosto postams, Palangos ir Kauno oro uosto postams, Vilniaus pašto postui, Muitinės mobiliųjų grupių postui. Įranga skirta cigarečių, vaistų, narkotikų ir kitų nelegaliai gabenamų prekių kontrolei.²⁰⁶ Kitas projektas skirtas Muitinės laboratorijos modernizavimui. Bus atnaujinami seni, ilgiau nei 10 metų naudoti įrenginiai, taip pat bus įsigyti 8 nauji dar neturėti įrenginiai: spektrometrai FTIR ATR, XFR, RAMAN, XRD, SPARK-OES ir BMR, densimetras, viskozimetras, dujų ir skysčių chromatografai, automatinis naftos produktų distiliatorius, mikroskopas metalografijai, metalo mėginių paruošimo įranga.²⁰⁷

Kalbant apie technikas ir technologijas naudojamas kontrabandos nustatymui ir sulaikymui didžiausias dėmesys skiriamas tik PKP naudojamoms technikoms ir technologijoms, tačiau vertėtų nepamiršti, kad kontrabanda nepasibaigia ties valstybės siena, kova su šiuo

²⁰⁴Europos Sąjungos vidaus saugumo strategija. (2010 m. kovo mėn.): 27
<https://www.consilium.europa.eu/media/30751/qc30103131tc.pdf>

²⁰⁵ *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing, as part of the Integrated Border Management Fund, the instrument for financial support for customs control equipment.* 2018 metų birželio 12 d. Europos tarybos nutarimas Nr. COM(2018) 474 final žiūrėta 2023 m. spalio 1 d., <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7266-2021-INIT/en/pdf>

²⁰⁶ Lietuvos Respublikos muitinės internetinė svetainė, žiūrėta 2023 m. lapkričio 10 d. <https://lrmuitine.lt/web/guest/bendradarbiavimas/projektai>

²⁰⁷ *Ibid.*

reiškiniu turėtų vykti ir šalies viduje. Kaip nurodyta Komisijos Komunikato strategijoje: „reikia sukurti nacionalinius tinklus, jungiančius toliau nuo sienų esančioje teritorijoje veikiančius kontrabandos išaiškinimo būrius, kurie siektų nutraukti ir sužlugdyti neteisėtų tabako gaminių tiekimo ir platinimo veiklą mažmeninės prekybos, darbo ir privačiose patalpose. Šiuo tikslu reikėtų formuoti mobilius kontrolės dalinius (antros linijos kontrolė) ir vykdyti platesnio masto kontrolę, atliekant patikras ir toliau nuo sienos esančiuose kontrolės postuose bei prekyvietėse.“

208

Muitinės rizikos valdymo sistema (CRMS) buvo sukurta 2005 m. Šioje sistemoje valstybių narių operatyvinės veiklos bei rizikos analizės pareigūnai gali tiesiogiai keistis su rizika susijusia informacija. CRMS yra pagrindinis ES muitinės rizikos valdymo sistemos (CRMF) elementas. Ši sistema nėra vieša, visi jos vartotojai yra muitinės administracijų rizikos ir kontrolės ekspertai bei Europos Komisijos ekspertai su muitinės rizikos valdymu ir rizikos informacija susijusiais klausimais. Nuo 2022 m. sausio 1 d. ES pradėjo veikti nauja muitinės rizikos valdymo sistema (CRMS2). Sistema suteikia galimybę valstybių narių muitinės institucijoms keistis informacija apie saugumo rizikas realiuoju laiku. Rizika gali apimti pavojų sveikatai dėl padirbtų medicinos produktų, intelektinės nuosavybės teisių pažeidimų, pavojų aplinkai ir gaminių saugai ir kt.²⁰⁹ CRMS2 yra padalintas į kai kurias pagrindines sritis, žinomas kaip domenai: rizikos informacijos forma – RIF, krizių valdymas – CM, prioritetinės kontrolės sritis – PCA, rizikos valdymo bendradarbiavimo tarnyba – RMCS, rizikos ir kontrolės informacijos platforma – PRCI, ataskaitų teikimo domenai, vartotojų valdymas ir Administravimo informacijos suvestinė (tik nacionaliniams administratoriams).²¹⁰ CRMS2 sujungs 6 500 muitinės pareigūnų ir rizikos ekspertų, apims visas ES išorės sienos dalis.²¹¹ Naujoje sistemoje pareigūnai gali dalytis su rizika susijusiais rentgeno vaizdais, taip pat tomis nusikalstamų veikų bylomis, kurias aptiko šunis. Tai prisideda prie pareigūnų kompetencijos didinimo, kurią taip pat skatina ir remia CELBET.²¹²

CELBET tai muitinės ekspertų grupė iš 11 valstybių: Suomijos, Estijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Vengrijos, Slovakijos, Kroatijos, Rumunijos, Bulgarijos ir Graikijos. Vienuolika skirtingų šalių dirba kartu kaip komanda, o svarbiausia – praktiški ir naudingi operatyviniai ir valdymo sprendimai muitinės tarnyboms beveik 9300 km ilgio sausumos pasienyje. CELBET ekspertų komanda renka informaciją, dalijasi gerąja patirtimi ir plėtoja

²⁰⁸ Komisijos Komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui, *supra note*, 198.

²⁰⁹ Eucrim internetinė svetainė, žiūrėta 2023 m. lapkričio 12 d. <https://eucrim.eu/news/launch-of-new-customs-risk-management-system/>

²¹⁰ Customs & Tax EU learning portal, žiūrėta 2023 m. lapkričio 12 d. <https://customs-taxation.learning.europa.eu/enrol/index.php?id=573>

²¹¹ Eucrim, *op.cit.*

²¹² European Commission, Taxation and Customs Union, žiūrėta 2023 m. lapkričio 12 d. https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/customs-risk-management/customs-risk-management-framework-crmf_en

bendradarbiavimą 174 sienos perėjimo punktuose iš 11 CELBET valstybių narių. Ši ekspertų grupė teikia sprendimus, kaip geriau nukreipti riziką, taikyti vienodus veiklos vertinimo standartus, lanksčiai naudoti ir dalytis ištekliais, mokyti muitinės pareigūnus, sąveikauti ir koordinuoti veiksmus su atitinkamomis pasienio tarnybomis (įskaitant trečiųjų, kaimyninių šalių), bei spręsti finansavimo problemas, susijusias su kontrolės infrastruktūra ir įranga.²¹³ CELBET padeda pagerinti išorės sienų kontrolę ir užkirsti kelią pavojingų krovinių, galinčių pakenkti žmonėms ar mūsų aplinkai arba ES, valstybių narių ir piliečių finansiniams interesams, patekimui. Patobulinta kontrolė taip pat prisideda prie sklandesnio ir greitesnio sienos kirtimo. Ekspertų komanda dirba šešiose srityse: rizikos valdymas; muitinės kontrolė; įranga ir pirkimai; mokymas; įvertinimas/veiklos matavimas; bendradarbiavimas su pasieniečiais ir kaimyninėmis šalimis.

Europos Audito Rūmai 2019 m. pateikė specialiąją ataskaitą siekdami įvertinti, kaip valstybės narės naudoja ES informacines sistemas, ir pateikti rekomendacijas. Minėtoje ataskaitoje Rūmai padarė išvadą, kad sienų kontrolę padedančios užtikrinti ES informacinės sistemos – veiksminga priemonė, tačiau daugiau dėmesio reikia skirti savalaikiams ir išsamiesiems duomenims. Ataskaitoje pažymėta, kad remiantis apklausos duomenimis, valstybės narės vis dažniau naudoja ES informacines sistemas (mažiau nei 50% apklausos dalyvių), tačiau galėtų jomis naudotis sistemingiau. Daugiau dėmesio reikia skirti suvedamų duomenų kokybei, duomenų įvedimo ir trūkumų šalinimo terminams. Todėl Audito Rūmai pateikė šias rekomendacijas: skatinti naudotis Šengeno informacinę sistemą (SIS II) ir Vizų informacinę sistemą (VIS) mokymo aplinkomis; pagreitinti atliekant Šengeno vertinimus nustatytų trūkumų šalinimą; analizuoti vizų patikrinimų neatitikimus; pagerinti duomenų kokybės kontrolės procedūras; sumažinti duomenų įvedimo vėlavimus.²¹⁴

J. Baltrūnienė vertindama ES šalių ir Lietuvos Respublikos muitinės bendradarbiavimą nurodo, kad „Europoje, nors bendradarbiavimas ir vyksta, tačiau šią dieną jis nėra efektyvus, atskirų valstybių muitinės institucijos nebendradarbiauja, tai tenka atlikti per kitas teisėsaugos institucijas, o tai yra darbo apsunkinimas ir laiko sąnaudų didėjimas.“²¹⁵ Autorė pabrėžia, jog kai kurios valstybinės institucijos neskiria pakankamai dėmesio, siekiant nustatyti cigarečių kontrabandos organizatorius, atskleisti organizuotos grupės ar organizuoto susivienijimo veiklą. Taip pat nepakankamas dėmesys skiriamas bendradarbiavimui tarp nacionalinių institucijų,

²¹³ CELBET. Customs expert team., žiūrėta 2023 m. lapkričio 12 d. <https://www.celbet.eu/about/>

²¹⁴ Europos Audito Rūmai. Leidiniai. Specialioji ataskaita Nr. 20/2019. Sienų kontrolę padedančios užtikrinti ES informacinės sistemos. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 12 d. <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/border-control-20-2019/lt/index.html>

²¹⁵ Jurgita Baltrūnienė, „Neteisėta cigarečių apyvarta, kaip viena iš organizuoto nusikalstamumo formų, ir tarptautinis kriminalistinis bendradarbiavimas kovojant su ja.“ *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika.* (Kaunas: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2019 m.): 175.

nekalbant apie tarptautinį bendradarbiavimą. Problemiškas yra kriminalistinės strategijos įgyvendinimas praktikoje, specialių teisės aktų trūkumas kartais pakeičiamas žinybiniu reglamentavimu, dažniausiai pritaikytu nacionalinių institucijų veiklai reguliuoti.²¹⁶ Šiame kontekste svarbu paminėti, kad kriminalistikos mokslininkai aktyviai diskutuoja apie teisėsaugos institucijų strateginių veiklos planų reikšmę. Literatūroje minima, kad strateginiai veiklos planai turėtų padėti kovoti su nusikalstamumu, tačiau šiuo metu jie labiau nukreipti į pačių institucijų funkcionavimą. V. Volskas, atsižvelgdamas į žemiau paminėtų Lietuvos mokslininkų darbus, savo straipsnyje teisingai pasakė, jog „Teisėsaugos institucijų strateginiuose planuose nepakankamai dėmesio yra skiriama kriminalistinėms rekomendacijoms, tame tarpe ir kriminalistinei strategijai. Jaučiamas mokslinės kriminalistinės politikos koncepcijos ir jos realios strategijos, nukreiptos į teisėsaugos institucijas nebuvimas.“²¹⁷ V. E. Kurapka, H. Malewski, S. Matulienė nurodo, kad „Dar viena kryptis, kurioje turi susitelkti Lietuvos mokslininkai, tai sukurti Lietuvos kriminalistinės politikos mokslinę koncepciją teisėsaugos institucijų strategijose užtikrinant bendrą Europos viešojo saugumo erdvę.“²¹⁸ Autorių nuomone, „Turime kalbėti apie kriminalistinę politiką ir jos įgyvendinimo strategiją, kuri turi būti nukreipta ne tik į nusikalstamumo ir jį lydinčių reiškinių pažinimą, bet ir orientuota į atitinkamų teisės aktų rengimą, vadybinių, organizacinių, metodinių, techninių bei kitų sąlygų numatymą ir kūrimą, prognozuojant ir reaguojant į nusikalstamumo pokyčius.“²¹⁹ Tai leidžia padaryti išvadą, kad kriminalistikos mokslas turėtų būti įtrauktas į teisėsaugos institucijų (tame tarpe ir muitinės) veiklos strategijas. Be kita ko, kriminalistikos mokslas galėtų padėti ne tik nusikalstamų veikų tyrime, bet ir pareigūnų kvalifikacijos kėlime. Mūsų nagrinėjamu atveju turime kalbėti apie kriminalistinę techninę politiką, apie kurią Lietuvos muitinės sistemoje dar nekalbama, nors teigiamų poslinkių yra, atsižvelgiant į parengtus strateginius planus.

Atsižvelgiant į tai svarbu paminėti kokie tikslai, susiję su muitinėje naudojama technika ir technologijomis numatyti LR finansų ministro valdymo sričių 2023-2025 metų strateginiame veiklos plane.

Pagal Lietuvos Respublikos muitinės kompetenciją vykdant Viešųjų finansų valdymo programą:

²¹⁶ *Ibid.*

²¹⁷ Vytautas Volskas „Teisėsaugos institucijų strateginio planavimo probleminiai aspektai optimizuojant nusikalstamų veikų tyrimą“ *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika [Criminalistics and forensic examination : science, studies, practice]*. 2022, 18, p. 245

²¹⁸ Vidmantas Egidijus Kurapka, Henryk Malewski, Snieguolė Matulienė „Mykolo Romerio universitetas ir Lietuvos akademinės kriminalistikos raida Europinio bendradarbiavimo link“ *Kriminalistika ir teismo ekspertologija : mokslas, studijos, praktika = Criminalistics and forensic examination : science, studies, practice = Криминалистика и судебная экспертология : наука, обучение, практика. [t.] 16* (Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos kriminalistų draugija, 2020): 36
<https://drive.google.com/file/d/1hnPu1NfuLaM1BhykNwGfvznPOcYAG34w/view>

²¹⁹ *Ibid.*

- bus įsigyjamos naujos ir prižiūrimos turimos rentgeno kontrolės sistemos, skirtos neinvaziniam muitiniam tikrinimui atlikti, muitinės postų pralaidumui gerinti, kontrabandos ir visuomenei pavojingų prekių patekimo į rinką galimybėms mažinti bei neapsunkinti veiklos sąlygų sąžiningam verslui, įsigyjama kita muitinio tikrinimo įranga ir ja aprūpinami labiausiai pažeidžiami muitinės pasienio postai, taip pat stiprinami Muitinės laboratorijos gebėjimai ir techninė bazė, siekiant užtikrinti veiklos tęstinumą;²²⁰
- bus toliau kuriama nauja ES reikalavimus atitinkanti Integruotos muitinės informacinės sistemos versija, kurioje visas muitinių bendravimas su ekonominės veiklos vykdytojais, tarpusavyje ir su Europos Komisija persikels į elektroninę erdvę: el. muitinės deklaracijos, prašymai ir sprendimai, duomenų mainais tarp informacinių sistemų grįsti įforminimo procesai ir pan. Bus įgyvendinamos 2013 m. spalio 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, nuostatos, taip pat bus įgyvendinama 2019 m. gruodžio 13 d. Komisijos įgyvendinimo sprendimo (ES) 2019/2151, kuriuo nustatoma darbo programa, susijusi su Sąjungos muitinės kodekse numatytų elektroninių sistemų kūrimu ir diegimu, nuostatos ir Europos Komisijos Mokesčių ir muitų sąjungos (TAXUD) generalinio direktorato parengtas Daugiametis elektroninės muitinės strateginis planas;²²¹
- bus siekiama padidinti muitinės informacijos, paslaugų prieinamumą ir įtraukumą, sujungti atskiras muitinės informacines sistemas ir el. paslaugas, gerinant administracinių paslaugų teikimą verslui ir gyventojams.²²²

ES išoinių sienų saugumui užtikrinti taip pat svarbūs šie tikslai:

- bus siekiama užtikrinti tarptautinės prekybos saugą ir saugumą, akcizais apmokestinamų prekių kontrolę, sukčiavimo, organizuoto nusikalstamumo ir terorizmo, kitų nusikalstamų veikų užkardymą, žmonių sveikatai ir aplinkai pavojingų klastočių apyvartos mažinimą, bus kovojama su kitų neteisėtos tarptautinės prekybos objektų, įskaitant ginklus, sprogmenis, narkotikus, jų pirmtakus (prekursorius), apyvarta, modernizuojama ir stiprinama specialiujų muitinės įstaigų ir muitinės postų techninė bazė ir infrastruktūra, plėtojamas

²²⁰ LR finansų ministro valdymo sričių 2023-2025 metų strateginis veiklos planas (Patvirtinta Lietuvos Respublikos finansų ministro 2023 m. sausio 31 d. įsakymu Nr. 1K-33).

[https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/FM%202023-2025%20SVP%20\(tvirtinimas\)_2023-01-31%20Nr._%201K-33.pdf](https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/FM%202023-2025%20SVP%20(tvirtinimas)_2023-01-31%20Nr._%201K-33.pdf)

²²¹ *Ibid.*

²²² *Ibid.*

integruotas muitinės pareigūnų darbo vietų tinklas, tobulinami muitinės personalo gebėjimai ir muitininkų mokymų sistema;²²³

- bus plėtojama partnerystė su kitomis Lietuvos Respublikos institucijomis, ES valstybių narių ir kitų užsienio valstybių muitinėmis, taip pat ES valstybių narių ir kitų užsienio valstybių institucijomis bei tarptautinėmis organizacijomis dalyvaujant bendruose projektuose, operacijose, komisijų, komitetų ir darbo grupių veikloje, taip pat įgyvendinant ES programą „Muitinė“, keičiantis patirtimi ir teikiant techninę pagalbą ir ekspertinę paramą vykdamas vystomojo bendradarbiavimo programas ir projektus;²²⁴

Apibendrinant, galima daryti išvadas, kad tarptautinis bendradarbiavimas turi didelę reikšmę kovoje su kontrabanda, organizuotu nusikalstamumu, neteisėta prekyba, prekyba narkotikais bei terorizmu ir bendrai Europos saugumui užtikrinti. Yra pakankamai daug priemonių valstybių bendradarbiavimui palaikyti, tačiau ne visos galimybės išnaudojamos. Svarbią reikšmę ES išorinių sienų saugumui turi kriminalistikos mokslas ir kriminalistikos (kriminalistikos technikos) politika, kuri turi atsispindėti teisėsaugos institucijų strateginiuose veiklos planuose, kad būtų pagerintas nusikalstamų veikų, tarp jų ir kontrabandos nusikaltimo prevencija, atskleidimas bei tyrimas. Dabar gi, ne visus strateginius planus, ypač tuos kurie apima 2-3 metų laikotarpį, galime laikyti strateginiais, tai geriausiu atveju artimiausi veiklos planai. Taigi, kriminalistinės techninės politikos bei tikro strateginio planavimo mes pasigendame.

3.2. Technikos ir technologijų naudojimo praktika ir perspektyvos Lietuvos Respublikos muitinėje

3.2.1. Tyrimo metodika

Siekiant išanalizuoti technikos ir technologijų panaudojimo ypatumus Lietuvos muitinėje, pasirinkta atlikti empirinį tyrimą derinant kiekybinį ir kokybinį metodus apklausiant Lietuvos muitinės visų postų/padalinių darbuotojus ir ekspertus.

Kiekybinis tyrimo metodas. Kaip nurodo K. Kardelis²²⁵, kiekybinio tyrimo metodu yra atliekami tie tyrimai, kurių galutiniai rezultatai yra išreiškiami skaičiais. Norint gauti naujų žinių, yra pasitelkiama įvairių būdų, veikslių ir aprašymo metodų. Šiam tyrimui atlikti buvo pasirinkta

²²³ *Ibid.*

²²⁴ *Ibid.*

²²⁵ Kęstutis Kardelis „Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai“. (2-asis pataisytas ir papildytas leidimas, Kaunas 2017).

anketinė apklausa internete. Toks tyrimas pasirinktas todėl, kad naudojant anketinę apklausą internetu yra lengviau surinkti didesnę kiekį duomenų, respondentai, pildydami anketą, sugaišta mažiau laiko. Ši anketinė apklausa – anonimiška. Ja siekiama gauti kuo tikslesnius ir objektyvesnius rezultatus, anketoje panaudoti uždari ir atviri klausimai.

Tyrimo instrumentas – anketa (žr. 7 priedą). Anketą sudarė 11 klausimų. Anketoje pateikiami klausimai, kuriais siekiama išsiaiškinti, kokia technika ir technologijos naudojamos kontrabandos sulaikymui Lietuvos muitinėje, su kokiais sunkumais muitinės darbuotojai susiduria ją naudodami bei kokios technikos ir technologijų trūksta. Pirmieji anketos klausimai apima respondentų demografinius duomenis.

Tyrimo imtis. Norint, kad apklausos rezultatai atskleistų visų tiriamųjų (populiacijos) nuomonę su pasirinkta tikimybe ir paklaida, būtina nustatyti kiekį respondentų, kuriuos tyrimo metu reikia apklausti. Anketinė apklausa skirta Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnams. Generalinė aibė – 1 514 Lietuvos muitinėje dirbantys pareigūnų. Imties dydžio nustatymas apskaičiuojamas pagal Paniotto formulę²²⁶:

$$n=1/(\Delta^2+1/N)$$

kur:

n - reikiamas imties dydis;

Δ – leidžiamas paklaidos dydis

N – tiriamos visumos narių skaičius (generalinė visuma)

$$n=1/(0,05^2 + 1/1514) = 307$$

Pagal formulę (žr. (1)) apskaičiuotas reikiamas respondentų skaičius su 5 % paklaida, jį sudaro 307 muitinės pareigūnai.

Tyrimo data: tyrimas buvo atliktas 2023 m. lapkričio mėn.

Duomenų rinkimo ir apdorojimo metodai: Anketinė apklausa buvo patalpinta apklausa.lt portale ir ji buvo siunčiama elektroniniais laiškais visiems Lietuvos muitinės pareigūnams bei dalijamasi pareigūnų facebook grupėje. Buvo atsakyta 50 anketų. Gavus visus anketos atsakymus, atlikta gautų duomenų analizė. Gauti statistiniai duomenys apdoroti naudojant Microsoft Excel ir Microsoft Word kompiuterinės programos. Darbe taikyta aprašomoji statistika ir apskaičiuoti atsakymų procentiniai dažniai, kurie pateikiami grafine forma. Tyrimo duomenys analizuojami naudojant Likerto trijų įverčių skalę. Tiriamieji vertino teiginius pareiškdami visišką sutikimą, iš dalies sutikimą ir visišką nesutikimą.

²²⁶ Vida Mockienė, Danguolė Drungilienė, Arvydas Martinkėnas, „Mokslo tiriamųjų darbų rengimo metodologija slaugos bakalauro ir magistro programų studentams”. (Klaipėdos universiteto leidykla: 2014).

Kokybinis tyrimo metodas. Remiantis I. Gaižauskaite ir N. Valavičiene²²⁷, kokybiniu tyrimu yra siekiama atskleisti tiriamojo reiškinio visybę (angl. entirety) jo įprastame kontekste. Todėl tiriamoji kokybinio tyrimo erdvė dažnu atveju yra kasdieninis ir visiems įprastas gyvenimas, kuriame vyksta įvairios veiklos rūšys su socialinėmis sąveikomis. Kokybiniu tyrimu nėra siekiama tikrinti žinomų teiginių, tačiau yra vystomos empiriniais faktais pagrįstos teorijos, kurios kuriamos iš gautų duomenų. Tokiu tyrimu yra vertinama, kaip skiriasi požiūriai ir praktikos, kai subjektyvios perspektyvos ir su jomis susiję socialiniai, biografiniai kontekstai nesutampa. Interviu metu yra tikimasi gauti tokių duomenų, kurie atitiktų kokybinio tyrimo siekius. Interviu pagrindu laikomi atviri klausimai, kuriais tikimasi gauti kiek įmanoma atviresnius, platesnius ir išsamesnius atsakymus, kurie yra suformuluoti ir pateikti paties tyrimo dalyvio bei atspindi jo perspektyvą.

Tyrimo metodo pasirinkimą ir įtaką darė:

- maži kaštai;
- duomenų rinkimo laikotarpis;

Tyrimo metu buvo panaudotas kokybinio tyrimo metodas – iš dalies struktūruotas interviu: šiam metodui būdinga vidinė struktūra, tačiau informantams leidžiama netrukdomai reikšti savo mintis²²⁸. Iš dalies struktūruotas interviu padeda gauti tikslesnę informaciją²²⁹. Pasirinktas interviu metodas – *pokalbis*. Pusiaus struktūruotas klausimynas yra taikomas tada, kai iš anksto būna numatyti ir apsvarstyti konkretūs klausimai ir jų pateikimo seka. Interviu klausimais (žr. 8,9,10 priedus) buvo siekiama išanalizuoti, su kokia technika ir technologijos naudojamos Lietuvos muitinės veikloje sulaikant kontrabandą, su kokiomis jų panaudojimo galimybėmis susiduriama bei kokios jų panaudojimo perspektyvos.

Tyrimo imtis ir duomenų rinkimas. Šiame tyrime atrenkant dalyvius, pasirinktas atvejų atrankos metodas, kuomet atranka atliekama pagal iš anksto apibrėžtus kriterijus. Apibrėžiami tam tikri kriterijai, kuriuos turi atitikti pasirenkami atvejai²³⁰. Šiame tyrime pasirinkta apklausti prokurorę, kurios specifika kontrabandos pažeidimai, Muitinės kriminalinės tarnybos Rizikos valdymo skyriaus viršininkę ir Vilniaus teritorinės muitinės Mobilųjų grupių posto viršininką.

Tyrimo eiga ir duomenų analizavimas. Pusiaus struktūruoti interviu atlikti 2023 m. lapkričio mėnesį. Interviu buvo atliekamas susitarus iš anksto, susitinkant su tyrimo dalyviais jų darbo vietoje pokalbio metu ir telefonu.

²²⁷ Inga Gaižauskaitė, Natalija Valavičienė, „Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu“ (Vilnius, 2016). <https://ebooks.mruni.eu/product/socialini-tyrim-metodai-kokybinis-interviu>

²²⁸ Vilma Žydžiūnaitė, „Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos. (Kaunas: Technologija, 2007).

²²⁹ Kęstutis Kardelis „Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. (2-asis pataisytas ir papildytas leidimas, Kaunas 2017).

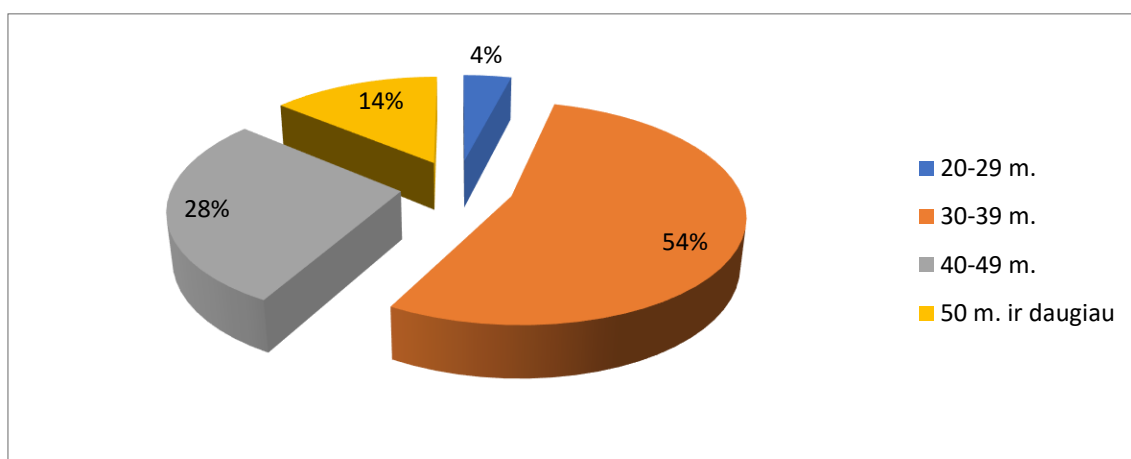
²³⁰ Inga Gaižauskaitė, Natalija Valavičienė, „Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu“ (Vilnius, 2016). <https://ebooks.mruni.eu/product/socialini-tyrim-metodai-kokybinis-interviu>

Tyrimo etika. Kaip nurodo I. Gaižauskaitė ir N. Valevičienė²³¹, tyrimuose, kuriuose duomenys renkami apklausos metodu, galioja etikos principai. Autorės išskiria keletą svarbiausių principų: savanoriškas sutikimas dalyvauti tyrime; anonimiškumo ir gautos informacijos konfidencialumo užtikrinimas. Prieš atliekant šį tyrimą, dalyviai buvo informuoti, kokių tikslų atliekamas tyrimas bei užtikrinti, kad jų atsakymai bus konfidencialūs ir panaudoti tik baigiamojo darbo tikslams.

3.2.2. Kiekybinio tyrimo rezultatų analizė

Siekiant išanalizuoti technikos ir technologijų panaudojimo ypatumus Lietuvos muitinėje, atlikta muitinės pareigūnų anketinė apklausa. Apklausos rezultatai pradedami analizuoti nuo respondentų demografinių duomenų. Respondentų amžius matyti 14 paveiksle.

14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

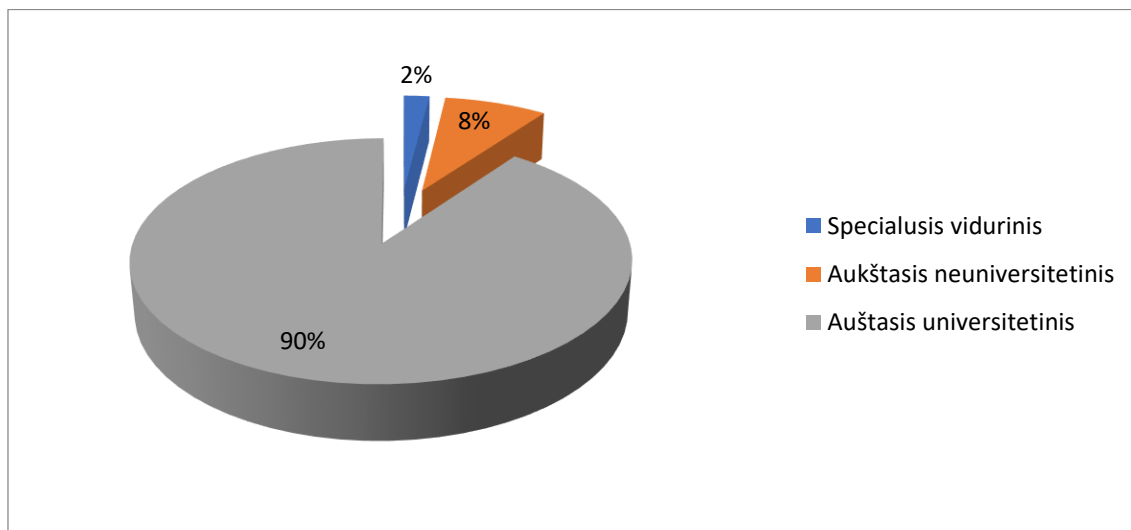
Sudaryta darbo autorės remiantis 7 priedu.

Išanalizavus respondentų demografinius duomenis, matyti, kad apklausoje didesnę dalį apklaustų muitinės pareigūnų sudaro pareigūnai, kurių amžius yra 30 – 39 metų (56 proc.). Mažesnę dalį apklaustų muitinės pareigūnų dalį sudaro pareigūnai, kurių amžius 40 – 49 metai (28 proc.), 50 ir daugiau metų (14 proc.) ir 20 - 29 metų (4 proc.).

15 paveiksle matyti respondentų išsilavinimas.

²³¹ Inga Gaižauskaitė, Natalija Valavičienė, „Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu“ (Vilnius, 2016). <https://ebooks.mruni.eu/product/socialini-tyrim-metodai-kokybinis-interviu>

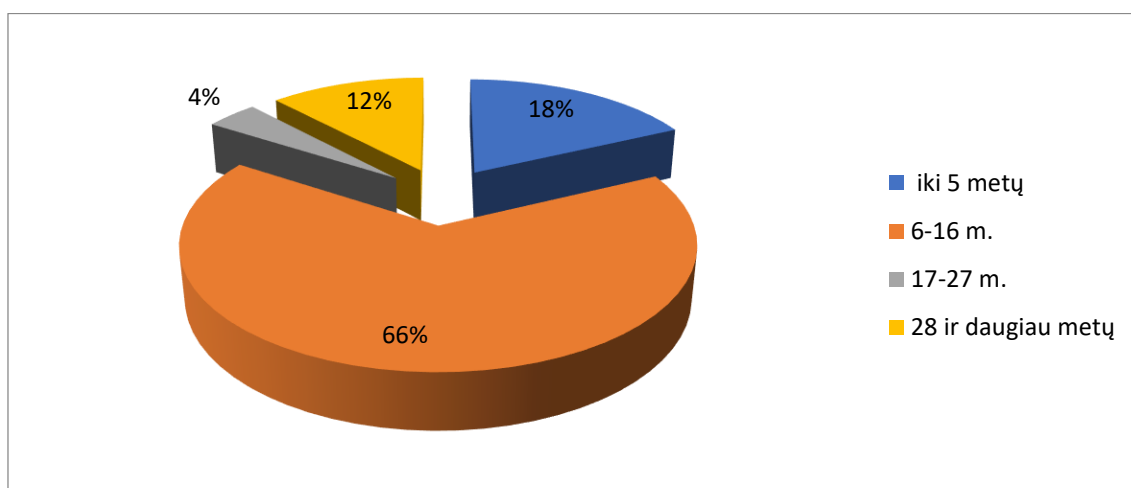
15 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Sudaryta darbo autorės remiantis 7 priedu

Kaip matyti 15 paveiksle, beveik visi apklausti Lietuvos muitinės pareigūnai turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą (90 proc.). Labai maža dalis apklaustų pareigūnų turi aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą (8 proc.) ir specialų vidurinį išsilavinimą (4 proc.). Tai rodo, kad apklausti respondentai yra kompetentingi pateikti nuomonę apie technikos ir technologijų panaudojimo ypatumus Lietuvos muitinėje sulaukiant kontrabandą. Tai patvirtina ir jų ilgametė patirtis (16 pav.).

16 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal patirtį LR muitinėje

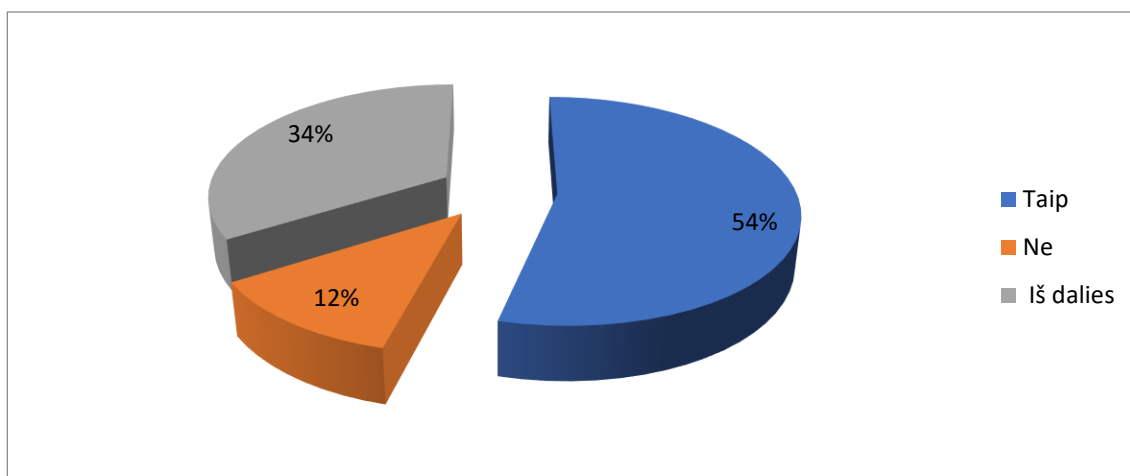

Sudaryta darbo autorės remiantis 7 priedu

Atlikta apklausa rodo, kad daugiau nei pusę apklaustų respondentų Lietuvos muitinėje dirba nuo 6 iki 16 metų (66 proc.). 18 proc. tyrimo dalyvių Lietuvos muitinėje dirba iki 5 metų, 12 proc. – 28 ir daugiau metų, o 4 proc. – 17 – 27 metų.

Daromos prielaidos, kad atliekant pareigas naudojama technika ir technologijos, apimant ir kontrabandos sulaikymą, palengvina muitinės pareigūnų darbą. Todėl muitinės pareigūnai buvo klausiami, ar juos tenkina darbo sąlygos (žr. 17 pav.).

17pav. Darbo sąlygų vertinimas

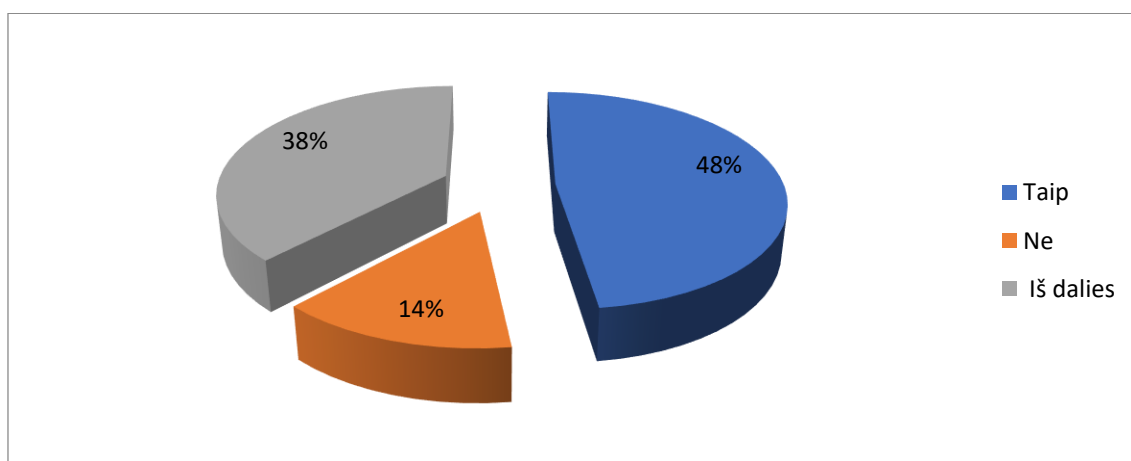

Sudaryta darbo autorės remiantis 7 priedu

54 proc. apklaustų muitinės pareigūnų nurodė, kas juos tenkina darbo sąlygos dirbant Lietuvos Respublikos postuose/padaliniuose. 34 proc. tyrimo dalyvių nurodė, kad juos darbo sąlygos tenkina iš dalies, o 12 proc. - netenkina. Tai rodo, kad muitinės pareigūnams suteiktos tinkamos darbo sąlygos, tik jas galima patobulinti, o tai padaryti būtų galima atnaujinant naudojamą techniką ir technologijas.

Sekančiame paveiksle matyti, ar Lietuvos muitinės pareigūnai turi galimybę kelti kvalifikaciją (žr. 18 pav.).

18 pav. Galimybė kelti kvalifikaciją

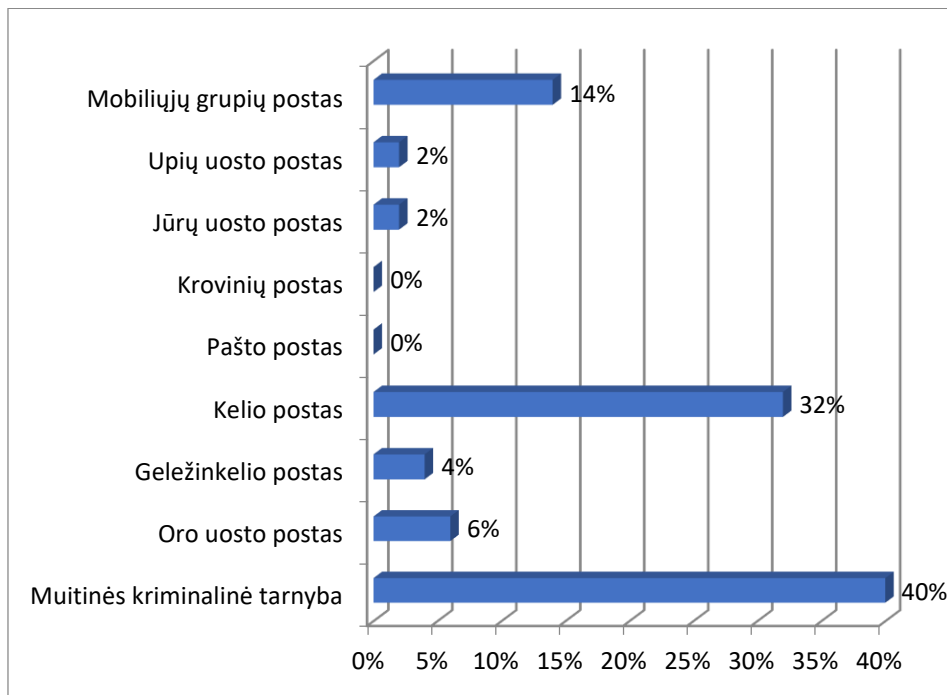
Sudaryta darbo autorės remiantis 7 priedu

Atlikta apklausa rodo, kad mažiau nei pusė apklaustų Lietuvos muitinės pareigūnų patvirtino turintis galimybę kelti kvalifikaciją (48 proc.), o šiek tiek daugiau nei ketvirtis, nurodė, kad turi galimybę kelti kvalifikaciją tik iš dalies (38 proc.). 14 proc. tyrimo dalyvių

teigia neturintys galimybės kelti kvalifikaciją. Tai rodo, kad Lietuvos muitinėje turi būti suteikiama daugiau galimybių kelti kvalifikaciją.

Buvo apklausiami skirtingų muitinės postų ir Muitinės kriminalinės tarnybos pareigūnai (žr. 19 pav.).

19 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal muitinės postą/padalinį, kuriame dirba

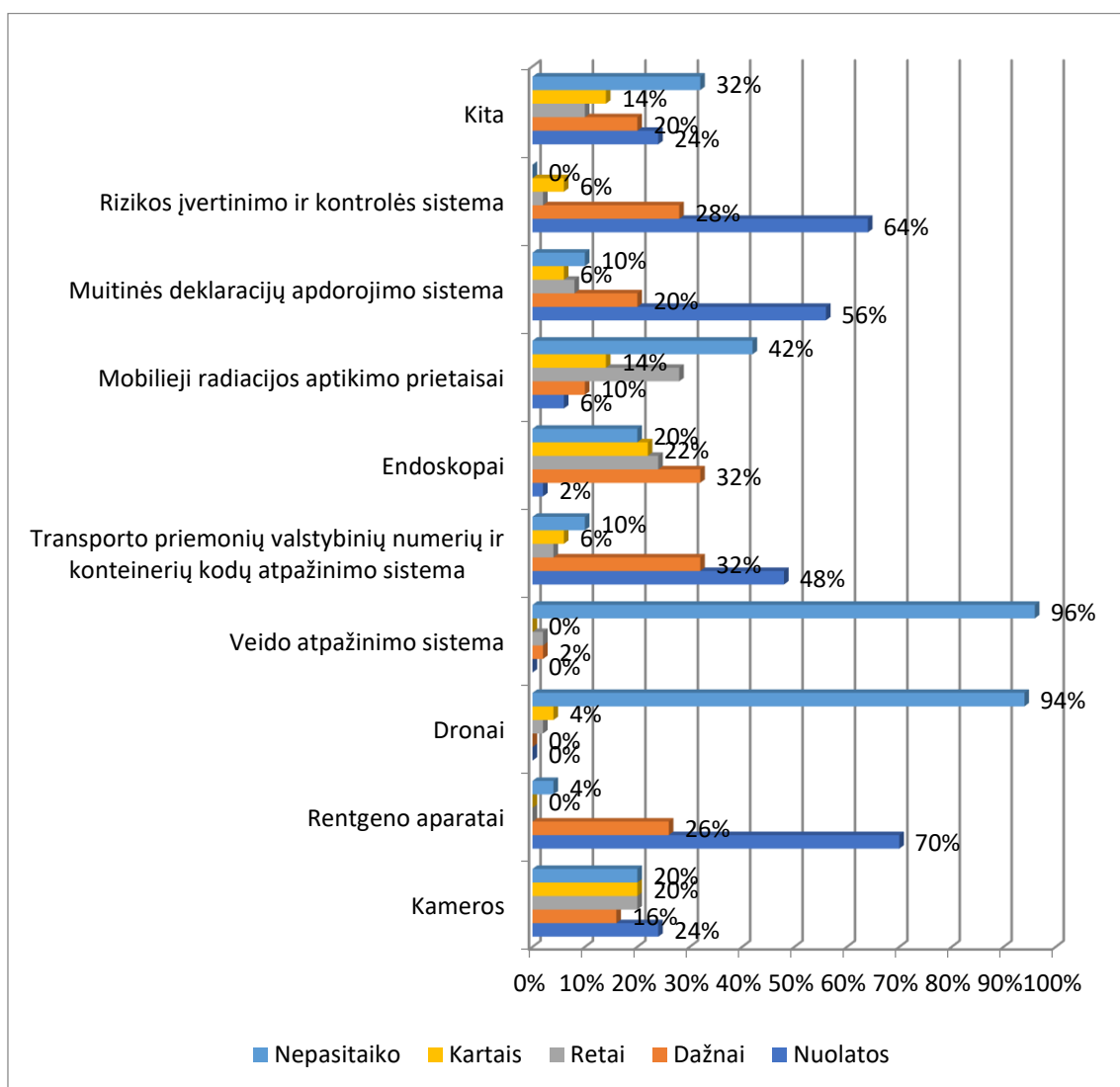

Sudaryta darbo autorės remiantis 7 priedu

Pateiktame paveiksle matyti, kad daugiausiai atsakymų pateikė respondentai, kurie dirba Muitinės kriminalinėje tarnyboje (40 proc.) ir kelio postuose (32 proc.). Šiek tiek mažesnė dalis atsakiusiųjų dirba mobiliųjų grupių poste (14 proc.), oro uosto poste (6 proc.), geležinkelio poste (4 proc.), jūrų uosto poste (2 proc.) ir upių uosto poste (2 proc.).

Analizuojant technikos ir technologijų panaudojimo ypatumus Lietuvos muitinėje, Lietuvos muitinės pareigūnai buvo klausiami, kokia technika ir technologijos naudojamos muitinės veikloje, siekiant nustatyti kontrabandos atvejus. (žr. 20 pav.).

20 pav. Technika ir technologijos naudojamos muitinės veikloje, siekiant nustatyti kontrabandos atvejus

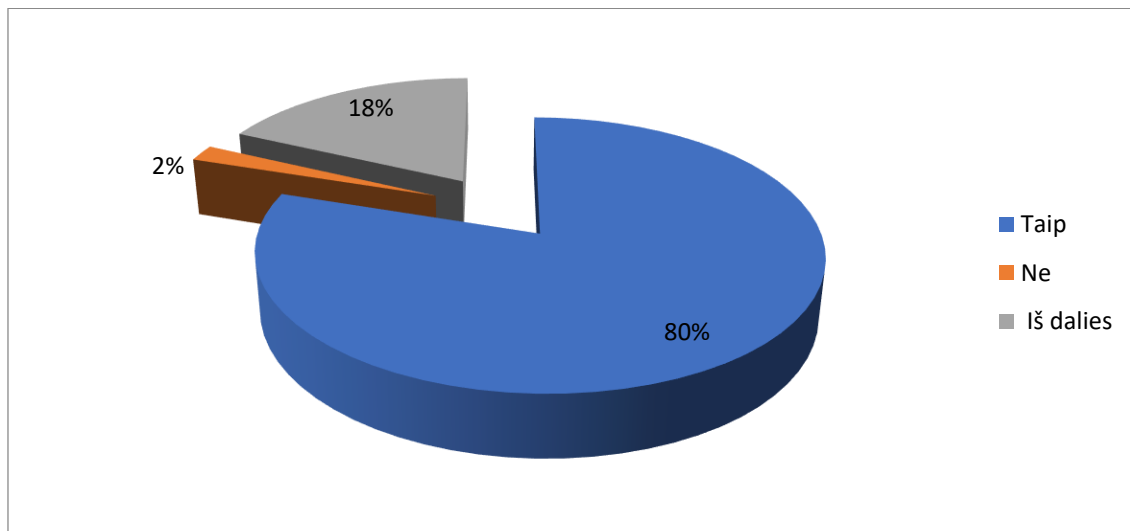

Sudaryta darbo autorės remiantis 7 priedu

Lietuvos muitinės pareigūnų apklausa rodo, kad muitinėje kontrabandos sulaikymui nuolatos naudojami rentgeno aparatai (70 proc.), rizikos įvertinimo ir kontrolės sistema (64 proc.), muitinės deklaracijų sistema (56 proc.), transporto priemonių valstybinių numerių ir konteinerių kodų atpažinimo sistema (48 proc.) bei kameros (24 proc.). 32 proc. tyrimo dalyvių nurodo, kad dažnai Lietuvos muitinėje sulaikant kontrabandą, naudojami endoskopai. Tyrimo dalyviai nurodė, kad muitinės veikloje, sulaikant kontrabandą nepasitaiko atvejų, kai naudojama veido atpažinimo sistema (96 proc.), dronai (94 proc.) bei mobilieji radiacijos prietaisai (42 proc.). Galime daryti prielaidas, kad minėtos technikos ir technologijos dažniau naudojamos Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnų.

Kadangi rentgeno aparatai yra viena dažniausiai naudojamų technikų, sulaikant kontrabandą, tyrimo dalyviai buvo klausiami, ar rentgeno aparatai yra efektyvi priemonė kovoje su kontrabanda (žr. 21 pav.).

21 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas, ar rentgeno aparatai yra efektyvi priemonė kovoje su kontrabanda

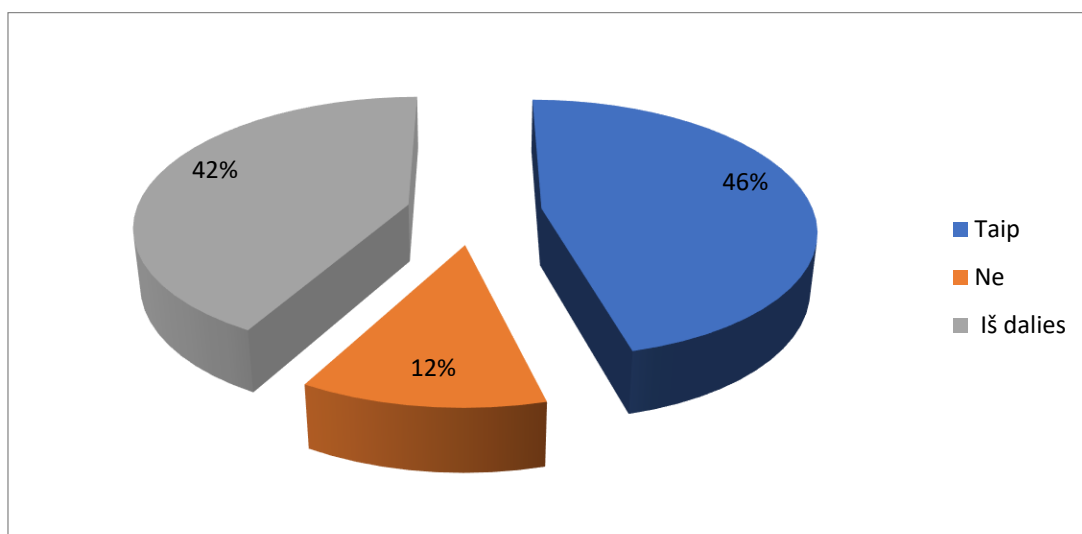

Sudaryta darbo autorės remiantis 7 priedu

Atlikta apklausa atskleidžia, kad dauguma Lietuvos muitinės pareigūnų mano, kad rentgeno aparatai yra efektyvi priemonė kovoje su kontrabanda (80 proc.). Kiek mažesnė tyrimo dalis rodo, kad rentgeno aparatai tik iš dalies padeda kovoti su kontrabanda (18 proc.) arba visai nepadaeda (2 proc.).

22 paveiksle matyti, ar tinkamai reglamentuojamas technikos ir technologijų naudojimas, atliekant muitinės pareigas.

22 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas, ar tinkamai reglamentuojamas technikos ir technologijų naudojimas, atliekant muitinės pareigas

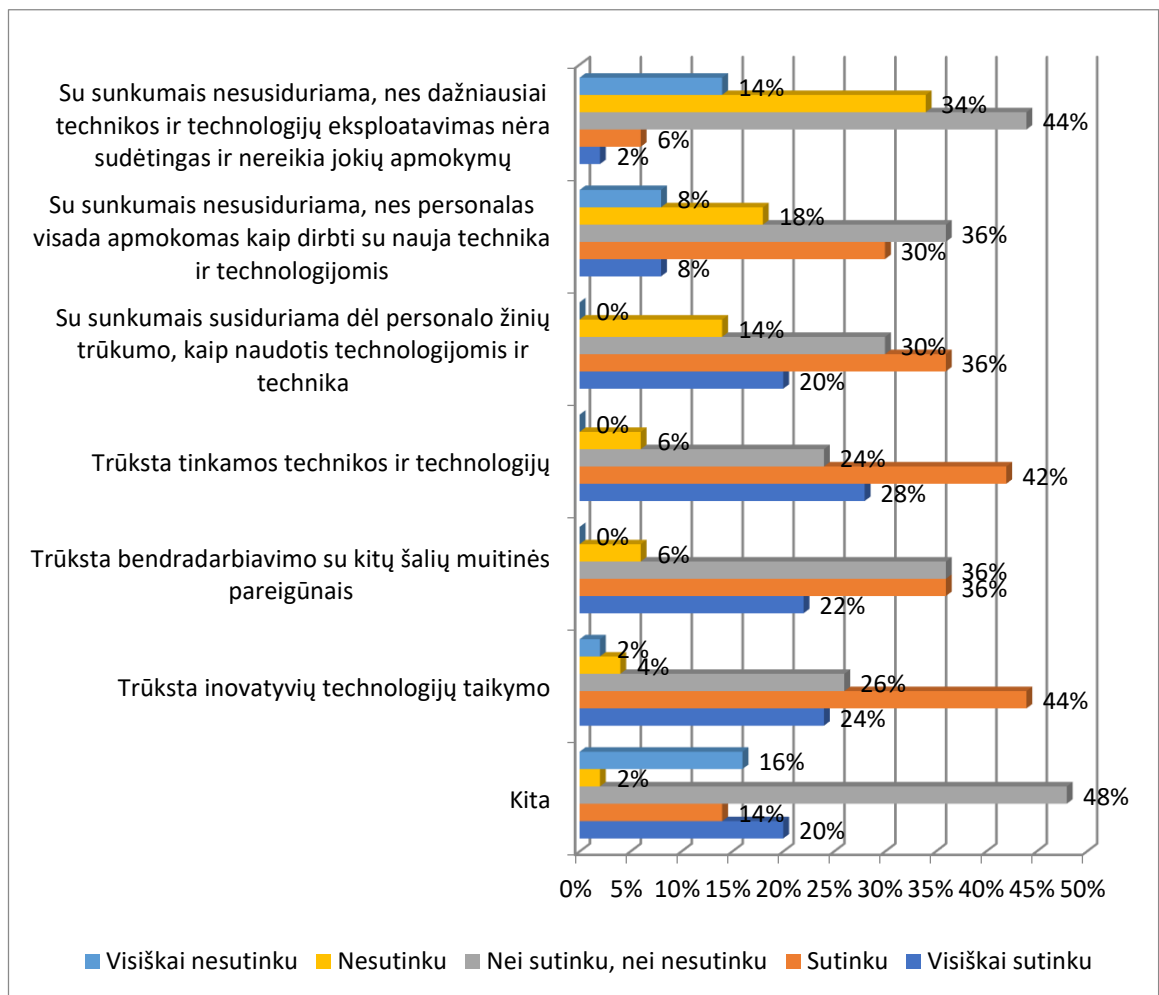

Sudaryta darbo autorės remiantis 7 priedu

Viena dalis apklaustų Lietuvos muitinės pareigūnų nurodo, kad yra tinkamai reglamentuojamas technikos ir technologijų naudojimas, atliekant muitinės pareigas (46 proc.), o kita dalis, kad iš dalies tinkamai reglamentuojama technikos ir technologijų naudojimas, atliekant muitinės pareigas (42 proc.). 12 proc. tyrimo dalyvių nurodė, kad netinkamai reglamentuojamas technikos ir technologijų naudojimas, atliekant muitinės pareigas. Tokie Lietuvos muitinės pareigūnų atsakymai leidžia teigti, kad reikia tobulinti technikos ir technologijų naudojimo reglamentavimą, atliekant muitinės pareigas.

Siekiant sužinoti, kokios priemonės galėtų pagerinti respondentų darbo sąlygas bei atliekamų pareigų kokybę, buvo klausiama su kokiais sunkumais susiduria muitinės pareigūnai naudojant techniką ir technologijas. Atsakymai matyti 23 paveiksle.

23 pav. Sunkumais su kuriais muitinės pareigūnai susiduria naudojant techniką ir technologijas

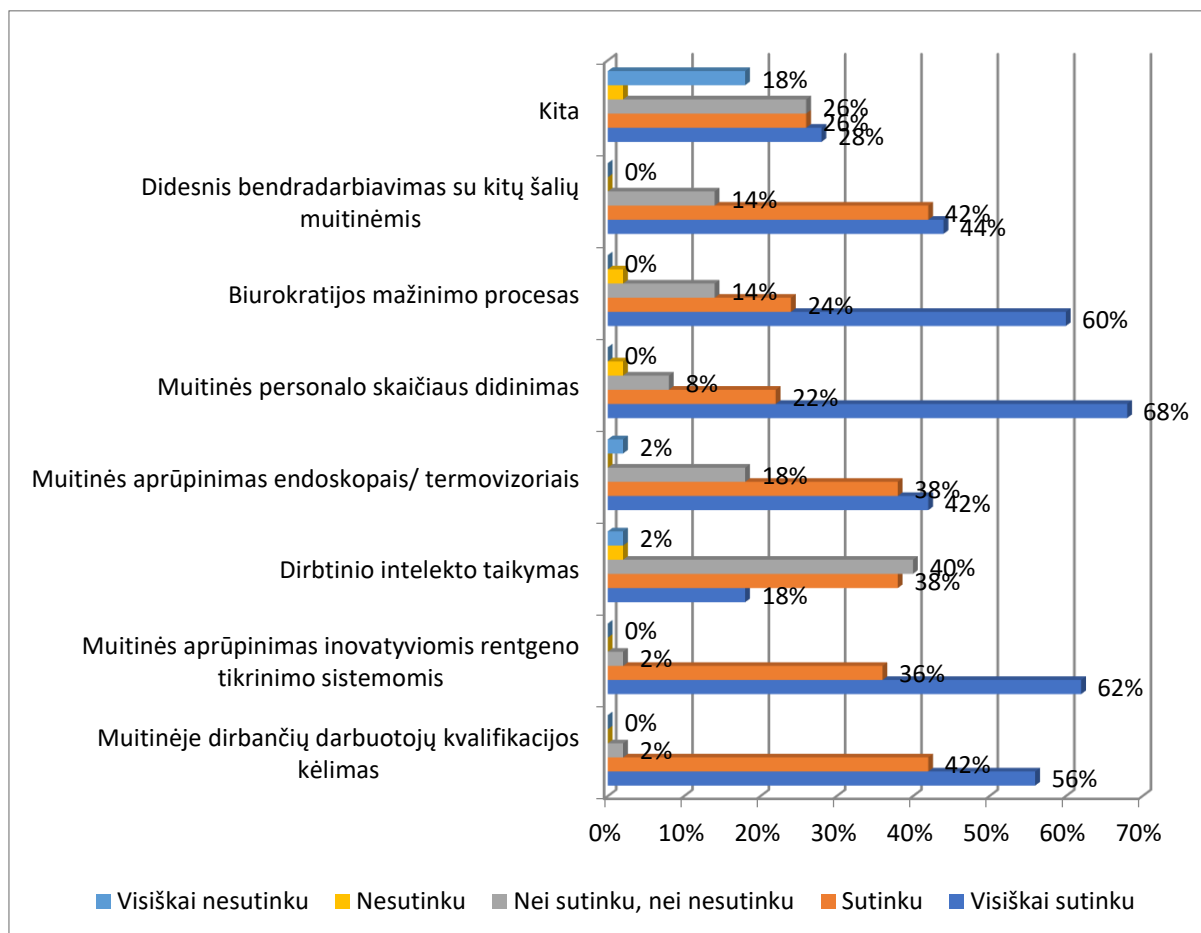
Sudaryta darbo autorės remiantis 7 priedu

Didesnė dalis muitinės pareigūnų sutinka, kad naudojant techniką ir technologijas trūksta inovatyvių technologijų taikymo (44 proc.), tinkamos technikos ir technologijų (42 proc.) bei personalui trūksta žinių, kaip naudotis technika ir technologijomis (36 proc.). 36 proc. tyrimo dalyvių sutinka, 36 proc. – nei sutinka, nei nesutinka, kad trūksta bendradarbiavimo su kitų šalių

muitinės pareigūnais. Dauguma tyrimo dalyvių, kurie nei sutinka, ne nesutinka įvardijo kitus sunkumus (48 proc.), nurodo, kad dažniausiai technikos ir technologijų eksplotavimas nėra sudėtingas ir nereikia jokių apmokymų (44 proc.) bei, kad personalas yra visada apmokamas dirbti su nauja technika ir technologijomis (36 proc.).

24 paveiksle matyti, kokios muitinės pareigūnų požiūriu, priemonės užtikrintų muitinės darbo našumą kontrabandos nustatymo atžvilgiu.

24 pav. Priemonės užtikrinančios muitinės darbo našumą kontrabandos nustatymo atžvilgiu

Sudaryta darbo autorės remiantis 7 priedu

Kaip matyti pateiktame paveiksle, apklaustų muitinės pareigūnų nuomone, darbo našumą kontrabandos nustatymo atžvilgiu padėtų užtikrinti muitinės personalo skaičiaus didinimas (68 proc.), aprūpinimas inovatyviomis rentgeno tikrinimo sistemomis (62 proc.), biurokratijos mažinimo procesas (60 proc.), darbuotojų kvalifikacijos didinimas (56 proc.), didesnis bendradarbiavimas su kitų šalių muitinėmis (44 proc.) bei aprūpinimas edoskopais/termovizoriais (42 proc.). 40 proc. tyrimo dalyvių nei sutinka, nei nesutinka, kad muitinės darbo našumą kontrabandos nustatymo atžvilgiu padėtų užtikrinti dirbtinio intelekto taikymas.

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad muitinėje kontrabandos sulaikymui nuolatos naudojami rentgeno aparatai, Rizikos įvertinimo ir kontrolės sistema, Muitinės deklaracijų apdorojimo sistema, Transporto priemonių valstybinių numerių ir konteinerių kodų atpažinimo sistema, bei kameros. Muitinės pareigūnų vertinimu, rentgeno aparatai yra efektyviausia priemonė kovoje su kontrabanda. Tai pat apklausa rodo, kad tobulinant technikos ir technologijų naudojimą kontrabandos sulaikymui, yra reikalinga didinti darbuotojų skaičių ir tobulinti jų kvalifikaciją, naudoti technika ir technologijomis, gerinti technikos ir technologijų naudojimo reglamentavimą, atliekant muitinės pareigas, mažinti biurokratijos procesą dokumentų pildyme bei didinti bendradarbiavimą su kitomis muitinėmis. Reikia pastebėti, jog pagal mūsų atliktą tyrimą problemą galima nagrinėti ir kitais pjūviais, įvertinant respondentų amžių, darbo stažą, kvalifikacinius parametrus, darbo vietą, kas nėra pagrindinis šio darbo tikslas, ir dėl ribotos darbo apimties plačiau analizuojama nebuvo.

3.2.3. Kokybinio tyrimo rezultatų apibendrinimas

Siekiant išanalizuoti, kokia technika ir technologijomis dažniausiai naudojasi muitinės pareigūnai bei kas efektyviausiai padeda kovoje su kontrabanda, buvo atliktas kokybinis tyrimas, interviu apklausa su Kauno apylinkės prokurore²³², Muitinės kriminalinės tarnybos (toliau – MKT) Rizikos valdymo skyriaus viršininke²³³ bei Vilniaus teritorinės muitinės (toliau – VTM) Mobilųjų grupių posto viršininku²³⁴.

Pirmiausiai buvo siekiama išsiaiškinti, koks kontrabandos nusikalstamumo mastas Lietuvoje. Todėl prokurorės buvo klausiama, koks yra kontrabandos pobūdžio nusikalstamų veikų paplitimo lygis ir kokios yra naujausios kontrabandos tendencijos. Į ką respondentė atsakė, kad *labiausiai paplitusi tabako gaminių ir cigarečių kontrabanda, tačiau tai nėra tolygu su narkotikų, ginklų ar žmonių kontrabanda, kurios kelia dar didesnę grėsmę valstybei. Dažnėja pinigų kontrabanda, ypač ukrainietišku grynųjų pinigų, strateginių prekių kontrabanda. Taip pat labai suintensyvėjo gintaro kontrabanda, atskirų prekių ženklų, kurie yra rinkoje einami ir jie turi paklausą, kontrabanda. Retkarčiais pasitaiko ir gyvūnų kontrabanda. Kalbant apie tendencijas Prokurorės teigimu didėja smulkioji kontrabanda, grįžtama prie senų slėpimo būdų, kai slepiama po rūbais, ir lengvosiuose automobiliuose. Atkreipiamas dėmesys į gabenimo būdą, kai kontrabanda gabenama dronais, skraidyklėmis, nes tokius nusikaltimus sunku užkardyti, bei nustatyti pažeidėjus, galiausiai rastos kontrabandinės prekės pripažįstamos šeimininku turtu.*

²³² Interviu metu užduoti klausimai priede Nr. 8

²³³ Interviu metu užduoti klausimai priede Nr. 9

²³⁴ Interviu metu užduoti klausimai priede Nr. 10

Apibendrinama apie kontrabandos paplitimo lygį, prokurorė nurodo, kad kontrabandos dalykas nėra vien teisėsaugos institucijų problema ar muitinės, ar kažkurios apskritai teisėsaugos institucijos, o globalesnis valstybės požiūris, nes tai yra valstybės saugumo strategija, yra planai kuriose numatyti prioritetai ir grėsmės. Tiesiog keičiant įstatymus ir griežtinant bausmes problemos neišspręsimė. Įstatymo pakeitimams įvertinti reikia laiko, sankcijų griežtinimas šios problemos neišsprendžia, gali tik kuriam laikui pažaboti, kol atras kitą būdą. Kadangi įprastai tas pats asmuo nepriklausomai nuo baudžiamumo, dažniausiai kartoja nusikalstamą veiką.

Analizuojant, kokią įtaką turi naudojama technika ir technologijos sulaikant kontrabandą, prokurorės ir MKT Rizikos valdymo skyriaus viršininkės, buvo prašoma pasidalinti savo nuomone. Prokurorė nurodė, kad informacinės sistemos bei techninė įranga tokia kaip rentgenai yra efektyvi pagalba, o efektyviausia technologija, jau inicijuojamas dirbtinio intelekto taikymas, kurio galimybės yra didžiulės, tik jas reikia išnaudoti. Respondentė pritaria, kad DI taikymas muitinėje turės didelės naudos tiek kontrabandos nustatymui, tiek muitinės veiklos efektyvumui didinti. Be to, pažymima, kad teisėsaugos institucijų technika ir technologijos turėtų būti geresnės nei nusikaltėlių (pvz. ryšio įrenginiai).

Muitinės kriminalinės tarnybos Rizikos valdymo skyriaus viršininkė nurodo, kad technologijos labiau naudojamos kontrabandos atvejo nustatymui, per kurias muitinė pirmiausiai sužino, apie galimai įtariamą kontrabandą, o technika dažniausiu atveju patvirtina kontrabandos gabenimo faktą. Tyrimo dalyvių atsakymai rodo, kad naudojama technika ir technologijos turi įtakos kontrabandos sulaikymui, ir ši įtaka yra efektyvi, padeda nustatyti kontrabandos atvejus bei sulaikyti įtariamą kontrabandą.

MKT Rizikos valdymo skyriaus viršininkė buvo klausama apie naudojamas technologijas kontrabandos sulaikymui: muitinės veikloje naudojamos 3 deklaracijos apdorojimo sistemos. Tai yra MDAS, kuri apdoroja importo ir eksporto deklaracijas, jų laikymą bei saugojimą. Nauja sistema iMDAS apdoroja pašto siuntų deklaracijas. Tačiau palaipsniui MDAS keičiamas į iMDAS, ir viskas kas yra MDAS, pereina į iMDAS. Dar viena muitinės veikloje naudojama technologija yra NTKS, kuri yra skirta tranzito deklaracijų apdorojimui. Svarbi yra RIKS sistema, kuri vertina gautų deklaracijų duomenis rizikos požiūriu. Rizikos įvertinimo ir kontrolės sistemoje yra ir rizikos profiliai. Rizikos profiliai tai yra taisyklės, pagal kurias sistema atrenka galimai rizikingas deklaracijas ir jas nukreipia tikrinimui ir po tikrinimo paaiškėja ar tai galima kontrabanda ar kitoks muitinės taisyklių ir mokesčių teisės pažeidimas. MKT RVS viršininkė taip pat pateikia procesą, kaip RIKS sistema vertina deklaracijų duomenis. Sistema vertindama deklaracijų duomenis duoda geltoną, raudoną arba žalią signalą. Jei gaunamas geltonas ar raudonas signalas, yra privalomas tam tikras tikrinimas. Atlikus tikrinimą paaiškėja, ar yra pažeidimas, ar reikia dar imtis kitų, papildomų veiksmų, pavyzdžiui, paimti mėginius. Tuo

remiantis paaiškėja, ar ta prekė deklaruota ar čia kitokia preke ir rodo, kad buvo deklaravimo taisyklių pažeidimas. Dar viena reikšminga sistema yra NAS, į kurią taip pat galima dėti tam tikrus rizikos profilius, kuri fiksuoja įvažiuojančias ir išvažiuojančias transporto priemones į pasienio postus. Prie technologijų galima priskirti ir mėginių ėmimą, kuris yra labai svarbus, kadangi paėmus mėginius galima nustatyti ar gabenama prekė atitinka deklaruojamą. Taip pat galima paminėti, kad muitinės įforminimo metu, muitinė dar turi auditavimo teises ir galimybes. Tai yra tikrinimas po muitinės įforminimo. Tam irgi naudojama informacinė sistema AUDITAS, kuri vertina pagal daugybę anksčiau pateiktų duomenų deklaracijų riziką, tiek subjektų, kurie vykdo tą veiklą, riziką. Sistema AUDITAS nurodo rizikos lygį ir rekomendacijas auditoriui kurios įmonės turėtų būti audituojamos. Tuomet auditorius fiksuoja jau savo tikrinimo veiksmus ir rezultatus. Ir tokiu būdu nustatomi pažeidimai, o ypač mokestiniai pažeidimai.

Pateikdama, kokios technikos naudojamos kontrabandos sulaikymui MKT RVS viršininkė nurodo atstumų matuoklius, atsuktuvus, ir kitas priemones, skirtas fiziškai patikrinti transporto priemones ar krovinį. Viena svarbiausių technikų yra rentgeno sistemos, kurios atlieka ir dalį tikrinimo ir dalį rizikos vertinimo. Peršvietus transporto priemonę, jos vaizdą analizuoja specialistai ir pagal vaizdo analizę nustato, ar yra kažkas slepiama, taip pat ar prekės atitinka deklaracijoje nurodytas prekes. Galiausiai, reikalingas fizinis posto pareigūno patikrinimas, kas ten vežama, kas slepiama ir kiek yra to kas vežama/slepiama. Kilus įtarimui joks tikrinimas nesibaigs technikos ar technologijų panaudojimu, būtinai toliau bus atliekamas fizinis tikrinimas.

VTM Mobilijų grupių posto viršininko taip pat buvo klausama, kokia technika ir technologijos yra naudojamos Lietuvos muitinės veikloje sulaikant kontrabandą. Tyrimo dalyvis nurodė, kad pagrindinė technika tai rentgeno kontrolės sistema, dar naudojami tankio matuokliai, tokie įrankiai, kaip plaktukai, suktukai, dar prie įrangos galima priskirti šunis ir narkotikų testus. Mobilioji grupė turi automobilį, kuris priskirtas radiacinei detekcijai, nors kiekvienas automobilis įvažiuojantis į Lietuvos Respubliką ir taip pravažiuoja pro radiacijos detekcijos vartus. Taip pat pareigūnai turi prietaisą, kuris skirtas narkotinių medžiagų nustatymui. Lazerinis spektrografas, šviečia į medžiagą, ir iš įrašytos į įrenginį narkotikų bibliotekos sąrašo matome, kokią medžiagą turi kontrabandos nešėjas. Tačiau respondentas pateikia šios technologijos pagrindinį minusą, kad ši technika labai brangi (30 000 tūkst. eurų. o 12000 tūkst., eurų kainuoja bibliotekos atnaujinimas metams), o teismas šio testo atsakymo nepripažįsta įrodymu kontrabandos nusikaltimo bylose, bet kuriuo atveju teismui visada reikia ekspertizės iš laboratorijos. Apibendrinant, pagrindinės technikos – tai rentgeno kontrolės sistemos ir fizinis tikrinimas, o visa kita tik pagalbinės priemonės.

Abu muitinės pareigūnai buvo klausiami, kokios technikos ar technologijų trūksta Lietuvos muitinei, siekiant efektyvesnės kovos su kontrabanda. Tyrimo dalyvė, nurodė nemananti, kad trūksta technikos ar technologijų. Didžiausias trūkumas, kad kelio posto struktūra yra nepritaikyta muitinei. Jei tikrini viena krovinį, tai tada blokuoji eilę kitiems, be to, nepritaikytos rentgeno sistemos, jos turėtų būti padėtos taip, kad automobiliai negalėtų nepravažiuoti pro rentgeną. Tačiau dabartinė postų infrastruktūra leidžia išvengti posto kontrolės bei kamerų. Kamerų yra prikabinutų daug, bet vis tiek pasitaiko atvejų, kad automobiliai pravažiuoja neužfiksuoti jokios kameros. Nors daugybę metų bandoma dėlioti kameras, kelio užtvarus, svarstyklės, rentgenus, kad nebūtu galima pravažiuoti pro postą išvengiant kontrolės, bet šito 100 proc. nėra pasiekta. Jeigu būtų sutvarkyta postų struktūra ir procesai būtų sutvarkyti tinkamai, tada būtų galima kalbėti apie muitinės darbuotojų skaičiaus ar kompetencijos trūkumą. Atlikta apklausa rodo, kad visų automobilių kontrolę trukdo atlikti didelis dėmesys raštvedybai, nes užuot tikrinus muitininkai pildo keliolika formų, keliose vietose, o informacinės sistemos sudėtingėja, reikalingos aukštesnės kompetencijos, jaunų pareigūnų neateina, o vyresniems pareigūnams sunkiau su tomis sistemomis. Galimai šias problemas padės išspręsti DI, kuris padės greičiau išanalizuoti didžiulę aibę duomenų. Tačiau jis taip pat turi trūkumų, nes dirbtinis intelektas gali nustatyti, kad yra kažkas negerai, o tikrinimą vis tiek turi atlikti žmogus. Dar vienu DI trūkumu galima įvardinti muitinės rizikų kaitą. Jei prieš 3 metus didysis nusikaltimas būdavo kontrabanda, dabar reikia kovoti su sankcionuojamų prekių neteisėtu gabenimu, todėl nėra iki galo aišku, ką būtent turi mokėti aptikti DI. Be to, DI mokosi iš turimų duomenų, kuriuos pagal muitinės veiklos specifiką suvedinėja žmogus, o žmonės klysta. Apibendrinant, galima teigti, kad geriausias būdas šiai problemai spręsti galėtų būti dirbtinio intelekto ir žmogaus sąveika.

Mobiliųjų grupių posto viršininkas įvardija tokią pat problemą kaip ir Rizikos valdymo skyriaus viršininkė, ir nurodo, kad technikos atžvilgiu, labiausiai trūksta infrastruktūros postų, kuriuose būtų kontroliuojama, kai yra įvažiuojama į postus. Turėtų būti tokie fiziniai barjerai, kaip pvz. iškylantis ar metalinis kelio užtvarus arba peiliai, kurie automobiliui norint išvažiuoti, jam subadytų padangas ir jis negalėtų išvažiuoti.

Taip pat Mobiliųjų grupių posto viršininkas, kaip problemą išskiria tai, kad naudojamos muitinės tikrinimo sistemos (pvz., rentgenai) pakankamai nesudėtingos, tačiau genda dažnai, o jų remontai kainuoja brangiai. Pasirašytos labai nemažų verčių sutartys su keliomis įmonėmis, kurios aptarnauja. Pagrindinė problema dėl rentgeno kontrolės yra konkurencijos nebuvimas rinkoje, dėl rentgeno kontrolės sistemos taisymo, dėl ko reikia laukti bent dvi savaites, kol rentgeno kontrolės sistema bus sutvarkyta. Respondentas nepasigenda naudojamos technikos, kiek jos reikėdavo anksčiau. Dabar visas darbas atliekamas tik muitinės postuose, ant kelio

MGP pareigūnai nedirba. Tačiau, įdiegus centralizuotą rentgeno vaizdų analizę, yra poreikis postuose apmokyti pareigūnus dirbti su rentgeno kontrolės sistemomis. Pažymėtina, kad yra tik keli mobilūs rentgenai Lietuvoje, bet netrukus jų kiekis padidės.

Analizuojant šiuolaikinės kontrabandos kriminalistinės techninės politikos formavimą, MKT Rizikos valdymo skyriaus viršininkė buvo klausama, kokie standartai ir reikalavimai keliami naujai diegiamoms technologijoms Lietuvos muitinėje. Apklausta tyrimo dalyvė nurodė, kad standartai ir reikalavimai yra nuolat griežtinami, aukštinami. Vis daugiau keliami reikalavimų, kad būtų parašyta techninė specifikacija naujam sistemos pirkimui ir tai yra labai sudėtingas ir didelis darbas, nes reikalauja labai daugelio ir skirtingų kompetencijų. Pagrindiniai reikalavimai diegiamoms sistemoms Lietuvoje yra asmens duomenų apsauga ir kibernetikos saugumas. Muitinė privalo labai griežtai saugoti asmens duomenis, kad apsikeisti duomenimis, reikia daug laiko, yra didelė biurokratija. Tuo tarpu, pažeidėjai duomenimis gali laisvai dalintis ir tuo yra pranašesni. Be abejo, taip pat svarbi sistemų greیتaveika, nes turi viskas veikti greitai ir akimirksniu.

Prokuratorė vertindama, ar Lietuvoje yra pakankamai reglamentuojamas technikos ir technologijų naudojimas muitinėje, teigia, kad reglamentavimas yra pakankamas, jei viskas daroma pagal teisės aktų reikalavimus. Problemų kyla atliekant nusikalstamos veikos tyrimą, jei svarbūs duomenys blogai užfiksuoti ir/ar netiksliai atliekamas tyrimas, kyla problemų. Tas pats dėl perklausimų ir sekimo priemonių naudojimo, kai yra nepakankamai kokybiški įrašai, ar nesilaikoma reikalavimų, byla, nagrinėjant teisme gali būti pralaimėta. Taip pat būna, kad apžiūros protokole nenurodoma tiksliai kontrabandos radimo vieta. Pasitaiko klaidų ir su cigarečių kiekiais, pareigūnai blogai suskaičiuoja, o vertė būna ant pačios ribos tarp administracinės ir baudžiamosios atsakomybės. Tačiau apibendrinant, situacija gerėja, pareigūnai stengiasi daryti kuo mažiau klaidų ir laikytis teisės aktuose numatytos tvarkos.

Taip pat prokuratorės buvo prašoma pasakyti savo nuomonę, kaip vis atsinaujinančių technologijų naudojimas, turint omenyje sparčiai plintantį dirbtinį intelektą, padės kontrabandos mažinimui. Jos manymu, dirbtinis intelektas, turėtų palengvinti rizikos vertinimą, atskirti rizikingus krovinius pagal krovinį, jo gabenimo kelią, pagal juridinius asmenis. Gali padėti susekti, kas yra kontrabandos gabenimo organizatorius bei nustatyti ryšius tarp krovinio vežėjo ir kontrabandos organizatoriaus. Dirbtinio intelekto galimybės yra neribotos, tikrai reikia pačiam sistemos naudotojui identifikuoti, kur galima jas panaudoti ir kaip tai gali palengvinti jo darbą. Atkreipiamas dėmesys, kad taikant dirbtinį intelektą turi būti užtikrinta asmens duomenų apsauga.

Apibendrinant kokybinio tyrimo rezultatus, galima teigti, kad pagrindinė kontrabandos tyrimo problema yra ta, kad į ją žiūrima paviršutiniškai ir tai nepakankamai tiksliai

reglamentuota. Atliktas tyrimas rodo, kad nepaisant to, kad naudojamas didelis kiekis technologijų, tačiau vis dar trūksta inovatyvios technikos (DI), kuri labiau sustiprintų pasienio kontrolę, taip pat trūksta kvalifikuotų specialistų. Apklausti dalyviai kaip pagrindinę problemą įvardija netinkamą postų infrastruktūrą, leidžiančią išvengti muitinės kontrolės, bei brangias ir sudėtingas muitinės technikos ir technologijų pirkimo ir jų priežiūros / remonto procedūras. Todėl apibendrinant, galima teigti, kad pasitvirtino magistro baigiamojo darbo ginamasis teiginys, kad savalaikės ir paprastesnės būtinios technikos ir technologijų įsigijimo procedūros užtikrintų veiksmingą muitų teisės aktų įgyvendinimo kontrolę.

Atliktas tyrimas rodo, kad dirbtinis intelektas padėtų pagreitinti kontrabandos sulaikymo procesus bei nustatyti kontrabandos vietas, tačiau be pareigūno atlikto fizinio tikrinimo, kontrabandos sulaikymas neįvyks. Analizuojant tyrimo rezultatus, pasitvirtino magistro baigiamojo darbo ginamasis teiginys, kad Lietuvos Respublikoje nėra technikos ir technologijų naudojimo politikos, daugiau dėmesio turi būti skiriama pareigūnų kvalifikacijos kėlimui, būtinas biurokratijos mažinimas tiek įsigyjant ir prižiūrint technikas ir technologijas, tiek jas naudojant.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Įgyvendindama jai priskirtus uždavinius muitinė naudoja naujausias technikas, diegia modernias technologijas. Pagrindinės tai: rentgeno aparatai, Rizikos įvertinimo ir kontrolės sistema, Muitinės deklaracijų apdorojimo sistema, Transporto priemonių valstybinių numerių ir konteinerių kodų atpažinimo sistema. Svarbios ir kitos kontrabandos nustatymo ir sulaikymo priemonės tai: valstybės sienos apsaugos stiprinimas, rizikos valdymas, glaudus bendradarbiavimas tarp valstybės institucijų bei tarptautinis bendradarbiavimas.

2. Prasidėjus karui tarp Rusijos ir Ukrainos Lietuvos muitinė ne tik kovoja su kontrabanda, bet privalo užkirsti kelią neteisėtam sankcionuotų prekių gabenimui. Atsižvelgiant į tai pasitvirtino šio baigiamojo magistro darbo ginamasis teiginys, kad muitinė turi būti pasirengusi prisitaikyti prie besikeičiančių aplinkybių, kurios turi įtakos kontrabandos dalykui ir jos gabenimo tendencijoms.

3. Rizikos valdymas – yra sistemingas darbas kuriant ir praktiškai įgyvendinant rizikos prevencijos ir mažinimo priemones, jų taikymo efektyvumo įvertinimas, taip pat muitinės operacijų atlikimo kontrolė, nuolat atnaujinant, analizuojant ir tikslinant turimą informaciją muitinėje. Mažinant rizikas, susijusias su kontrabanda, svarbiu aspektu tampa muitinės kontrolė, kai tikrinamos importuojamos ar eksportuojamos prekės, kurių tikrinimui naudojamos technikos ir technologijos.

4. Didelį pranašumą Lietuvos muitinei turėtų suteikti dirbtinis intelektas, kuris optimizuotų muitinės pareigūnų veiklą ir sumažintų krūvį, padėtų nustatyti rizikingus krovinius bei geriau ir greičiau užkirsti kelią muitų teisės aktų pažeidimams.

5. Lietuva, Lenkija ir Latvija, saugodamos ES išorines sienas, naudoja panašią techniką ir technologijas. Lenkija lyginant su Latvija ir Lietuva naudoja daugiau inovatyvios technikos ir technologijų bei yra pirmaujanti valstybė narė CELBET ekspertų grupėje. Latvija ir Lietuva taiko centralizuotą rentgeno vaizdų analizės sistemą bei 2017 m. įdiegė bendrą BAXE sistemą, kuri ne tik padidino kontrabandos sulaikymo atvejų skaičių, bet leidžia šalims dalintis patirtimi.

6. Pasitvirtino magistro baigiamojo darbo ginamasis teiginys, kad Lietuvos Respublikoje nėra technikos ir technologijų naudojimo politikos.

7. Pasitvirtino magistro baigiamojo darbo ginamasis teiginys, kad savalaikės ir paprastesnės būtinos technikos ir technologijų įsigijimo procedūros užtikrintų veiksmingą muitų teisės aktų įgyvendinimo kontrolę.

Pasiūlymai dėl kontrabandos sulaikymui naudojamos technikos ir technologijų tobulinimo, siekiant padidinti kontrabandos sulaikymo atvejų skaičių:

1. Tobulinti muitinės pareigūnų kvalifikaciją naudojant kriminalistinę techniką ir technologijas bei didinti pareigūnų skaičių.
2. Įsigyti daugiau rentgeno kontrolės sistemų ir užtikrinti nepertraukiamą jų veikimą.
3. Skatinti strateginį bendradarbiavimą su kitų šalių muitinėmis dalijantis geraja technikos ir technologijų panaudojimo patirtimi kartu dalyvaujant projektinėje veikloje.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

1. „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“ (Žin., 2004, Nr. 73-2517; TAR, 2016-11-16, Nr. 2016-26857), žiūrėta 2023 m. spalio 12 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232350/asr>
2. LR finansų ministro valdymo sričių 2023-2025 metų strateginis veiklos planas (Patvirtinta Lietuvos Respublikos finansų ministro 2023 m. sausio 31 d. įsakymu Nr. 1K-33). [https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/FM%202023-2025%20SVP%20\(tvirtinimas\)_2023-01-31%20Nr_%201K-33.pdf](https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/FM%202023-2025%20SVP%20(tvirtinimas)_2023-01-31%20Nr_%201K-33.pdf)
3. „Dėl Viešojo saugumo stiprinimo ir plėtos programos patvirtinimo“ 2023 metų balandžio 24 d. nutarimas Nr. XIVP-2663, žiūrėta 2023 m. lapkričio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/738dc782118811ee9ac6bb8cb9c06455?jfwid=y79fq6fru>
4. „Dėl Nacionalinės Integruoto sienų valdymo 2020–2024 m. strategijos ir Nacionalinės Integruoto sienų valdymo 2020–2024 m. strategijos įgyvendinimo 2020–2022 m. priemonių plano patvirtinimo“ TAR, 2020-04-23, Nr. 8523, žiūrėta 2023 m. lapkričio 14 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6345db80854d11eab005936df725feed>
5. 2013 m. spalio 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas (nauja redakcija, 2013), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0952>
6. Europos Sąjungos vidaus saugumo strategija. (2010 m. kovo mėn.) <https://www.consilium.europa.eu/media/30751/qc3010313ltc.pdf>
7. Komisijos Komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui. Kovos su cigarečių kontrabanda ir kitokia neteisėta prekyba tabako gaminiais stiprinimas. Visapusė ES strategija. {SWD(2013) 193 final} Briuselis, 2013 06 06 COM (2013) 324 final. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52013DC0324>
8. 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl Europos Sąjungos vidaus saugumo strategijos. 2010/2308(INI). Žiūrėta 2023 m. lapkričio 10 d. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2012-0207_LT.pdf
9. Europos Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų tarybai, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir regionu komitetui. Dirbtinis intelektas Europai {SWD(2018) 137 finalu}, 2018 04 25 COM(2018) 237 finalo. 1., žiūrėta 2023 m. spalio 27 d. žiūrėta 2023 m. spalio 27 d. [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/api/files/COM\(2018\)237_0/de0000000142386?rendition=false](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/api/files/COM(2018)237_0/de0000000142386?rendition=false)
10. „Muitinės departamento prie LR finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2019 m. balandžio 4 d. įsakymo Nr. 1B-312 (nuo 2019 m. balandžio 8 d.) redakcija „Lietuvos Respublikos

muitinės pareigūnų, dirbančių su muitinės rentgeno kontrolės sistemomis, darbo organizavimo taisyklės““. Žiūrėta 2023 m. spalio 20 d.

11. „Lietuvos Respublikos muitinės informacinių sistemų naudotojų administravimo taisyklės“, patvirtintos Muitinės departamento Generalinio direktoriaus 2011-05-31 įsakymu Nr. 1B-311.

12. „Muitinės informacinių sistemų centro nuostatai“ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2023 m. sausio 2 d. įsakymo Nr. 1BE-4 redakcija. Žiūrėta 2023m. spalio 27 d. <https://www.lrmuitine.lt/web/guest/274>

13. „Muitinės laboratorijos nuostatai“ patvirtinta Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2011 m. gruodžio 6 d. įsakymu Nr. 1B-668 (Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2018 m. gruodžio 6 d. įsakymo Nr. 1B-1075 redakcija). Žiūrėta 2023 m. lapkričio 10 d. <https://lrmuitine.lt/web/guest/288>

14. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing, as part of the Integrated Border Management Fund, the instrument for financial support for customs control equipment. 2018 metų birželio 12 d. Europos tarybos nutarimas Nr. COM(2018) 474 final žiūrėta 2023 m. spalio 1 d., <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7266-2021-INIT/en/pdf>

15. Priedas prie Pasiūlymo dėl Tarybos įgyvendinimo sprendimo dėl Latvijos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano įvertinimo patvirtinimo. (Briuselis, 2021 06 22 COM(2021) 340 final) https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ed06727e-d327-11eb-ac72-01aa75ed71a1.0004.02/DOC_2&format=PDF

16. „2008 m. sausio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 70/2008/EB dėl nepopierinės muitinės ir verslo aplinkos“, žiūrėta 2023 spalio 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32008D0070%2801%29>

Teismų praktika

17. Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikos baudžiamosiose bylose dėl nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai (BK XXXI skyrius) apžvalga (I dalis). (2023). Žiūrėta 2023 m. spalio 7 d.,

<https://www.google.lt/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUK-EwifufqOH08uBAxWREhAIHYVjC-YQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.lat.lt%2Fdata%2Fpublic%2Fuploads%2F2023%2F06%2Fab-58-1.docx&usg=AOvVaw2TvNJSyk5oYmEaNBpJZUIL&opi=89978449>

18. Vilniaus apygardos teismo 2019 metų sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-118-851/2019, žiūrėta 2023 m. spalio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/234222477147255/1-118-851/2019?word=bk%20199%20str...%201%20d...%20nuteisti%20kontrabanda>

19. Vilniaus regiono apylinkės teismo 2018 m. spalio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1281-834/2018, žiūrėta 2023 m. spalio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/7881676592371/1-1281-834/2018?word=kontrabanda>
20. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-375/2012, žiūrėta 2023 m. spalio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/50611647680329/1A-375/2012>
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-97-895/2019, žiūrėta 2023 m. spalio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/173157113732071/2K-7-97-895/2019?word=kontrabandos%20dalykas>
22. Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. vasario 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-27-380/2020, žiūrėta 2023 m. spalio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/187394242358099/1-27-380/2020?word=kontrabandos%20dalykas>
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-230-489/2019, žiūrėta 2023 m. spalio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/93816566707248/2K-230-489/2019>
24. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-286-449/2018, žiūrėta 2023 m. spalio 26 d. <https://eteismai.lt/byla/59361487681221/1A-286-449/2018?word=rentgeno%20kontrol%C4%97s%20sistema>

Mokslinė literatūra

25. Addisu, Karafo. “The Effect of Contraband on Government Revenue: Case of Segen Area People’s Zone Global”. *Journal of Management and Business Research: B Economics and Commerce, Volume 18, Issue 3. (2018):5.* <https://ssrn.com/abstract=3285168>
26. Afonin, Denis. Organization of operation of technical means of customs control in customs authorities: textbook / D. N. Afonin, P. N. Afonin. Saint Petersburg: Intermedia, 2021.
27. Aghazadeh, Alireza, Ardebili Mohammadali, Ashouri Mohammad. „Investigating the effective factors on the Occurrence of smuggled goods in Iran”. *Journal of Politics and Law, 10(5),(2017): 17–23.*
28. Azcarraga, Augusto Perez, Tadatsugu Matsudaira, Montagnat-Rentier Giles ir Nagy, Janos. *Strengthening the Core Customs Processes through Integrated Risk Management. (2022).* <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400200120/CH005.xml>
29. Baig, Zubair, Khan Majid Ali, Mohammad Nazeeruddin ir Brahim Ghassen Ben. „Forensics and Machine Learning: Sustaining the Investigation Process”. *Sustainability 14, (2022): 4861.* <https://doi.org/10.3390/su14084861>
30. Baltrūnienė, Jurgita. „Dirbtinis intelektas ir duomenų apsauga kriminalistikos plėtros kontekste“ *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis.* Vilnius: Lietuvos

- kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022.
<https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/0af22c4d-2ad2-40b9-8f93-7b89ee9901b3/content>
31. Baltrūnienė, Jurgita. „Neteisėta cigarečių apyvarta, kaip viena iš organizuoto nusikalstamumo formų, ir tarptautinis kriminalistinis bendradarbiavimas kovojant su ja“ *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*. Kaunas: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2019 m.
32. Baltrūnienė, Jurgita. „Europos Sąjungos saugumo strategijos ir jų įtaka kovos su cigarečių kontrabanda Lietuvoje“. *Zborník príspevkov 17. medzinárodný kongres kriminalistika a forenzná veda: veda, vzdelávanie*, 2021, 16.- 17.
<https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KKFV/2020/CrimCongres2021%20zborn%C3%ADk%20draft%20digit%20v6%20202107.pdf>
33. Baltrūnienė, Jurgita, Šarauskas Gintautas. „Kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika ir praktiniai šių nusikaltimų atskleidimo aspektai Lietuvoje“ *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (6): mokslinių straipsnių rinkinys = Public security and public order : scientific articles (6)* [Elektroninis išteklius]. Kaunas : Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetas, 2011, t. 6. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/2f707d40-0bfc-4e12-afa2-2ed11cef3526/details>
34. Bučiūnas, Gediminas. „Naujausių mokslo ir technologijų pasiekimų taikymas tiriant nusikalstamas veikas“ *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis*. Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022.
<https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/0af22c4d-2ad2-40b9-8f93-7b89ee9901b3/content>
35. Borysenko, Olha, Vasyl'yeva Olena, Katerna Olga, Masiuk Iuliia ir Panakhi Oleg. „Modeling the risks of the global customs space“. *Journal of Risk and Financial Management*, (2022): 15(12), 598. <https://www.mdpi.com/1911-8074/15/12/598>
36. Broeders, Dennis. „The New Digital Borders of Europe: EU Databases and the Surveillance of Irregular Migrants“. *Int. Sociol.* 22, (2007).
37. Dipesh, Kumar .K.C. “Cross-border crime and its security concerns in Nepal”. *Journal of APF Command and Staff College*, 2(1), (2019). <https://doi.org/10.3126/japfcsc.v2i1.26729>
38. Drobot, Elena, Klevleeva Aziza. *Risk management in customs control*. (MPRA Paper, 2016)
https://mpra.ub.uni-muenchen.de/71677/1/MPRA_paper_71677.pdf
39. Dugin, Aleksander. „Technical means of customs control“. *Educational and methodological manual - M.* (2012).
40. Ilxomovich, Gafurov Ikromjon. „Smuggling and methods of increasing the efficiency of fighting it at the present stage of state development“. *International Journal of Law And Criminology*, 3(07), (2023): 74–80. <https://theusajournals.com/index.php/ijlc/article/view/1528>
41. Filchakova, Olena. „Elektroninės muitinės transformacija į intelektualinę. Muitinės reguliavimas“. *Muitinės kontrolė*. T. 694, Nr.9. (2022).

42. Gaižauskaitė, Inga, Valavičienė Natalija. *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras 2016 <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/ae270b95-3810-4364-8886-d8bda99d3d84/details>
43. Gorbatkov, Andrej. „Kontrabandos tyrimas: disertacija”. Vilniaus universitetas, 2005.
44. Gorbatkov, Andrej. „Kontrabandos kriminalistinė charakteristika“. Teisė. (2001). Nr.39.
45. Gwardyńska, Ewa. „Efektywność polskiej Służby Celnej a zwalczanie przemytu celnego towarów naruszających prawa własności przemysłowej”. (2015) <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/6621/Nielegalne-wprowadzanie-rozdzial-3.pdf?sequence=2>
46. Juszka, Kazimiera, Dziedzic Karolina. „Kontrowersyjne nowe technologie w kryminalistyce“ (2022). <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sp/article/view/7379>
47. Kabanov, Vitalij. „Technical means of customs control: the concept and role in customs control“. *Symbol of Science*. No. (2016): 4-1.
48. Kardelis, Kęstutis. „Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai”. (2-asis pataisytas ir papildytas leidimas, Kaunas 2017).
49. Kham, Nimra, Efthymiou Marina. „The use of biometric technology at airports: The case of customs and border protection (CBP)”. *International Journal of information management data insights*. Volume 1, Issue (2021): 2. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2667096821000422>
50. Khojasteh, Aliabadi H. A., Daei-Karimzadeh S., Iranpour Mobarakeh M., Zamani Boroujeni F. Developing a model for managing the risk assessment of import declarations in customs based on data analysis techniques. *Advances in Mathematical Finance and Applications*, 7(4), 2022. 1075–1098.
51. Kurapka, Vidmantas Egidijus, Matulienė Snieguolė ir kt., *Kriminalistika: teorija ir technika: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas 2012. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/bf3791d3-497c-465a-8665-db859f50ed8d/details>
52. Kurapka, Vidmantas Egidijus, Hendryk Malevski. „Šiuolaikinė nusikaltimų tyrimo koncepcija ir jos kriminalistinis bei procesinis užtikrinimas. Pirmieji rezultatai“ // *Tomas 43 Nr. 35 (2003): Jurisprudencija*.
53. Kurapka, Vidmantas Egidijus, Malevski Hendryk, Palskys Eugenijus, Kukliansky Samuel. *Kriminalistikos technikos pagrindai*. Vilnius: Eugrimas 1998. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/e2ccba3a-19da-4091-8fd7-377e3ee9355b/content>
54. Kurapka, Vidmantas Egidijus, Matulienė Snieguolė, *Kriminalistika. Taktika ir metodika: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas 2013. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/e00c162c-8f82-41d5-8ffa-4f3a67742a39/details>

55. Kurapka, Vidmantas Egidijus, Malewski Henryk, Matulienė Snieguolė „Mykolo Romerio universitetas ir Lietuvos akademinės kriminalistikos raida Europinio bendradarbiavimo link“ *Kriminalistika ir teismo ekspertologija : mokslas, studijos, praktika = Criminalistics and forensic examination : science, studies, practice = Криминалистика и судебная экспертология : наука, обучение, практика. [t.] 16*, Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos kriminalistų draugija, 2020. <https://drive.google.com/file/d/1hnPu1NfuLaM1BhykNwGfvznPOcYAG34w/view>
56. Lubna, Mufti Naveed, Shah Syed Afaq Ali Shah „Automatic Number Plate Recognition:A Detailed Survey of Relevant Algorithms“. *Sensors* 2021, 21(9), 3028, 3028 <https://doi.org/10.3390/s21093028>
57. Wilson, Nwankwo, Akinola Olayinka. „Implementing A Risk Management And X-Ray Cargo Scanning Document Management Prototype“. *International journal of scientific & technology research Volume 8, ISSUE* (2019). <http://www.ijstr.org/final-print/oct2019/Implementing-A-Risk-Management-And-X-ray-Cargo-Scanning-Document-Management-Prototype.pdf>
58. Mamchur, Dmytra, Peksa Janis, Clainche Le Soledad ir Vinuesa Richardo. „Application and Advances in Radiographic and Novel Technologies Used for Non-Intrusive Object Inspection“. (*Sensors*, 2022). <https://doi.org/10.3390/s22062121>
59. Matulienė, Snieguolė ir Novikovienė Lina. „Kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos ir kriminalistinės profilaktikos vieta šiuolaikinės kriminalistikos koncepcijoje“ *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis*. Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022.
60. Matulienė, Snieguolė. „Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimo metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija“ *Daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004* https://elaba.lvb.lt/primo-explore/search?query=any,contains,Kriminalistin%C4%97%20nusikaltim%C5%B3%20charakteristika%20nusikaltim%C5%B3%20tyrimo%20metodikoje:%20teorini%C5%B3%20ir%20praktini%C5%B3%20problem%C5%B3%20%C5%A1iuolaikin%C4%97%20interpretacija&tab=default_tab&search_scope=LABTFALL&vid=ELABA
- акаренко, В. Г. „Теоретические аспекты технико-криминалистического обеспечения расследования таможенных преступлений“ *Vestnik kriminalistiki Nr.1 (57) (2016)*.
62. Moraczewska, Anna. „Funkcjonowanie Polskiej granicy wschodniej w ramach Europejskiej polityki sąsiedztwa“ *Krakowskie studia międzynarodowe* (2009).
63. Miri, Hossein, Ghasemi Mohammad. „Start smuggling goods and currency – damages and reasons“. *Humanidades & Inovacao*, 2019.

64. Matsudaira, Tadatsugu. „Customs Administration and Digitalization” *Customs Matters. Strengthening Customs Administration in a Changing World*. International Monetary Fund, 15 Jun 2022. <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400200120/CH007.xml?tabs=fulltext>
65. Nagy, Janos. „Customs Enforcement and Cooperation with Other Administrations” *Customs Matters: Strengthening Customs Administration in a Changing World*. Augusto A Perez Azcarraga ; Tadatsugu Matsudaira ; Gilles Montagnat-Rentier ; Janos Nagy ; R. James Clark. International Monetary Fund, 15 Jun 2022. <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400200120/CH006.xml>
66. Nwankwo, Wilson, Olayinka Akinola. „Implementing A Risk Management And X-Ray Cargo Scanning Document Management Prototype.” *International journal of scientific & technology research Volume 8, ISSUE* (2019). <http://www.ijstr.org/final-print/oct2019/Implementing-A-Risk-Management-And-X-ray-Cargo-Scanning-Document-Management-Prototype.pdf>
67. Olimov, Olimjon. „Fundamental tadjikotlar journal”. *Journal of fundamental studies*. Volume 1, (2023). <https://imfaktor.com/index.php/jofs/article/download/320/540>
68. Piątkowska, Bożena. „XIV ogólnopolska konferencja naukowa, kryzys i organizacja bezpieczeństwa wewnętrznego w obliczu współczesnych zagrożeń. Nowe wyzwania społeczeństwa cyfrowego”. (2022) https://www.sgsp.edu.pl/?page_id=30978
69. Reims, Nils, Schoen Tobias, Boehnel Michael ir Sukowski Frank. „Strategies for efficient scanning and reconstruction methods on very large objects with high-energy X-ray computed tomography.” *Dev. X-ray Tomogr. IX*, 9212, (2014) 921209.
70. Reznik, Oleg, Pochtovyi Maksym, Yanishevskaya Kateryna ir Buturskyi Andrii. „Proof during the prejudicial inquiry of smuggling of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogs, or precursors under the legislation of Ukraine” *Amazonia Investiga, Volume 10 - Issue 39 / March 2021*. https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1380/Proof_during.pdf?sequence=1&isAllowed=y
71. Roux, Daniel, Perez Boris, Moreno Andres, „Tax Fraud Detection for Under-Reporting Declarations Using an Unsupervised Machine Learning Approach.” *KDD '18: Proceedings of the 24th ACM SIGKDD International Conference on Knowledge Discovery & Data Mining*. London. August, July 2018. <https://dl.acm.org/doi/abs/10.1145/3219819.3219878>
72. Salaev, Nodirbek. „Qualification Of Smuggling: Uzbek Legislation And Foreign Experience. *Ilkogretim Online - Elementary Education Online*“. 20 (3): (2021): 1661-1667. https://www.researchgate.net/profile/Nurmukhammad-Khamidov/publication/349945192_Qualification_Of_Smuggling_Uzbek_Legislation_And_Foreign_Experience/links/604877cd4585154e8c8afdd5/Qualification-Of-Smuggling-Uzbek-Legislation-And-Foreign-Experience.pdf

73. Sevinov, Jasur. „Classification methods and models for automatic determination of goods code by foreign economic activity goods nomenclature” Published in E3S Web of Conferences 2023. <https://www.semanticscholar.org/author/G.-R.-Khamroev/2223302223>
74. Shepitko, Valerij, Shepitko Mykhaylo. „Kriminalistika ir teismo ekspertizė Ukrainoje: istorija ir šiuolaikinės tendencijos“ *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis*. Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/60592b50-661f-4041-b2a5-cda2c0573e98/details>
75. Siegel, Dina. „Organized Crime in the 21st Century” [Organized Crime in the 21st Century: Motivations, Opportunities, and Constraints | SpringerLink](#)
76. Suyunov, Abdunor, Fakhridinova Rushana. „Improvement of customs control forms is the key to simplification of customs procedures”. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(3), (2022): 698–706. <https://giirj.com/index.php/giirj/article/view/2038>
77. Stankevičius, Rimas. „Rizikos samprata ir jos valdymas muitinėje”. *Jurisprudencija*, t. 69 (61) (2005): 70 – 76.
78. Stasytytė, Viktorija, Aleksienė Loreta. „Įmonės ciklo rizikos vertinimas ir valdymas mažose ir vidutinėse įmonėse“. *Verslai: teorija ir praktika*, 16 (2) (2015):140 – 148.
79. Šešėlinė ekonomika. Pokyčiai per dešimtmetį. Vilnius: Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija, 2016.
80. Tiščenka, Valerij. „Trumpos įžvalgos į technologinius ir euristinius nusikaltimų tyrimo aspektus“. *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis*. Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/60592b50-661f-4041-b2a5-cda2c0573e98/details>
81. Valantiejus, Gediminas. „Muitų teisinio reguliavimo ypatumai tarptautinėje prekyboje tarp Europos Sąjungos ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos“ Daktaro disertacija, Vilnius, 2019. <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:36737193/datastreams/MAIN/content>
82. Voytseshchuk, Andriy. “Contraband of goods and customs offense: the assessment of global challenges and problems for Ukraine”. *EUREKA: Social and Humanities*,5, (2017): 38–47. <https://doi.org/10.21303/2504-5571.2017.00422>
83. Volskas, Vytautas. „Teisėsaugos institucijų strateginio planavimo probleminiai aspektai optimizuojant nusikalstamų veikų tyrimą.“ *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika = Criminalistics and forensic examination: science, studies, practice : recenzuojamų mokslinių straipsnių rinkinys*. (Vilnius : Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio Universitetas, 2022, XVIII). <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/64ce5b53-a393-4a1d-a4de-8851d6d41617/content>

84. Zaharia Sorin Eugen, Pietreanu Casandra Venera. „Challenges in airport digital transformation“. *International Conference on Air Transport – INAIR 2018 (2018)*. 90-99
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352146518303569>
85. Žydžiūnaitė, Vilma. „Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos“. Kaunas: Technologija, 2007
86. Wójcik, Grazyna Paulina, Rybicka Magdalena. „Współpraca transgraniczna służb celnych Polski i Litwy“. Katedra Organizacji i Inżynierii Produkcji, 2013.
<https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-937abc80-c4d9-4d69-8bf3-46af7e0aea52>
87. Kancerevyčius, Gitanas. „Finansai ir investicijos“. Kaunas: Smaltijos leidykla, 2004.
88. Mockienė, Vida, Drungilienė Danguolė, Martinkėnas Arvydas. „Mokslo tiriamųjų darbų rengimo metodologija slaugos bakalauro ir magistro programų studentams“. Klaipėdos universiteto leidykla: 2014.

Kiti šaltiniai

89. Novatex įranga, žiūrėta 2023 m. spalio 17 d. <http://www.novatex.lt/produkcija-saugai/>
90. Eucrim internetinė svetainė, žiūrėta 2023 m. lapkričio 12 d. <https://eucrim.eu/news/launch-of-new-customs-risk-management-system/>
91. Customs & Tax EU learning portal, žiūrėta 2023 m. lapkričio 12 d. <https://customs-taxation.learning.europa.eu/enrol/index.php?id=573>
92. European Commission, Taxation and Customs Union, žiūrėta 2023 m. lapkričio 12 d. https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/customs-risk-management/customs-risk-management-framework-crmf_en
93. Inta internetinė svetainė, žiūrėta 2023 lapkričio 7 d. www.inta.lt
94. CELBET. Customs expert team. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 12 d. <https://www.celbet.eu/about/>
95. Krajowa Administracja Skarbowa, Urząd Celno-Skarbowy. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., <https://www.lubelskie.kas.gov.pl/lubelski-urzed-celno-skarbowy-w-bialej-podlaskiej>
96. „High-Tech Border Security: Current and Emerging Trends“. IEEE Publik Safety Technology Initiative. <https://publicsafety.ieee.org/topics/high-tech-border-security-current-and-emerging-trends>, Žiūrėta 2023 m. spalio 15 d.
97. „Which Technologies Are Driving Modern Border Security?“ Posted by Jordan Rookes, Juniper research, 2022.11.24, žiūrėta 2023 spalio 30 d. <https://www.juniperresearch.com/blog/november-2022/which-technologies-driving-modern-border-security>
98. Lietuvos Respublikos muitinės internetinė svetainė, žiūrėta 2023 m. spalio 27 d. <https://lrmuitine.lt/>

99. Lietuvos Respublikos muitinės 2018 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. spalio 9 d., <https://lrmuitine.lt/web/guest/veikla/kryptys/ataskaita>
100. Lietuvos Respublikos muitinės 2019 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. spalio 9 d., <https://lrmuitine.lt/web/guest/veikla/kryptys/ataskaita>
101. Lietuvos Respublikos muitinės 2020 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. spalio 9 d., <https://lrmuitine.lt/web/guest/veikla/kryptys/ataskaita>
102. Lietuvos Respublikos muitinės 2021 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. spalio 9 d., <https://lrmuitine.lt/web/guest/veikla/kryptys/ataskaita>
103. Lietuvos Respublikos muitinės 2022 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. spalio 9 d., <https://lrmuitine.lt/web/guest/veikla/kryptys/ataskaita>
104. Kauno teritorinės muitinės 2022 m. veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d.
105. Kauno teritorinės muitinės 2021 m. veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d.
106. Vilniaus teritorinės muitinės 2022 m. veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 01 d.
107. Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos 2022 metų veiklos ataskaita, žiūrėta 2023 m. spalio 30 d. <https://vsat.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/planavimo-dokumentai-1/>
108. Latvijos Respublikos muitinės 2020 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., <https://www.vid.gov.lv/en/annual-reports-state-revenue-service>
109. Latvijos Respublikos muitinės 2021 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., <https://www.vid.gov.lv/en/annual-reports-state-revenue-service>
110. Latvijos Respublikos muitinės 2022 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., <https://www.vid.gov.lv/en/annual-reports-state-revenue-service>
111. Lenkijos Respublikos 2020 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html>
112. Lenkijos Respublikos 2021 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html>
113. Lenkijos Respublikos 2022 metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 7 d., <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html>
114. Europos Audito Rūmai. Leidiniai. Specialioji ataskaita Nr. 20/2019. Sienų kontrolę padedančios užtikrinti ES informacinės sistemos. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 12 d. <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/border-control-20-2019/lt/index.html>
115. Newbould Bee, „Artificial Intelligence: How it can Impact Customs Operations. Will AI become the future of customs?“ (2022). Žiūrėta 2023 m. spalio 27 d. <https://www.customssupport.com/insights/artificial-intelligence-how-it-can-impact-customs-operations>

116. Helmene, Inese, Nulle Aiga, Brikmane Edike. „Tolerance pret nelegālu preču apriti – zaudēti miljoni valsts makā“. (2022). <https://lvportals.lv/norises/341307-tolerance-pret-nelegalu-precu-apriti-zaudeti-miljoni-valsts-maka-2022>
117. Results of the project: presentations from the C-BORD public workshop, 2021. Žiūrēta 2023 m. lapkričio 7 d. <https://www.cbord-h2020.eu/page/post/results-of-the-project-presentations-from-the-c-bord-public-workshop28.php?p=0>
118. Roy, Shounak. „Role of Technology in Combating Drug Trafficking“. 2022. <https://www.drishtias.com/blog/role-of-technology-in-combating-drug-trafficking>
119. Tyler, Hannah. „The Increasing Use of Artificial Intelligence in Border Zones Prompts Privacy Questions. (2022). <https://www.migrationpolicy.org/article/artificial-intelligence-border-zones-privacy>
120. Tagliapietra, Alberto. „Technologies and Borders“. 2023. <https://www.policycenter.ma/publications/technologies-and-borders>
121. Wahl, Thomas. „Launch of new customs Risk management system“, 2022. Žiūrēta 2023 m. gruodžio 7 d., <https://eucrim.eu/news/launch-of-new-customs-risk-management-system/>
122. Flynt, Joseph. „How Much Weight Can a Drone Carry?“ (2022). <https://3dinsider.com/drone-payload>
123. Massop Mark. „How decision intelligence and data-driven approaches can combat drug smuggling, trafficking networks“, 2023. <https://www.police1.com/police-products/intelligence-led-policing/articles/how-decision-intelligence-and-data-driven-approaches-can-combat-drug-smuggling-trafficking-networks-FEr9i1xmzjLIEzMI/>

ANOTACIJA

Magistro baigiamasis darbas yra reikšmingas siekiant formuoti šiuolaikinę kontrabandos kriminalistinę techninę politiką. Suformuota šiuolaikinė kontrabandos kriminalistinė techninė ir technologijų politika, sudaro prielaidas tobulinti Lietuvos Respublikos muitinėje muitinės pareigūnų darbą, kontrabandos sulaikymo metu naudojant techniką ir technologijas. Darbas atskleidžia, kad įgyvendinama jai priskirtus uždavinius muitinė naudoja naujausias technikas, diegia modernias technologijas. Pagrindinės technikos ir technologijos: rentgeno aparatai, Rizikos įvertinimo ir kontrolės sistema, Muitinės deklaracijų apdorojimo sistema, Transporto priemonių valstybinių numerių ir konteinerių kodų atpažinimo sistema. Didelį pranašumą Lietuvos muitinei turėtų suteikti dirbtinis intelektas, kuris optimizuotų muitinės pareigūnų veiklą ir sumažintų krūvį, padėtų nustatyti rizikingus krovinius bei geriau ir greičiau užkirsti kelią muitų teisės aktų pažeidimams. Darbe pasitvirtino visi magistro baigiamojo darbo ginamieji teiginiai, kad Lietuvos Respublikoje nėra technikos ir technologijų naudojimo politikos, kad savalaikės ir paprastesnės būtinios technikos ir technologijų įsigijimo procedūros užtikrintų veiksmingą muitų teisės aktų įgyvendinimo kontrolę, ir, kad Lietuvos muitinė turi mokėti prisitaikyti prie besikeičiančių aplinkybių, kontrabandos dalyko ir gabenimo tendencijų kaitos.

Reikšminiai žodžiai: technika, technologijos, muitinė, kontrabanda, dirbtinis intelektas

ANNOTATION

The master's thesis is significant for the purpose of shaping the modern forensic technical policy of smuggling. The modern forensic technical and technological policy of smuggling has been formed, which provides the prerequisites for improving the work of customs officials in the customs office of the Republic of Lithuania, using equipment and technologies during the detention of contraband. The work reveals that in implementing the tasks assigned to it, the customs uses the latest techniques and implements modern technologies. Main techniques and technologies: X-ray machines, Risk assessment and control system, Customs declaration processing system, Vehicle number plate and container code recognition system. A great advantage should be given to Lithuanian customs by artificial intelligence, which would optimize the activities of customs officials and reduce the burden, help identify risky cargoes and better and faster prevent violations of customs legislation. All the defended statements of the master's thesis were confirmed in the work, that there is no policy for the use of equipment and technology in the Republic of Lithuania, that timely and simpler procedures for the acquisition of necessary equipment and technology would ensure effective control of the implementation of customs legislation, and that the Lithuanian customs must be able to adapt to changing circumstances, smuggling changes in subject and shipping trends.

Key words: technique, technologies customs, anti-trafficking, artificial intelligence

SANTRAUKA

Ana Ginevič „Lietuvos Respublikos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojama technika ir technologijos: praktika ir tendencijos“ magistro baigiamasis darbas. Vadovas Prof. dr. Vidmantas Egidijus Kurapka – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Mykolo Romerio Teisės mokykla, 2024. – 121 p.

Darbo tema: Lietuvos Respublikos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojama technika ir technologijos: praktika ir tendencijos.

Magistro baigiamajame darbe siekiama nustatyti Lietuvos Respublikos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojamų technikų ir technologijų naudojimo galimybes, naudojimo praktiką ir pateikti pasiūlymus jų efektyvesniam naudojimui ar plėtrai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Per kontrabandos dalyko ir jos sulaikymo praktikos bei rizikų valdymo muitinės veikloje analizę parodyti Lietuvos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojamos technikos ir technologijų šiuolaikinę būklę.
2. Atlikus lyginamąjį tyrimą, įvertinti Lietuvos, Lenkijos ir Latvijos technikos ir technologijų panaudojimo galimybes efektyviam kontrabandos sulaikymui ir prevencijai, saugant ES išorines sienas.
3. Pateikti pasiūlymus dėl kontrabandos sulaikymui naudojamos technikos ir technologijų tobulinimo, pagrįsti naujų technologijų naudojimo politikos būtinumą.

Tyrimo struktūra. Baigiamąjį magistro darbą sudaro įvadas, trys dėstymo dalys, išvados, literatūros sąrašas, anotacija ir santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, priedai ir atlikto darbo savarankiškumo patvirtinimas.

Tyrimu nustatyta, kad dažniausiai sulaikomi tabako gaminiai, tačiau Lietuvos muitinė turi būti pasirengusi laiku reaguoti į besikeičiančias aplinkybes, kurios gali įtakoti kontrabandos dalyką ir gabenimo būdą. Kontrabandos nustatymui ir sulaikymui dažniausiai naudojamos skirtingos rentgeno kontrolės sistemos bei Lietuvos muitinės informacinės sistemos, taip pat kontrabandos sulaikymas neįmanomas be pareigūno, atliekančio fizinį tikrinimą. Svarbią reikšmę turi muitinės pareigūnų kompetencija, galimybė kelti kvalifikaciją, bendradarbiavimas ir dalijimasis patirtimi su kitomis valstybinėmis ir tarptautinėmis įstaigomis ar organizacijomis. Lietuvos muitinės ateities vizija siejama su dirbtinio intelekto taikymu, kuriuo siekiama greitesnės, tikslingesnės duomenų analizės, palengvinti pareigūnų darbą bei sumažinti krūvį, pagerinti muitinės rizikos valdymą.

SUMMARY

Ana Generic "Methods and technologies used in customs of the Republic of Lithuania to arrest contraband: practice and trends" master's thesis. Head prof. Dir. Vidmantas Egidijus Kurakkan - Vilnius: Mykolos Romer's University, Mykolos Romeris School of Law, 2023. – 121 p.

The topic of the thesis: Techniques and technologies used in the customs of the Republic of Lithuania for the detention of contraband: practice and trends

The master's thesis aims to determine the possibilities of using the techniques and technologies used in the customs of the Republic of Lithuania for the detention of contraband, the practice of using them, and to present proposals for their more effective use or development.

Research tasks:

1. To show the modern state of the equipment and technologies used in the Lithuanian customs for the detention of contraband through the analysis of the contraband subject and its detention practice and risk management in customs activities;

2. After carrying out a comparative study, evaluate the possibilities of using Lithuanian, Polish and Latvian equipment and technologies for effective detention and prevention of smuggling, protecting the external borders of the EU.

3. To present proposals for the improvement of the technique and technology used for the arrest of contraband, to justify the necessity of the policy of using new technologies.

Research structure. The final master's thesis consists of an introduction, three teaching parts, conclusions, bibliography, annotation and summaries in Lithuanian and English, appendices and confirmation of the independence of the completed work.

The research found that tobacco products are usually detained, but the Lithuanian customs must be ready to respond in time to changing circumstances that may affect the subject of smuggling and the method of transportation. Different x-ray control systems and Lithuanian customs information systems are usually used for the detection and detention of contraband, and the detention of contraband is impossible without an officer performing a physical inspection. The competence of customs officials, the opportunity to improve their qualifications, cooperation and sharing of experience with other state and international institutions or organizations are of great importance. The vision of the future of Lithuanian customs is associated with the application of artificial intelligence, which aims at faster, more targeted data analysis, to facilitate the work of officials and reduce the burden, and to improve customs risk management.

PRIEDAI

Šis skelbimas TED svetainėje: <https://ted.europa.eu/udl?uri=TED:NOTICE:663897-2023:TEXT:LT:HTML>

**Lietuva-Vilnius: Programinės įrangos priežiūros ir tvarkymo paslaugos
2023/S 210-663897**

Skelbimas apie sutarties skyrimą

Pirkimo procedūros rezultatai

Paslaugos

Teisinis pagrindas:

Direktyva 2014/24/ES

I dalis: Perkančioji organizacija

I.1) Pavadinimas ir adresai

Oficialus pavadinimas: Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos

Nacionalinis registracijos Nr.: 188656838

Adresas: A. Jakšto g. 1

Miestas: Vilnius

NUTS kodas: LT Lietuva

Pašto kodas: 01105

Šalis: Lietuva

Asmuo ryšiams: Laima Snieganaite

El. paštas: laima.snieganaite@lrmuitine.lt

Telefonas: +370 52666142

Faksas: +370 52666005

Interneto adresas (-ai):

Pagrindinis adresas: <http://www.lrmuitine.lt>

Pirkėjo profilio adresas: <https://pirkimai.eviesiejiipirkimai.lt/ctm/Company/CompanyInformation/Index/4953>

I.4) Perkančiosios organizacijos tipas

Ministerija ar kuri nors kita nacionalinės ar federalinės valdžios institucija, įskaitant jų regioninius ar vietos padalinius

I.5) Pagrindinė veikla

Bendros viešosios paslaugos

II dalis: Objektas

II.1) Pirkimo apimtis

II.1.1) Pavadinimas:

BALTIJOS ŠALIŲ MUITINIŲ NAUDOJAMŲ RENTGENO KONTROLĖS SISTEMŲ VIENINGO DUOMENŲ MAINŲ TINKLO PRIEŽIŪROS IR PALAIKYMO PASLAUGŲ PIRKIMAS

II.1.2) Pagrindinis BVPŽ kodas

72267000 Programinės įrangos priežiūros ir tvarkymo paslaugos

II.1.3) Sutarties tipas

Paslaugos

II.1.4) Trumpas aprašymas:

Baltijos šalių muitinių naudojamų rentgeno kontrolės sistemų vieningo duomenų mainų tinklo priežiūros ir palaikymo paslaugų pirkimas

- II.1.6) Informacija apie pirkimo dalis
Ši sutartis suskaidyta į pirkimo dalis: ne
- II.1.7) Bendra pirkimo vertė (be PVM)
Vertė be PVM: 297 516.20 EUR
- II.2) Aprašymas
- II.2.2) Kitas (-i) šio pirkimo BVPŽ kodas (-ai)
72261000 Programinės įrangos palaikymo paslaugos
- II.2.3) Įgyvendinimo vieta
NUTS kodas: LT Lietuva
- II.2.4) Pirkimo aprašymas:
Baltijos šalių muitinių naudojamų rentgeno kontrolės sistemų vieningo duomenų mainų tinklo priežiūros ir palaikymo paslaugų pirkimas
- II.2.5) Sutarties skyrimo kriterijai
Kokybės kriterijus - Vardas: Ekspertų patirtis / Lyginamasis svoris: 60
Kaina - Lyginamasis svoris: 40
- II.2.11) Informacija apie pasirinkimo galimybes
Pasirinkimo galimybės: ne
- II.2.13) Informacija apie Europos Sąjungos fondus
Pirkimas yra susijęs su projektu ir (arba) programa, finansuojama Europos Sąjungos lėšomis: ne
- II.2.14) Papildoma informacija

IV dalis: Procedūra

- IV.1) Aprašymas
- IV.1.1) Procedūros tipas
Atviras konkursas
- IV.1.3) Informacija apie preliminarią sutartį arba dinaminę pirkimo sistemą
- IV.1.8) Informacija apie Sutartį dėl viešųjų pirkimų (SVP)
Ar pirkimui taikoma Sutartis dėl viešųjų pirkimų?: taip
- IV.2) Administracinė informacija
- IV.2.1) Ankstesnis skelbimas apie šią procedūrą
Skelbimo Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje numeris: 2023/S 126-401568
- IV.2.8) Informacija apie dinaminės pirkimo sistemos taikymo nutraukimą
- IV.2.9) Informacija apie kvietimo dalyvauti konkurse naudojant išankstinį informacinį skelbimą nutraukimą

V dalis: Sutarties skyrimas

- Sutarties Nr.: 11BE-249
- Pavadinimas:
BALTIJOS ŠALIŲ MUITINIŲ NAUDOJAMŲ RENTGENO KONTROLĖS SISTEMŲ VIENINGO DUOMENŲ MAINŲ TINKLO PRIEŽIŪROS IR PALAIKYMO PASLAUGŲ PIRKIMAS
- Sutartis/pirkimo dalis skiriama: taip
- V.2) Sutarties skyrimas
- V.2.1) Sutarties sudarymo data:

24/10/2023

V.2.2) **Informacija apie pasiūlymus**

Gautų pasiūlymų skaičius: 1

Pasiūlymų, gautų iš konkurso dalyvių iš kitų ES valstybių narių, skaičius: 0

Pasiūlymų, gautų iš konkurso dalyvių iš ne ES valstybių narių, skaičius: 0

Elektroninėmis priemonėmis gautų pasiūlymų skaičius: 1

Sutartis paskirta ekonominės veiklos vykdytojų grupei: ne

V.2.3) **Rangovo pavadinimas ir adresas**

Oficialus pavadinimas: UAB Inta

Nacionalinis registracijos Nr.: 110015560

Adresas: Dariaus ir Girėno g. 40

Miestas: Vilniaus m.

NUTS kodas: LT Lietuva

Šalis: Lietuva

Rangovas yra MVJ: taip

V.2.4) **Informacija apie sutarties/pirkimo dalies vertę (be PVM)**

Bendra sutarties / pirkimo dalies vertė: 297 516.20 EUR

V.2.5) **Informacija apie subrangos sutarčių sudarymą**

VI dalis: Papildoma informacija

VI.3) **Papildoma informacija:**

VI.4) **Peržiūros procedūros**

VI.4.1) **Peržiūros institucija**

Oficialus pavadinimas: Vilniaus apygardos teismas

Miestas: Vilniaus m.

Šalis: Lietuva

VI.5) **Šio skelbimo išsiuntimo data:**

27/10/2023

Šis skelbimas TED svetainėje: <https://ted.europa.eu/udl?uri=TED:NOTICE:480147-2023:TEXT:LT:HTML>

Lietuva-Vilnius: Bagažo tikrinimo įrenginiai
2023/S 150-480147

Skelbimas apie sutarties skyrimą

Pirkimo procedūros rezultatai

Prekės

Teisinis pagrindas:

Direktyva 2014/24/ES

I dalis: Perkančioji organizacija

- I.1) **Pavadinimas ir adresai**
Oficialus pavadinimas: Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos
Nacionalinis registracijos Nr.: 188656838
Adresas: A. Jakšto g. 1
Miestas: Vilnius
NUTS kodas: LT Lietuva
Pašto kodas: 01105
Šalis: Lietuva
Asmuo ryšiams: Orinta Stankevičienė
El. paštas: orinta.stankeviciene@lrmuitine.lt
Telefonas: +370 52527306
Interneto adresas (-ai):
Pagrindinis adresas: <http://www.lrmuitine.lt>
Pirkėjo profilio adresas: <https://pirkimai.eviesiejiipirkimai.lt/ctm/Company/CompanyInformation/Index/4953>
- I.4) **Perkančiosios organizacijos tipas**
Ministerija ar kuri nors kita nacionalinės ar federalinės valdžios institucija, įskaitant jų regioninius ar vietos padalinius
- I.5) **Pagrindinė veikla**
Bendros viešosios paslaugos

II dalis: Objektas

- II.1) **Pirkimo apimtis**
- II.1.1) **Pavadinimas:**
NEŠIOJAMŲ RENTGENO KONTROLĖS ATBULINĖS SPINDULIUOTĖS ĮRENGINIŲ, SKIRTŲ EKSPLOATUOTI MUITINĖS POSTUOSE PIRKIMAS
- II.1.2) **Pagrindinis BVPŽ kodas**
38581000 Bagažo tikrinimo įrenginiai
- II.1.3) **Sutarties tipas**
Prekės
- II.1.4) **Trumpas aprašymas:**

- PERKAMI NEŠIOJAMI RENTGENO KONTROLĖS ATBULINĖS SPINDULIUOTĖS ĮRENGINIAI, SKIRTI EKSPLOATuoti MUITINĖS POSTUOSE. PIRKIMUI SKIRTA 387200.00 EUR SU PVM. PIRKIMAS Į DALIS NESKIRSTOMAS
- II.1.6) **Informacija apie pirkimo dalis**
Ši sutartis suskaidyta į pirkimo dalis: ne
- II.1.7) **Bendra pirkimo vertė (be PVM)**
Vertė be PVM: 172 656.00 EUR
- II.2) **Aprašymas**
- II.2.2) **Kitas (-i) šio pirkimo BVPŽ kodas (-ai)**
38581000 Bagažo tikrinimo įrenginiai
- II.2.3) **Įgyvendinimo vieta**
NUTS kodas: LT Lietuva
Pagrindinė įgyvendinimo vieta:
Mindaugo g. 12, Vilnius.
- II.2.4) **Pirkimo aprašymas:**
PERKAMI NEŠIOJAMI RENTGENO KONTROLĖS ATBULINĖS SPINDULIUOTĖS ĮRENGINIAI, SKIRTI EKSPLOATuoti MUITINĖS POSTUOSE. PIRKIMUI SKIRTA 387200,00 EUR SU PVM. PROJEKTAS "MUITINĖS KONTROLĖS, IT INFRASTRUKTŪROS IR MUITINIO TIKRINIMO ĮRANGOS SPRENDIMAI BREXIT PASEKMĖMS MAŽINTI" FINANSUOJAMAS IŠ EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FORNDŲ LĖŠŲ.
- II.2.5) **Sutarties skyrimo kriterijai**
Kaina
- II.2.11) **Informacija apie pasirinkimo galimybes**
Pasirinkimo galimybės: ne
- II.2.13) **Informacija apie Europos Sąjungos fondus**
Pirkimas yra susijęs su projektu ir (arba) programa, finansuojama Europos Sąjungos lėšomis: taip
Projekto identifikacijos duomenys:
15.1.1-CPVA-V-205-01-0003 "MUITINĖS KONTROLĖS, IT INFRASTRUKTŪROS IR MUITINIO TIKRINIMO ĮRANGOS SPRENDIMAI BREXIT ASEKMĖMS MAŽINTI"
- II.2.14) **Papildoma informacija**
- IV dalis: Procedūra**
- IV.1) **Aprašymas**
- IV.1.1) **Procedūros tipas**
Atviras konkursas
- IV.1.3) **Informacija apie preliminarią sutartį arba dinaminę pirkimo sistemą**
- IV.1.8) **Informacija apie Sutartį dėl viešųjų pirkimų (SVP)**
Ar pirkimui taikoma Sutartis dėl viešųjų pirkimų?: taip
- IV.2) **Administracinė informacija**
- IV.2.1) **Ankstesnis skelbimas apie šią procedūrą**
Skelbimo Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje numeris: 2023/S 066-197791
- IV.2.8) **Informacija apie dinaminės pirkimo sistemos taikymo nutraukimą**
- IV.2.9) **Informacija apie kvietimo dalyvauti konkurse naudojant išankstinį informacinį skelbimą nutraukimą**
- V dalis: Sutarties skyrimas**

Sutarties Nr.: 11BE-202

Pavadinimas:

NEŠIOJAMŲ RENTGENO KONTROLĖS ATBULINĖS SPINDULIUOTĖS ĮRENGINIŲ, SKIRTŲ
EKSPLOATUOTI MUITINĖS POSTUOSE PIRKIMAS

Sutartis/pirkimo dalis skiriama: taip

V.2) **Sutarties skyrimas**

V.2.1) **Sutarties sudarymo data:**

25/07/2023

V.2.2) **Informacija apie pasiūlymus**

Gautų pasiūlymų skaičius: 4

Iš MVĮ gautų pasiūlymų skaičius: 4

Pasiūlymų, gautų iš konkurso dalyvių iš kitų ES valstybių narių, skaičius: 1

Pasiūlymų, gautų iš konkurso dalyvių iš ne ES valstybių narių, skaičius: 0

Elektroninėmis priemonėmis gautų pasiūlymų skaičius: 4

Sutartis paskirta ekonominės veiklos vykdytojų grupei: ne

V.2.3) **Rangovo pavadinimas ir adresas**

Oficialus pavadinimas: UAB "Deftools"

Nacionalinis registracijos Nr.: 302486041

Adresas: Laisvės pr. 3

Miestas: Vilnius

NUTS kodas: LT Lietuva

Šalis: Lietuva

Rangovas yra MVĮ: taip

V.2.4) **Informacija apie sutarties/pirkimo dalies vertę (be PVM)**

Bendra sutarties / pirkimo dalies vertė: 172 656.00 EUR

V.2.5) **Informacija apie subrangos sutarčių sudarymą**

VI dalis: Papildoma informacija

VI.3) **Papildoma informacija:**

VI.4) **Peržiūros procedūros**

VI.4.1) **Peržiūros institucija**

Oficialus pavadinimas: Vilniaus apygardos teismas

Adresas: Gedimino pr. 40

Miestas: Vilnius

Šalis: Lietuva

VI.5) **Šio skelbimo išsiuntimo data:**

02/08/2023

Šis skelbimas TED svetainėje: <https://ted.europa.eu/udl?uri=TED:NOTICE:445121-2023:TEXT:LT:HTML>

**Lietuva-Vilnius: Rentgeno kontrolės įrenginiai
2023/S 139-445121**

Skelbimas apie sutarties skyrimą

Pirkimo procedūros rezultatai

Prekės

Teisinis pagrindas:

Direktyva 2014/24/ES

I dalis: Perkančioji organizacija

I.1) Pavadinimas ir adresai

Oficialus pavadinimas: Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos

Nacionalinis registracijos Nr.: 188656838

Adresas: A. Jakšto g. 1

Miestas: Vilnius

NUTS kodas: LT Lietuva

Pašto kodas: 01105

Šalis: Lietuva

Asmuo ryšiams: Orianta Stankevičienė

El. paštas: orianta.stankeviciene@lrmuitine.lt

Telefonas: +370 52527306

Interneto adresas (-ai):

Pagrindinis adresas: <http://www.lrmuitine.lt>

Pirkėjo profilio adresas: <https://pirkimai.eviesieji.pirkimai.lt/ctm/Company/CompanyInformation/Index/4953>

I.4) Perkančiosios organizacijos tipas

Ministerija ar kuri nors kita nacionalinės ar federalinės valdžios institucija, įskaitant jų regioninius ar vietos padalinius

I.5) Pagrindinė veikla

Bendros viešosios paslaugos

II dalis: Objektas

II.1) Pirkimo apimtis

II.1.1) Pavadinimas:

Rentgeno kontrolės sistemos Vilniaus teritorinės muitinės kelio postams pirkimas

II.1.2) Pagrindinis BVPŽ kodas

38582000 Rentgeno kontrolės įrenginiai

II.1.3) Sutarties tipas

Prekės

II.1.4) Trumpas aprašymas:

Perkama mobili rentgeno kontrolės sistema Vilniaus teritorinės muitinės kelio postams. Pirkimui skirta 3 630 000,00 Eur su PVM (3 000 000,00 Eur be PVM). Pirkimas į dalis neskirstomas.

II.1.6) Informacija apie pirkimo dalis

- Ši sutartis suskaidyta į pirkimo dalis: ne
- II.1.7) **Bendra pirkimo vertė (be PVM)**
Vertė be PVM: 2 643 749.82 EUR
- II.2) **Aprašymas**
- II.2.2) **Kitas (-i) šio pirkimo BVPŽ kodas (-ai)**
38582000 Rentgeno kontrolės įrenginiai
- II.2.3) **Įgyvendinimo vieta**
NUTS kodas: LT Lietuva
Pagrindinė įgyvendinimo vieta:
Naujoji Riovonių g. 3, Vilnius
- II.2.4) **Pirkimo aprašymas:**
Perkama mobili rentgeno kontrolės sistema Vilniaus teritorinės muitinės kelio postams. Pirkimui skirta 3 630 000,00 Eur su PVM. Pirkimas į dalis neskirstomas.
- II.2.5) **Sutarties skyrimo kriterijai**
Kaina
- II.2.11) **Informacija apie pasirinkimo galimybes**
Pasirinkimo galimybės: ne
- II.2.13) **Informacija apie Europos Sąjungos fondus**
Pirkimas yra susijęs su projektu ir (arba) programa, finansuojama Europos Sąjungos lėšomis: ne
- II.2.14) **Papildoma informacija**
- IV dalis: Procedūra**
- IV.1) **Aprašymas**
- IV.1.1) **Procedūros tipas**
Atviras konkursas
- IV.1.3) **Informacija apie preliminarią sutartį arba dinaminę pirkimo sistemą**
- IV.1.8) **Informacija apie Sutartį dėl viešųjų pirkimų (SVP)**
Ar pirkimui taikoma Sutartis dėl viešųjų pirkimų?: taip
- IV.2) **Administracinė informacija**
- IV.2.1) **Ankstesnis skelbimas apie šią procedūrą**
Skelbimo Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje numeris: 2023/S 015-040944
- IV.2.8) **Informacija apie dinaminės pirkimo sistemos taikymo nutraukimą**
- IV.2.9) **Informacija apie kvietimo dalyvauti konkurse naudojant išankstinį informacinį skelbimą nutraukimą**
- V dalis: Sutarties skyrimas**
- Sutarties Nr.: 11BE-187
- Pavadinimas:**
Rentgeno kontrolės sistemos Vilniaus teritorinės muitinės kelio postams pirkimas
Sutartis/pirkimo dalis skiriama: taip
- V.2) **Sutarties skyrimas**
- V.2.1) **Sutarties sudarymo data:**
03/07/2023
- V.2.2) **Informacija apie pasiūlymus**
Gautų pasiūlymų skaičius: 2

Iš MVĮ gautų pasiūlymų skaičius: 2
Pasiūlymų, gautų iš konkurso dalyvių iš kitų ES valstybių narių, skaičius: 0
Pasiūlymų, gautų iš konkurso dalyvių iš ne ES valstybių narių, skaičius: 0
Elektroninėmis priemonėmis gautų pasiūlymų skaičius: 2
Sutartis paskirta ekonominės veiklos vykdytojų grupei: ne

V.2.3) Rangovo pavadinimas ir adresas

Oficialus pavadinimas: UAB "Atea"
Nacionalinis registracijos Nr.: 122588443
Adresas: 11056
Miestas: Vilnius
NUTS kodas: LT Lietuva
Šalis: Lietuva
Rangovas yra MVĮ: taip

V.2.4) Informacija apie sutarties/pirkimo dalies vertę (be PVM)

Bendra sutarties / pirkimo dalies vertė: 2 643 749.82 EUR

V.2.5) Informacija apie subrangos sutarčių sudarymą

VI dalis: Papildoma informacija

VI.3) Papildoma informacija:

VI.4) Peržiūros procedūros

VI.4.1) Peržiūros institucija

Oficialus pavadinimas: Vilniaus apygardos teismas
Adresas: Gedimino pr. 40
Miestas: Vilnius
Šalis: Lietuva

VI.5) Šio skelbimo išsiuntimo data:

17/07/2023

Šis skelbimas TED svetainėje: <https://ted.europa.eu/udf?uri=TED:NOTICE:129736-2023:TEXT:LT:HTML>

Lietuva-Vilnius: Rentgeno kontrolės įrenginiai 2023/S 045-129736

Skelbimas apie sutarties skyrimą

Pirkimo procedūros rezultatai

Prekės

Teisinis pagrindas:

Direktyva 2014/24/ES

I dalis: Perkančioji organizacija

- I.1) **Pavadinimas ir adresai**
Oficialus pavadinimas: Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos
Nacionalinis registracijos Nr.: 188656838
Adresas: A. Jakšto g. 1
Miestas: Vilnius
NUTS kodas: LT Lietuva
Pašto kodas: 01105
Šalis: Lietuva
Asmuo ryšiams: Orinta Stankevičienė
El. paštas: orinta.stankeviciene@lrmuitine.lt
Telefonas: +370 52527306
Interneto adresas (-ai):
Pagrindinis adresas: <http://www.lrmuitine.lt>
Pirkėjo profilio adresas: <https://pirkimai.eviesiejiipirkimai.lt/ctm/Company/CompanyInformation/Index/4953>
- I.4) **Perkančiosios organizacijos tipas**
Ministerija ar kuri nors kita nacionalinės ar federalinės valdžios institucija, įskaitant jų regioninius ar vietos padalinius
- I.5) **Pagrindinė veikla**
Bendros viešosios paslaugos

II dalis: Objektas

- II.1) **Pirkimo apimtis**
- II.1.1) **Pavadinimas:**
KELEIVIŲ BAGAŽO RENTGENO SPINDULIŲ ĮRENGINIO PIRKIMAS
- II.1.2) **Pagrindinis BVPŽ kodas**
38582000 Rentgeno kontrolės įrenginiai
- II.1.3) **Sutarties tipas**
Prekės
- II.1.4) **Trumpas aprašymas:**
Perkamas keleivių bagažo rentgeno spindulių įrenginys skirtas eksploatuoti Vilniaus teritorinės muitinės Šalčininkų kelio poste (96 800,00 Eur su PVM) ir Keleivių bagažo rentgeno spindulių įrenginys, skirtas eksploatuoti Vilniaus teritorinės muitinės Kenos geležinkelio poste (66 550,00 Eur su PVM).

- II.1.6) **Informacija apie pirkimo dalis**
Ši sutartis suskaidyta į pirkimo dalis: taip
- II.1.7) **Bendra pirkimo vertė (be PVM)**
Vertė be PVM: 112 000.00 EUR
- II.2) **Aprašymas**
- II.2.1) **Pavadinimas:**
keleivių bagažo rentgeno spindulių įrenginys, skirtas eksploatuoti Vilniaus teritorinės muitinės Šalčininkų kelio poste
Pirkimo dalies Nr.: 1
- II.2.2) **Kitas (-i) šio pirkimo BVPŽ kodas (-ai)**
38582000 Rentgeno kontrolės įrenginiai
- II.2.3) **Įgyvendinimo vieta**
NUTS kodas: LT Lietuva
- II.2.4) **Pirkimo aprašymas:**
Perkamas keleivių bagažo rentgeno spindulių įrenginys, skirtas eksploatuoti Vilniaus teritorinės muitinės Šalčininkų kelio poste (96 800,00 Eur su PVM). Reiklavimai nurodyti techninėje specifikacijoje.
- II.2.5) **Sutarties skyrimo kriterijai**
Kaina
- II.2.11) **Informacija apie pasirinkimo galimybes**
Pasirinkimo galimybės: ne
- II.2.13) **Informacija apie Europos Sąjungos fondus**
Pirkimas yra susijęs su projektu ir (arba) programa, finansuojama Europos Sąjungos lėšomis: ne
- II.2.14) **Papildoma informacija**
- II.2) **Aprašymas**
- II.2.1) **Pavadinimas:**
bagažo rentgeno spindulių įrenginys, skirtas eksploatuoti Vilniaus teritorinės muitinės Kenos geležinkelio poste
Pirkimo dalies Nr.: 2
- II.2.2) **Kitas (-i) šio pirkimo BVPŽ kodas (-ai)**
38582000 Rentgeno kontrolės įrenginiai
- II.2.3) **Įgyvendinimo vieta**
NUTS kodas: LT Lietuva
- II.2.4) **Pirkimo aprašymas:**
Perkamas keleivių bagažo rentgeno spindulių įrenginys, skirtas eksploatuoti Vilniaus teritorinės muitinės Kenos geležinkelio poste (66 550,00 Eur su PVM). Reiklavimai nurodyti techninėje specifikacijoje.
- II.2.5) **Sutarties skyrimo kriterijai**
Kaina
- II.2.11) **Informacija apie pasirinkimo galimybes**
Pasirinkimo galimybės: ne
- II.2.13) **Informacija apie Europos Sąjungos fondus**
Pirkimas yra susijęs su projektu ir (arba) programa, finansuojama Europos Sąjungos lėšomis: ne
- II.2.14) **Papildoma informacija**
- IV dalis: Procedūra**

- IV.1) **Aprašymas**
- IV.1.1) **Procedūros tipas**
Atviras konkursas
- IV.1.3) **Informacija apie preliminarią sutartį arba dinaminę pirkimo sistemą**
- IV.1.8) **Informacija apie Sutartį dėl viešųjų pirkimų (SVP)**
Ar pirkimui taikoma Sutartis dėl viešųjų pirkimų?: ne
- IV.2) **Administracinė informacija**
- IV.2.1) **Ankstesnis skelbimas apie šią procedūrą**
Skelbimo Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje numeris: 2022/S 196-555428
- IV.2.8) **Informacija apie dinaminės pirkimo sistemos taikymo nutraukimą**
- IV.2.9) **Informacija apie kvietimo dalyvauti konkurse naudojant išankstinį informacinį skelbimą nutraukimą**

V dalis: Sutarties skyrimas

Sutarties Nr.: 11BE-27

Pirkimo dalies Nr.: 1

Pavadinimas:

KELEIVIŲ BAGAŽO RENTGENO SPINDULIŲ ĮRENGINYS, SKIRTAS ŠALČININKŲ KP

Sutartis/pirkimo dalis skiriama: taip

V.2) **Sutarties skyrimas**

V.2.1) **Sutarties sudarymo data:**

20/02/2023

V.2.2) **Informacija apie pasiūlymus**

Gautų pasiūlymų skaičius: 3

Iš MVĮ gautų pasiūlymų skaičius: 3

Pasiūlymų, gautų iš konkurso dalyvių iš kitų ES valstybių narių, skaičius: 1

Pasiūlymų, gautų iš konkurso dalyvių iš ne ES valstybių narių, skaičius: 0

Elektroninėmis priemonėmis gautų pasiūlymų skaičius: 3

Sutartis paskirta ekonominės veiklos vykdytojų grupei: ne

V.2.3) **Rangovo pavadinimas ir adresas**

Oficialus pavadinimas: SIA "Arkada-M"

Nacionalinis registracijos Nr.: 40003856342

Miestas: Rīga

NUTS kodas: LV Latvija

Šalis: Latvija

Rangovas yra MVĮ: taip

V.2.4) **Informacija apie sutarties/pirkimo dalies vertę (be PVM)**

Bendra sutarties / pirkimo dalies vertė: 65 000.00 EUR

V.2.5) **Informacija apie subrangos sutarčių sudarymą**

V dalis: Sutarties skyrimas

Sutarties Nr.: 11BE-21

Pirkimo dalies Nr.: 2

Pavadinimas:

KELEIVIŲ BAGAŽO RENTGENO SPINDULIŲ ĮRENGINYS, SKIRTAS KENOS GP

- Sutartis/pirkimo dalis skiriama: taip
- V.2) **Sutarties skyrimas**
- V.2.1) **Sutarties sudarymo data:**
07/02/2023
- V.2.2) **Informacija apie pasiūlymus**
Gautų pasiūlymų skaičius: 2
Iš MVĮ gautų pasiūlymų skaičius: 2
Pasiūlymų, gautų iš konkurso dalyvių iš kitų ES valstybių narių, skaičius: 1
Pasiūlymų, gautų iš konkurso dalyvių iš ne ES valstybių narių, skaičius: 0
Elektroninėmis priemonėmis gautų pasiūlymų skaičius: 2
Sutartis paskirta ekonominės veiklos vykdytojų grupei: ne
- V.2.3) **Rangovo pavadinimas ir adresas**
Oficialus pavadinimas: UAB "Atea"
Nacionalinis registracijos Nr.: 122588443
Adresas: 11056
Miestas: Vilnius
NUTS kodas: LT Lietuva
Šalis: Lietuva
Rangovas yra MVĮ: taip
- V.2.4) **Informacija apie sutarties/pirkimo dalies vertę (be PVM)**
Bendra sutarties / pirkimo dalies vertė: 47 000.00 EUR
- V.2.5) **Informacija apie subrangos sutarčių sudarymą**
- VI dalis: Papildoma informacija**
- VI.3) **Papildoma informacija:**
- VI.4) **Peržiūros procedūros**
- VI.4.1) **Peržiūros institucija**
Oficialus pavadinimas: Vilniaus apygardos teismas
Adresas: Gedimino pr. 7
Miestas: Vilnius
Šalis: Lietuva
- VI.5) **Šio skelbimo išsiuntimo data:**
28/02/2023

Įšsamesnę informaciją apie rentgeno kontrolės sistemų naudojimą ir galimą jų poveikį suteiks multilinės pareigūnai – rentgeno įrangos operatoriai – multinio tikrinimo vietoje arba įkilusius klausimus atsakys Radiacinės saugos centro specialistai.

По вопросам использования систем рентгеновского контроля, а также возможного влияния на Ваше здоровье обращайтесь к таможенным служащим – операторам рентгеновского оборудования, или же непосредственно к специалистам Центра радиационной безопасности, которые предоставят Вам подробные разъяснения.

For more detailed information on using the X-ray control systems and their possible impact, please approach the Customs officials – operators of the X-ray equipment, or you can connect directly the specialists of the Radiation Protection Centre.

RADIACINĖS SAUGOS CENTRAS
ЦЕНТР РАДИАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
RADIATION PROTECTION CENTRE

Kalvarijų g. 153, LT-08221 Vilnius
 +370 5 236 1936
 +370 5 276 3633
 rsc@rsc.lt

MUITINĖS DEPARTAMENTAS
PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS FINANSŲ MINISTERIJOS
ТАМОЖЕННЫЙ ДЕПАРТАМЕНТ
ПРИ МИНИСТЕРСТВЕ ФИНАНСОВ ЛИТОВСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
THE CUSTOMS DEPARTMENT UNDER THE MINISTRY
OF FINANCE OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

A. Jakšto g. 1, LT-01105 Vilnius
 Informacija verslo atstovams ir keleiviams,
 nemokamas tel. 8 800 900 80
 Information in Lithuanian and Russian
 languages +370 5 261 30 27
 Информация на русском языке тел. +370 5 261 30 27
 info@cust.lt
 www.lrmuitine.lt

2014

AR SAUGI MUITINĖJE TAIKOMA RENTGENO KONTROLĖ?

БЕЗОПАСЕН ЛИ ТАМОЖЕННЫЙ ДОСМОТР ПРИ ПОМОЩИ СИСТЕМ РЕНТГЕНОВСКОГО КОНТРОЛЯ ?

Эта информация предназначена прежде всего для перевозчиков, у которых досмотр транспортных средств системами рентгеновского контроля вызывает немало вопросов о достоинствах такого метода контроля и возможном вредном влиянии на здоровье водителя и товаров.

Досмотр транспортных средств при помощи системы рентгеновского контроля помогает избежать вскрытия транспортных средств, их разгрузки и детальной проверки товара.

Применяя данный метод контроля, таможенные органы помогают обеспечить участникам экономической деятельности быстрое и непрерывное передвижение грузов. В то же самое время этот метод (просвечивание исследуемого объекта рентгеновскими лучами) позволяет выявить факты контрабанды, обнаружить и распознать разного рода взрывчатые и наркотические вещества.

Система рентгеновского контроля не оказывает вредного влияния на здоровье водителя или оператора рентгеновского оборудования.

Изображение груза и транспортного средства в системе рентгеновского контроля появляется при просвечивании исследуемого объекта рентгеновскими лучами. Рентгеновские лучи в просвечиваемом объекте не остаются, как и при рентгеновском снимке легких человек не становится радиоактивным. При выключении прибора, излучение прекращается.

Досмотр груза или транспортного средства при помощи системы рентгеновского контроля разрешается осуществлять до тех пор, пока будет достигнута цель такого досмотра, поскольку ни груз, ни вещи, находящиеся в транспортном средстве, ни само транспортное средство после этого досмотра не становятся радиоактивными.

Для досмотра грузовых и других транспортных средств в таможенных органах Литвы используются системы рентгеновского контроля двух типов:

1. Системы, рентгеновским излучением просвечивающие всё транспортное средство (применяется для легковых и грузовых транспортных средств). При таком методе досмотра водитель должен покинуть транспортное средство.

2. Водитель не покидает транспортное средство (применяется только для грузовых транспортных средств). В этом случае система рентгеновского контроля способна опознать кабину с водителем, поэтому сканируется только груз. Причин для беспокойства у перевозчиков не должно быть – они не подвергаются прямому ионизирующему облучению. Генератор рентгеновского облучения включается только после того, как водитель в кабине минует источник излучения, поэтому максимальное облучение во время контроля не превышает 0,01 μSv . Для сравнения мощность природного облучения окружающей нас среды составляет – 0,1-0,2 $\mu\text{Sv/h}$.

Положениями стандарта ЕС и соответствующей гигиенической нормы Литовской Республики установлен дополнительный дозовый предел 1 мSv в год лицам, чья трудовая деятельность не связана с источниками ионизирующих лучей. Эта доза достигается только несколько тысяч раз участвуя в проверке груза.

Поэтому причин для беспокойства не должно быть даже у тех перевозчиков, которым регулярно и неоднократно приходится предъявить груз таможенному досмотру при помощи систем рентгеновского контроля: он вредного влияния на их здоровье не окажет.

Перед досмотром груза или транспортного средства должностные лица таможни должны ознакомить перевозчика (водителя) с осуществляемой процедурой, предъявив соответствующую инструкцию.

Применяемые технические, организационные меры, а также меры радиационной безопасности гарантируют должное качество эксплуатации и работы систем рентгеновского контроля.

Перед тем, как разрешить таможенным органам Литвы использовать оборудование рентгеновского контроля, специалисты Центра радиационной безопасности провели полный анализ соответствующих документов, также необходимые дозиметрические измерения. Использование этого оборудования было разрешено только после установления факта безопасности работы с системой и её соответствия всем требованиям правовых актов. Указанные системы применяются в соответствии со всеми требованиями радиационной безопасности и рекомендациями изготовителя систем.

Подобные мобильные или стационарные системы рентгеновского контроля применяются во всём мире для досмотра транспортных средств разного объёма и назначения, вагонов поездов, морских контейнеров, с целью выявить в них нелегальный и опасный груз.

Досмотр транспортных средств при помощи систем рентгеновского контроля служащие таможни выполняют руководствуясь правилами, установленными Таможенным департаментом. Все должностные лица таможни, работающие с системами рентгеновского контроля, специально подготовлены для работы с оборудованием, содержащим источник ионизирующего излучения и имеют действительные сертификаты и разрешения.

Šiame leidinuke pateikta informacija pirmiausia turėtų būti naudinga vežėjams, kurie nori daugiau žinoti apie transporto priemonių multinio tikrinimo, naudojant mobiliąją rentgeno kontrolės sistemą, privalumus, abejojia, ar dažnai taikomas toks kontrolės metodas nekenkia vairuotojo sveikatai ir gabenamiems kroviniams.

Tikrinant krovinius automobilius rentgeno kontrolės sistema transporto priemonės neatidaromos, prekės detalai netikrinamos.

Toks multinis tikrinimas garantuoja netrukdomą transporto priemonių ir prekių judėjimą per valstybės sieną, taupo ūkio subjektų laiką ir lėšas. Kartu šis metodas padeda atskleisti kontrabandos faktus, aptikti sprogstamąsias, narkotines ir kitas draudžiamas gabenti medžiagas.

Rentgeno kontrolės sistemų poveikis nekenkia vairuotojo arba kito įrangą aptarnaujančio žmogaus sveikatai.

Krovinių ir transporto priemonių rentgeno kontrolės sistemos vaizdai gaunami persvietus tiriamąjį objektą rentgeno spinduliais. Rentgeno spinduliai nelieka persvietame objekte, kaip ir darant plaučių rentgeno nuotrauką, žmogus netampa radioaktyvus. Prietaisą išjungus spinduliuotės nelieka. Rentgeno kontrolės sistemomis krovinius ar transporto priemones galima tikrinti tiek kartų, kol bus pasiektas tokios kontrolės tikslas, kadangi nei kroviny, nei transporto priemonėje esantys daiktai, nei pati transporto priemonė po šios patikros netampa radioaktyvūs.

Lietuvos Respublikos muitinėje krovinių ir kitų mašinų patikrai naudojamos dvejų tipų rentgeno kontrolės sistemos:

1. Sistemoms, rentgeno spinduliuote persviečiančios visą transporto priemonę (taikoma lengvosioms ir kroviniams transporto priemonėms). Transporto priemonės vairuotojui privaloma palikti transporto priemonę;
2. Kai vairuotojas lieka mašinoje (taikoma tik kroviniams transporto priemonėms). Šiuo atveju rentgeno kontrolės sistema gali apžinti transporto priemonės kabiną su vairuotoju, todėl ji praleidžiama ir skenuojamas tik kroviny. Vairuotojai gali būti ramūs – jie nešvitinami tiesiogine jonizuojančiąja spinduliuote. Rentgeno spinduliuotės generatorius įsijungia tik transporto priemonės kabinai pravažiavus, todėl didžiausia galima vairuotojo apšvita krovinio kontrolės metu neviršija 0,01 μ Sv (mikrosiverto). Kasdien žmogų veikiančios gamtinės spinduliuotės dozės galia (natūralus gamtinis fonas) kur kas didesnė – 0,1–0,2 μ Sv/h. Pagal Europos Sąjungos standarto nuostatą ir ją atitinkančią Lietuvos higienos normą nustatyta leistina papildoma metinė 1 mSv (milisiverto) apšvitos dozė žmonėms, kurių darbinė veikla nėra susijusi su jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais, gali būti sukaupia tik keletą tūkstančių kartų dalyvaujant krovinių patikroje. Taigi net ir tie krovinių vežėjai, kuriems tenka daug kartų per mėnesį dalyvauti muitinės įstaigoje krovinius tikrinant

rentgeno kontrolės sistema, gali būti visiškai ramūs dėl jos poveikio sveikatai, juolab kroviniams.

Muitinės pareigūnai prieš krovinio ar transporto priemonės patikrą turi supažindinti su atliekama procedūra, pateikdami atitinkamą instrukciją.

Techninės, organizacinės ir radiacinės saugos priemonės garantuoja rentgeno kontrolės sistemų naudojimo ir veikimo kokybę.

Radiacinės saugos centro specialistai, prieš leisdami Lietuvos Respublikos muitinei naudoti rentgeno kontrolės įrangą, atliko išsamią visų dirbant su ja reikalingų dokumentų analizę, reikiamus dozimetrinius matavimus ir pan. Dirbti tokia įranga leista tik tuomet, kai buvo visiškai įsitikinta, kad toks darbas yra saugus ir atitinka visus teisės aktų reikalavimus. Minėtos sistemos naudojamos laikantis visų radiacinės saugos reikalavimų ir sistemos gamintojo rekomendacijų.

Panašios mobiliosios ar stacionarios rentgeno kontrolės sistemos naudojamos visame pasaulyje įvairių dydžių ir paskirties kroviniams automobiliams, traukinių vagonams, jūriniais konteineriams ir t. t. peršviesti, siekiant juose nustatyti nelegalius ar pavojingus krovinius.

Muitinės pareigūnų, atliekančių krovinių patikrą rentgeno kontrolės sistema, darbas organizuojamas vadovaujantis Muitinės departamento generalinio direktoriaus įsakymu patvirtintomis taisyklėmis. Visi su rentgeno kontrolės sistemomis dirbantys multinininkai yra specialiai parengti dirbti su jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinį turinčia įranga ir turi galiojančius sertifikatus bei leidimus.

IS AN X-RAY EXAMINATION APPLIED BY CUSTOMS SAFE?

Information provided in this brochure should be useful to carriers who want to know more about the advantages of Customs examination applied to vehicles by using mobile x-ray control systems and doubt whether such control method particularly often cause any harmful impact upon drivers' health and consignments.

While carrying out the examination of cargo vehicles by the x-ray control system, the means of transport do not need to be opened, goods are not subjected to detail examination.

Such Customs examination ensures undisturbed movement of vehicles and goods across state borders, saves time and money of business entities. At the same time, this type of examination helps to detect smuggling facts, identify different types of explosive, drugs and other substances prohibited to carry.

The effect of X-ray inspection systems does not cause harmful impact upon the health of a driver or other equipment operator.

The images of cargos and vehicles, scanned by x-ray inspection systems, are obtained by x-raying the object under inspection. X-rays do not remain in the object exposed to radiation the same way as a person does not become radioactive after a chest x-ray. The cargos and vehicles can be checked as many times as necessary to achieve the objective of such inspection, since neither the cargos or items present in the vehicles, nor the vehicles themselves become radioactive after this inspection.

Two types of the X-ray inspection systems are used within the Customs service of the Republic of Lithuania for inspecting cargo and other vehicles:

1. Systems that x-ray the entire vehicle (for passenger and cargo vehicles). The vehicle driver must get out of the vehicle during this type of examination.
2. When the driver stays in the vehicle (only for cargo vehicles). In this case, the X-ray inspection system is able to recognise the vehicle cabin with the driver. Therefore, the cabin is allowed to pass, and only the cargo is scanned. The drivers can rest assured that they are not exposed to direct ionizing radiation. The X-ray radiation generator turns on only after the cabin with the driver passes it. Therefore, maximum possible exposure dose during the check is 0.01 μ Sv. The environmental exposure dose rate (the natural background radiation) is much higher, i.e. 0.1 – 0.2 μ Sv/h.

The allowed extra exposure dose of 1 mSv (milisivert) per year fixed according to the provision of the European Union standard and the Lithuanian hygiene norm complying with it for persons whose working

activities are not related to the sources of ionising radiation can be accumulated only due to the multiplex participation of persons in the consignment check. Thus, even those carriers who have to participate in the examination of cargoes at the Customs offices many times per month may be completely sure that it will have no impact on their health and on any consignment.

Before the inspection of cargos or vehicles, customs officers must introduce with corresponding instructions to the procedure to be performed.

Technical, organizational and radiation safety means ensure high quality of use and operation of X-ray control systems.

Before allowing the Customs authorities of the Republic of Lithuania to use the X-ray inspection equipment, the experts of the Radiation Protection Center conducted a thorough analysis of all documents needed to work with it, relevant dosimetric measurements etc. It was allowed to operate such equipment only when it was fully ascertained that the work with it was safe and complied with all legal requirements. The said systems are used in compliance with all radiation safety requirements and the system manufacturer's recommendations.

Similar mobile or stationary x-ray inspection systems are used worldwide to scan the cargo vehicles of various size and purpose, train wagons, sea containers etc. in order to identify therein illegal and dangerous cargos.

The work of Customs officers performing the control of consignments is organised following the rules approved by the Order of the Director General of the Customs Department. All customs officers operating the x-ray inspection systems have been specially trained to work with equipment that have the source of ionising radiation, and they have valid certificates and licenses.

6 Priedas. Rentgenai ES išorės sienos juostoje geležinkelio sienos kirtimo punktuose

Remiantis CELBET pateikta informacija iš viso ES išorės sienos juostoje geležinkelio sienos kirtimo punktuose sumontuota 16 rentgeno skenerių.

APKLAUSA MUITINĖS PAREIGŪNAMS

Gerbiamas Respondente,

vykdomas tyrimas, kurio tikslas išanalizuoti Lietuvos Respublikos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojamas technikas ir technologijas bei numatyti galimybes jų didinimui.. Išsamūs atsakymai padės išanalizuoti Lietuvos muitinės praktiką taikant šiuolaikines technologijas. (Jums tinkamą atsakymą pažymėkite X). Dėkoju už dalyvavimą apklausoje.

1) Jūsų amžius: _____

2) Jūsų išsilavinimas:

- Specialusis vidurinis
- Aukštasis neuniversitetinis
- Aukštasis universitetinis
- Kita

3) Kiek metų dirbate LR muitinėje? _____

4) Ar Jus tenkina Jūsų darbo sąlygos?

- Taip
- Ne
- Iš dalies

5) Ar savo darbe turite galimybę kelti kvalifikaciją?

- Taip
- Ne
- Iš dalies

6) Kuriame muitinės poste/padalinyje dirbate?

- Muitinės kriminalinė tarnyba
- Oro uosto postas
- Geležinkelio postas
- Kelio postas
- Pašto postas
- Krovinių postas
- Jūrų uosto postas
- Upių uosto postas
- Mobilųjų grupių postas

7) Kokia technika ir technologijos naudojamas muitinės veikloje, siekiant nustatyti kontrabandos atvejus? (Pažymėkite Jums tinkamą atsakymo variantą X)

Kriterijus	Nuolatos	Dažnai	Retai	Kartais	Nepasitaiko
Kameros					
Rentgeno aparatai					
Dronai					
Veido atpažinimo sistema					
Transporto priemonių valstybinių numerių ir konteinerių kodų atpažinimo sistema					
Endoskopai					
Mobilieji radiacijos aptikimo prietaisai					
Muitinės deklaracijų apdorojimo sistema					
Rizikos įvertinimo ir kontrolės sistema					
Kita					

8) Kaip manote, ar rentgeno aparatai yra efektyvi priemonė kovoje su kontrabanda?

- Taip
- Ne
- Iš dalies

9) Kaip manote, ar tinkamai reglamentuojamas technikos ir technologijų naudojimas, atliekant muitinės pareigas?

- Taip
- Ne
- Iš dalies

10) Su kokiais sunkumais susiduriate naudojant techniką ir technologijas? (Pažymėkite Jums tinkamą atsakymo variantą X.)

Kriterijus	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Su sunkumais nesusiduriama, nes personalas visada apmokomas kaip dirbti su nauja technika ir technologijomis					
Su sunkumais nesusiduriama, nes dažniausiai technikos ir technologijų eksploatavimas nėra sudėtingas ir nereikia jokių apmokymų					

Trūksta inovatyvių technologijų taikymo					
Su sunkumais susiduriama dėl personalo žinių trūkumo, kaip naudotis technologijomis ir technika					
Trūksta tinkamos technikos ir technologijų					
Trūksta bendradarbiavimo su kitų šalių muitinės pareigūnais					
Kita					

11) Jūsų nuomone, kokios priemonės užtikrintų muitinės darbo našumą kontrabandos nustatymo atžvilgiu? (Pažymėkite Jums tinkamą atsakymo variantą X).

Kriterijus	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Muitinėje dirbančių darbuotojų kvalifikacijos kėlimas					
Muitinės aprūpinimas inovatyviomis rentgeno tikrinimo sistemomis					
Dirbtinio intelekto taikymas					
Muitinės aprūpinimas endoskopais/ termovizoriais					
Muitinės personalo skaičiaus didinimas					
Biurokratijos mažinimo procesas					
Didesnis bendradarbiavimas su kitų šalių muitinėmis					
Kita					

TIRIAMOJO INDIVIDUALAUS INTERVIU KLAUSIMAI

Gerbiamas, Respondente

Esu Ana Ginevič, Mykolo Romerio universiteto, Teisės mokyklos, nuolatinių baudžiamosios teisės ir kriminologijos krypties magistro studijų paskutiniojo kurso studentė. Šiuo metu baudžiamosios teisės ir proceso institute rašau magistro baigiamąjį darbą tema „Lietuvos respublikos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojama technika ir technologijos: praktika ir tendencijos“.

Tyrimo tikslas: nustatyti Lietuvos Respublikos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojamų technikų ir technologijų panaudojimo galimybes, naudojimo praktiką ir pateikti pasiūlymus jų efektyvesniam naudojimui ar plėtrai.

Tyrimo atlikimui, noriu paprašyti leidimo atlikti trumpą interviu apie kontrabandą ir jos sulaikymui naudojamą techniką ir technologijas. Visi gauti duomenys bus naudojami tik tyrimo tikslais, rašant magistro baigiamąjį darbą minėta tema.

Klausimai:

1. Kaip manote, koks yra kontrabandos pobūdžio nusikalstamų veikų paplitimo lygis? Gal išvardintumėte naujausias kontrabandos tendencijas?
2. Jūsų nuomone, kokią įtaką turi technika ir technologijos kontrabandos sulaikymui? Kodėl taip manote?
3. Kaip Jus vertinate, ar Lietuvoje yra pakankamai reglamentuojamas technikos ir technologijų naudojimas muitinėje? Gal išvardintumėte su kokiomis problemomis susiduriama nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl kontrabandos?
4. Jūsų nuomone, kaip vis atsinaujinančių technologijų naudojimas, turint omenyje sparčiai plintantį dirbtinį intelektą, padės kontrabandos mažinimui?

TIRIAMOJO INDIVIDUALAUS INTERVIU KLAUSIMAI

Gerbiamas, Respondente

Esu Ana Ginėsi, Mykolo Romerio universiteto, Teisės mokyklos, nuolatinių baudžiamosios teisės ir kriminologijos krypties magistro studijų paskutiniojo kurso studentė. Šiuo metu baudžiamosios teisės ir proceso institute rašau magistro baigiamąjį darbą tema „Lietuvos respublikos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojama technika ir technologijos: praktika ir tendencijos“.

Tyrimo tikslas: nustatyti Lietuvos Respublikos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojamų technikų ir technologijų panaudojimo galimybes, naudojimo praktiką ir pateikti pasiūlymus jų efektyvesniam naudojimui ar plėtrai.

Tyrimo atlikimui, noriu paprašyti leidimo atlikti trumpą interviu apie kontrabandą ir jos sulaikymui naudojamą techniką ir technologijas. Visi gauti duomenys bus naudojami tik tyrimo tikslais, rašant magistro baigiamąjį darbą minėta tema.

Klausimai:

1. Kaip manote, kokią įtaką turi technika ir technologijos kontrabandos sulaikymui? Kodėl taip manote?
2. Jūsų manymu, kokios pagrindinės technikos ir technologijos naudojamas muitinėje, kontrabandos sulaikymui? Jūsų vertinimu, kokie šių technikų ir technologijų privalumai ir trūkumai?
3. Jūsų nuomone, kokios technikos ar technologijų trūksta Lietuvos muitinei, siekiant efektyvesnės kovos su kontrabanda?
4. Gal galėtumėte, pasakyti kokie standartai ir reikalavimai keliami naujai diegiamoms technologijoms Lietuvos muitinėje?

TIRIAMOJO INDIVIDUALAUS INTERVIU KLAUSIMAI

Gerbiamas, Respondente

Esu Ana Ginevič, Mykolo Romerio universiteto, Teisės mokyklos, nuolatinių baudžiamosios teisės ir kriminologijos krypties magistro studijų paskutiniojo kurso studentė. Šiuo metu baudžiamosios teisės ir proceso institute rašau magistro baigiamąjį darbą tema „Lietuvos respublikos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojama technika ir technologijos: praktika ir tendencijos“.

Tyrimo tikslas: nustatyti Lietuvos Respublikos muitinėje kontrabandos sulaikymui naudojamų technikų ir technologijų panaudojimo galimybes, naudojimo praktiką ir pateikti pasiūlymus jų efektyvesniam naudojimui ar plėtrai.

Tyrimo atlikimui, noriu paprašyti leidimo atlikti trumpą interviu apie kontrabandą ir jos sulaikymui naudojamą techniką ir technologijas. Visi gauti duomenys bus naudojami tik tyrimo tikslais, rašant magistro baigiamąjį darbą minėta tema.

Klausimai:

1. Kokia technika ir technologijos yra naudojamos Lietuvos muitinės veikloje sulaikant kontrabandą? Gal išvardintumėte Jūsų manymu pagrindines technikas ir technologijas.
2. Jūsų vertinimu, kokie muitinėje naudojamos technikos privalumai ir trūkumai?
3. Su kokiomis problemomis susiduriama Lietuvoje naudojant techniką ir technologijas?
4. Kaip Jus manote, kokios technikos trūksta Lietuvos muitinei, siekiant efektyvesnės kovos su kontrabanda? Gal pasalytumėte savo nuomonę, ką reikėtų pakeisti, kad Lietuvos muitinė taptų pažangesnė technikos atžvilgiu?